

AAKUSTI

*Savolaesuuren iänenkannattaja
2/06 *Toukokuu 2006 * 17. vsk.*

*Kuusten istutus Snellmanin puistossa Kuopiossa
Johan Vilhelm Snellmanin ja hänen vaimonsa
Johanna Lovisa Wennbergin kunniaksi (s. 9-12).*

SISÄLLYS	Sivu		Sivu
<i>Jos ei savoksi, niin ainakin suomeksi</i>	3	<i>Kauniin-Kaijan kahdet kasvot</i>	41
<i>Savon murrekisan voitto Lapinlahdelle</i>	5	<i>Suomen kielen seminaari</i>	44
<i>Snellmanin päivänä 12.5.</i>	7	<i>Kävelen lähteelle -runo</i>	45
<i>Kuusten istutus Snellmanin puistossa</i>	9-12	<i>Runokilpailuja</i>	45
<i>Snellmanin naiskäsitys -seminaari</i>	13	<i>Lintulunssoo-runo</i>	47
<i>Snellman-julkaisuja</i>	23	<i>Suomalaisten muuttoa</i>	48
<i>Meidän mies teatterissa</i>	23	<i>Torin kulumilla -runo</i>	49
<i>J. V. Snellman perheenpäinä</i>	24	<i>Savon mies Herman Räsänen</i>	50
<i>Snellman-juhlavuoden menu</i>	27	<i>Sotaveteraanimuseon vahdinvaihto</i>	52
<i>Minna Canthia moneksi</i>	28	<i>Kirjoittajia ja piirtäjiä palkittiin</i>	54
<i>Murretori tulossa</i>	30	<i>Koulupoekija ja "sotilaspoekija"</i>	56
<i>Kevät 2006 -runo</i>	30	<i>Se on satakieli -runo</i>	56
<i>Heli Laaksonen menestyy</i>	31	<i>"Sotilaspoekija" ja sotilaspoekija</i>	58
<i>Savon mehtärosvoesta</i>	31	<i>Kutuhaaki-runo</i>	59
<i>Omituinen asento</i>	32	<i>Suomen Heimojen kuulumisia</i>	61
<i>Vihta-Paavo, kansanrunoilija</i>	33	<i>Savon kielen seuran asioita</i>	62-63
<i>Savolaenen ei suotta souva</i>	36	<i>Sandelsilla suuri merkitys</i>	64
<i>Niilo Nuutinen - in memoriam</i>	37	<i>Suomen sodan juhlavuosi tulossa</i>	66
<i>Muisteluksia Wilhelmiina Raatikaisesta</i>	38	<i>Satakuntalaisten vetoomus!</i>	67
<i>Hornan hoeloojat -runo</i>	40	<i>Saksittua</i>	68
<i>Laatat ropisoo -runo</i>	40	<i>Puhekielen kehityksestä tietoa</i>	70

Kansikuva: Kuusia istuttamassa 11.5.2006 Hilja Merioja (vas.) Marja-Riitta Saastamoinen, Sirkka Sinkkonen ja Pirkko Nuolijärvi. Istutukseen osallistui runsaasti paikalla olleita. Istutuksen aloitteen teki Savon kielen seura ja toteutti Kuopion kaupunki.

Suraava Aakusti ilmestyy syyskuussa.

Aakusti 2/2006

savolaesuuvun iänenkannattaja, 17. vuosikerta. ISSN 1456-3827, www.savonkielenseura.fi
Kultti ry:n jäsenlehti (www.kultti.net)

Julkaisija: Savon Kielen Seura ry. Perustettu 1982.

Päätöimittaja: Osmo Hänninen, Kuopion yliopisto, PL 1627, 70211, KUOPIO, P. (017) 163 080, osmo.hanninen@uku.fi; **Toimittaja:** Marja-Riitta Saastamoinen Julkulanniementie 2 N 34, 70260 KUOPIO, P. 050 381 5384 marja-riitta.saastamoinen@dnainternet.net

Toimituskunta: Osmo Hänninen, Jorma Julkunen, Osmo Pekonen, Asko Ruuskanen, Alpo Räsänen, Seppo Suhonen, Marja-Riitta Saastamoinen.

Piirtäjä: Jukka Lappalainen, Lapinlahti

Taitto: Marja-Riitta Saastamoinen

Tilaukset ja jäsenasiat: Mirja Smith, Julkulanniementie 2 R 47, 70260 KUOPIO, P. 050 518 5324, mirja_smith@hotmail.com

Rahastonhoitaja Kaija Heiskanen, Savonkatu 8 B 19, 70100 KUOPIO, P. 044 562 4860, kaija.heiskanen@dnainternet.net

Hinnat: Vuosikerta 4 numeroa 15 e. Savon kielen seuran jäsenille lehti sisältyy jäsenmaksuun. Irtonumero 5 e.

Ilmoitushinnat: 1/1 sivu on 250 e, 1/2 sivua: 125 e

Pankkiyhteys: Riistaveden OP 539 708-20012 821

Savon Kielen Seura ry:n hallitus 2006-2008 (Suluissa erovuosi)

Varsinaiset jäsenet:

Puheenjohtaja Osmo Hänninen (07), varapuheenjohtaja Pekka Ropponen (08), Anna-Liisa Happonen (07), Seppo Kononen (07), Jukka Lappalainen (08), Marja Linnove (07), Eila Ollikainen (08), Leo Puurunen (08), Olavi Rytökön (07), Aune Räsänen (07), jäsenasiat Mirja Smith (08)

Varajäsenet:

Minna Hakaaja (08), rahastonhoitaja Kaija Heiskanen (07), Jorma Julkunen (07), Ritva Kokander (07), Eija Luostarinen (07), Erkki Ryyänen (07); sihteeri, Aakustin toimittaja Marja-Riitta Saastamoinen (07), Matti Väisänen (08)

Jos ei savoksi, niin ainakin suomeksi!

Savossa on tietysti paikallaan sanoa asiat savoksi, kuten yllättävän monet silmäätekevät tänään myös tekevät. Joskus nousee ihan ihmetyksen sormi hämmästyksen suuhun, kun kuulee, miten luontevasti erilaiset pipit, papit ja muut etupenkin istujat selittävät asiaansa juhlakansan eteen kateederille kutsuttuina.

Murrebuumi on siis työnsä tehnyt, kiitos kotiseutuneuvos **Unto Eskelisen** ja hänen myötäviäntäjiensä. Ja jos joku epäilee, ettei savon murteella pysy ruuassa pääkaupungissa, niin kerronpa tuoreen jutun taannoiselta pikavisiitiltä Helsingin Kauppatorilla.

Huikaisi, ja kun rannassa oli sopivasti sipoolainen kalastaja kauppaamassa meren kalaa, niin pyysin häneltä, jotta "jootasko teeltä myyvä kööhälle ja näläkäselle pikku nyssäkkä nuita mustaks palaneita halstarjilakan löytäkkeitä". Ruotsinkielinen kalastaja kääräisi välittömästi parin euron paketin ja kysyi: - Onko herra jostakin Leppävirralta?

Niin että ihan herraksi Helsingissä puhuttelivat. Toivottavasti en aiheuttanut silakkakaupoillani ihan korvaamatonta vahinkoa leppävirtalaisten maineelle sivistyneinä ulkomaalaisina.

Kansallisajattelijä **Juhana Vilhelm Snellmanin** syntymän 200-vuotisjuhlien yhteydessä on moni puhuja ilmaissut huolestumisensa suomen kielen asemasta tulevaisuuden uudessa uljaassa globaalissa Suomessa.

Erityisesti on kysytty, mikä on suomen kielen asema tieteessä. Yliopistoissa luennoidaan tänään jo hyvin yleisesti englannin kielellä, ja monet suomalaiset opiskelijat ovat alkaneet kirjoittaa myös jo maisteritutkielmansa ja väitöskirjansa tällä maailmankielellä.

Tiede kehittyi, maailma muuttuu, mutta löydetäänkö kaikille uusille asioille ja ilmiöille tulevaisuudessa enää suomenkielisiä sanoja? Tämä on se suuri kysymys, joka askarrutti aikanaan Snellmania ja johon vastausta joudutaan hakemaan taas nyt, puolitoista vuosisataa hänen jälkeensä.

Erityisesti yliopistoista kuulee kertomuksia, miten opettajat ja opiskelijat eivät välitä suomentaa tieteen peruskäsitteitä, vaan käyttävät niistä englanninkielisiä nimityksiä. Lopputuloksena on kieli, jota kyllä hyvin ymmärtävät eri alojen erikoisihmiset, mutta joka muulle seurakunnalle on täyttä abrakadabraa. Kuulostaa viisaalta, mutta mitä se meriteeraa...?

Snellman-juhlavuoden avajaisviikolla Kuopiossa valtiosihteeri **Antti Mykkänen** otti pyytämättä ja rohkeasti esille virkamies- ja asiantuntijakielestä aiheutuvat ongelmat.

Puhe sai myös kohtuullisen paljon julkisuutta. Mitään syvällisempää synnintuntoa eivät valtiosihteerin sanat tunnu kuitenkaan maan sivistyneistössä aiheuttaneen.

Sosiologit, tilastotieteilijät, EU-gurut, talouden asiantuntijat puhumattaakaan koululaitoksen sananselittäjistä puhuvat nyt helluntain lähestyessä ihan yhtä huonoa suomea kuin taannoin uudenvuoden aikaan.

Kuulijan kannalta se on aika ikävä juttu, mutta vielä ikävämpi puhujan, kun hän tavallaan paukuttaa ilosanomaansa kuuroille korville.

Kun tässä on nostettu kissa pöydälle, niin sallittakoon minun nostaa tässä yhteydessä myös hieman kissan häntää.

Suomessa on vielä jokunen suomenkielen opettaja, joka ei väsy etsimästä kielivirheitä sanomalehtien toimittajien teksteistä. Eivät koskaan mene heidän mielestään kohdallaan pilkut, eivät possessiivisuffiksit, eivät oikein mitkään.

Mutta kuvitelkaapa, rakkaat savolaiset sanankuulijat, millaista olisi lukea sanomalehteä, jos toimittajat kirjaisivat siihen asioita samalla kielellä kuin heidän korkeasti koulutetut haastateltavansa tai moninaisten juhlatilaisuuksien arvokkaat juhlapuhujat. Ei siitä ottaisi "pirukaan selvää", kuten vanha sanonta kuuluu. Jos ette usko, niin etsikää internetistä joku EU-direktiivin suomennos ja yrittäkää. Saatte yrittää ihan vapaasti.

Sen sijaan että yhteiskunnan yläkerran väki moittii toimittajia asioiden yksinkertaistamisesta, heidän pitäisi laskeutua joskus alas toimittajien pariin ja kiittää heitä kädestä pitäen, että he ovat ystävällisesti yrittäneet tulkita vaikeita asioita sanoilla, joita rahvaskin vielä ymmärtää.

Tuon viimeisen virkkeen kirjoitin tarkoituksella niin mutkikkaasti, että professorit ja muut kirjanoppineetkin sen ymmärtäisivät.□

Seppo Kononen

*Satakuntalaisten vettoomus savolaesille!
Kato sivu 67!*

Maija-Liisa Korhonen voitti mestaruuden toisella yrittämällä

Murrekisassa tuttujakin kasvoja

*Kilpailu on ratkennut; Juha Laukkanen (vas.), voittaja
Maija-Liisa Korhonen, Esko Mykkänen, Riitta Rissanen,
Anssi Tenhunen, Riitta Kauppinen, Liisa Korkalainen ja
Pauli Taskinen.*

Savon viijennet murremestaruuskisat järjestettiin vuosjokkokooksien jälkeksi 25.3. Kilipaelijoita oli kaheksan. Joukossa oli parj kolome ennemmii osallistunutta ja lisäksi 1980-luvulla tutuks tullu lääkäri Riitta Kauppinen. Voittaja olj viime vuen kakkonen, lapinlahtelaenen Maija-Liisa Korhonen. Het-hän se olj aestiittavissa kuka kisan voettaa. Toeseks tulj Riitta Rissanen ja kolomanneks Riitta Kauppinen.

Kilipaelijoita oli kaheksan ja heidän essiintymisjärjestyksensä arvottiin.

Anssi Tenhunen tul Helsingistä. Siellä lääkäriinä toemineen syntymäpitäjä on Kiuruves. Hänen juttusa käsittel mykyrokkoo.

Korkalaisen Liisa Rautavaaralta oli tuttuja aekaisemmista kisoista. Hän muistel vanahoja aekoja ja kerto, että kun 50-luvulla oli Kuopiossa opiskelemassa, Kuninkaankavulla olj vielä ulokohuussikii. Hän vertas entisten aikojen siästäväisyyttä nykyajan tuhlaeuun.

Kehvon Koevuusaren kylältä oli tullut **Esko Mykkänen**. Hän siteeras vähä **Kalle Viänästä** ja kysel, mikä se rikkaan ja köyhän ero. Köyhä maksaa tääven veron, rikas ei mittää.

Riitta Rissanen Suonteelta oljmyös tuttuja jo aeaisemmista kilpailuista. Hän kerto kesästä 1973, kun perhe tek ensmäesen ulukomuanmatkan. Se olj laevalla Turusta Tukholmaan.

Riitan kertomuksen mukkaan laevalla olj saksalaesnuorija, jotka rohmusivat ruokoo seisovasta pöyvästä muovipussiin. Tarjoilija tulj ja kuato piimee pussiin, kun ikävähän se on kuivana syyvä.

Riitta Kauppinen Pieksämäeltä kerto muuttaneesa 14-vuotiaanakeskemälle Savvoo. Oltuaan jonkin aekoo poessa hän tulj tänne ihteessä sivistämmää. Tulliportinkavulla hän kuuntel kahen ihtesä ikäsen huastamista. Toenen sano ”kää” ja toinen myös ”kää”. Kysseessä olj savon kieltä. Savon kielessä löötyy aena savolaenen sanonta ja toenen savolaenen sen ymmärtää. Vastuu on kyllä kuulijalla.

Taskisen Pauli Toivalasta on tuttu muistakii yhteyksistä, mm. teatterilta. Hän kerto vaemon varotelleen lähtiissä, että elä huasta levveempöö murretta kun suupielet antaa periks. Ja paremp jos et mänis ollenkaa, kun suat aena ne vunta-meentalistit takajalolleen. Kettutyton äetiki käv valittamassa, että olin yrittännä kähmiä tyttöösä. Tämä kun kaekessa rakkaavessa yritti viijjä karvahatun! Minä sanoen, että se on nyt mäntävä, kun oun ne kurssittii käännä ja että pärjeisin äetilles paremmin. On semmonen ongelma, että olisinmielellän haaska ja sukkelapuhheinen, mutta kun anoppi on paljo haaskempi! Oljhan se appiukkokiä haaska, aekasa. Eekö tuo lie kuollu naaruun.

- Kävin stand up-kurssillakkii. Perilliset irvis-

telj, että on se ilimiö, kun isä on oppinna nuin vaeken sanan laasumaan oekein. Kova olj lunssa opettajassa. Käskirjotuksen mukkaan suhtauvuin liian myönteisesti anoppiin. Opettaja sano, että kuulijoeta ei sua pettee. Kun siihen jonniinlaenen murjasu pitu suaha, niin liitetii semmonen laase, ettäkyllä on haaska immeinen tuo anoppoi ja se parraemmillaan ettäällä meijjän rappusilta! Viikon piästä myö yskititin kaekki samalla laella, tarinoi Pauli.

Paulin esitys oli huiman haaska. Minkä verran sitte lie pisteitä vienynt se, että sitä yljpittuutta tulj kyllä ihan tosissaan!

Maija-Liisa Korhonen tuli Lapinlahdelta. Hän kertoi kylällä asuneesta vanahasta poejasta. Sitten tullii naemisiinmänö tosi nuukalle miehelle. Joku varottelj, että suattaa olla niin, että hiäyönä jouvut omasta pussista antamaan! Pitivät hirveen isot hiät. Niitä ihmettelen vielä. Kухtukortissa luki: Viskatkee riissit pussineen, hiälahja rahana ja ottakee omat evvääät mukkaan!

Perheen lissee tupes kohta tulemaan. Hevosella viijjä röttyytin tuiskuyönä kätילוö sinne. Mökki olj piimmeenä. Uapelj sano, että katotaan

uamalla kumpko tulj. Kätילוö sano ettei hän ruppee pimmeessä. Ensiks putkahti poeka. Kätילוö sano, että tiätlä tulloo toenen, näätti lappua ja toenen penska tulla töpsähti.

Kaksospoejat käätetiiin valokuvassakkii, mutta vuan toienen, tulj halavemmaks.

Kerran mänin myöhällä käämään. Het oven aakasun jälkäseen Uapelj sano, että sinä et varmaan näen myöhällä kahvija juo. Sanoen, ettäjos vesjlasin ryyppeen. Siihen Uapelj, että ei myö sähköpumpua turruutella näen myöhään, kaevosta vettä haen.

Kun mies lähti, Alma juoks perrään ja huus, että et kaet sinä herrane aeka pistä niitä puolj-pitosia uusia nahkasaappaeta jalakaan! Sinne kun luiskahat, niin männöö kengät pilalle. Kysyin, eekö siinä mänis muutakii. Alma sano, että jestas, hyvä kun muistutit, on sillä sekkii naariskello taskussa!

Juha Laukkanen Rantasalmelta kerto kointinsa muanviljelyksestä.

Tuomaristo oli lähes viimevuotinen: Sitä johti **Rytkösen Olli**, lisäksi **Risto Lappalainen**, **Sinikka Mustonen**, **Jouko Pirskanen** ja **Auli Poutainen**. □ (MRS)

Tuomaristo vahvistettuna Savon kielen seuran puheenjohtajalla eli: Jouko Pirskanen (vas.) Olavi Rytkönen, Sinikka Mustonen, Auli Poutainen, Risto Lappalainen ja Osmo Hänninen.

Kilpailijoille annettu savonnettava teksti, kilpailun kakkososio:

Juurut ovat sosiaalinen side

Juoruilu on auttanut ihmistä säilymään lajina ja on siten hyväksi terveydelle. Skotlannissa tehty tutkimus osoittaa. Tutkijoiden mukaan ihmisen tarve tietää toisten asioista on lajillemme vanha juttu.

Ryhmässä elävänä ihmisen on pitänyt tietää yhteisön muiden jäsenten toimista. Ehkä siitä jäänteenä seuraamme ihmishuhdeviihdettä vieläkin niin innokkaasti.

Tutkimuksessa kymmenelle vapaaehtoiselle annettiin neljä eri tekstiä luettavaksi. Sitten heitä pyydettiin kirjoittamaan muistamsansa paperille. Tekstit annettiin seuraaville ja niin edelleen. Ilmeni, että ihmiset omaksuvat parhaiten ”juorumaisen” informaation ja siirsivät sen tarkimmin eteenpäin.

HS-STT-AFP

(Helsingin Sanomat 19.2.2006, oli myös Savon Sanomissa)

ma-to 11 - 23
pe 11 - 01
la 12 - 01
su suljettu
Kauppakatu
25-27, Kuopio

Ravintola Isä Camillon lounas kahelle oli kilpailun piäpalkinto. Kiitokset!

Kiitokset myös ravintola Savonialle palkinnoesta!

Snellman juhluvoisi
Snellmanin päivä 12.5.2006, Snellmanin puisto, Kuopio
Kuopion Isänmaallisen Seuran tilaisuus
Maaherra Pirjo Ala-Kapee

Tiedon alue on laajentunut, mutta tiedon käsite hämärtynyt

Kuopion omaa perinnettä noudattaen olemme jälleen kokoontuneet kunnioittamaan kansakuntaamme kulttuurin, politiikan ja talouden arvojen perustan rakentajan, **J.V. Snellmanin**, syntymäpäivää osana Snellmanin syntymän suurta kansallista 200-vuotisjuhlaa.

J.V. Snellman syntyi 200 vuotta sitten Tukholmassa. Perhe muutti pian Kokkolaan ja Snellman kävi koulunsa Oulussa sekä opiskeli Turussa ja työskenteli Helsingissä ja Kuopiossa. Hän oli kansainvälinen ja eurooppalainen, asui Tukholmassa, Kööpenhaminassa, Pietarissa, useissa Saksan kaupungeissa, Sveitsissä ja Itävallassa. Snellman kirjoitti ruotsiksi, saksaksi, latinaksi ja suomeksi. Hän oli runoilija, kaunokirjailija, tiedemies ja toimittaja.

Snellman toimi monessa roolissa: opiskelijapoliitikkona, eurooppalaisena filosofina, kulttuurimatkaajana, koulun rehtorina, sanomalehtimiehenä, filosofian professorina, finanssiasioiden senaattorina, valtiopäivämiehenä ja useissa luottamustehtävissä. Snellman oli monilahjakkuus, yhden miehen tiedeakatemia.

Snellmanin Kuopion vuodet 1843-1849 olivat ylä-alkeskoulun rehtorina sekä Saiman ja Maamiehen ystävän toimittajana työntäyteiset. Saiman levikki oli 700 tilaajaa ja se oli aikansa suurin valtakunnallinen sanomalehti ja mielipidevaikuttaja. On syytä korostaa, että Suomi oli Snellmanin aikaan hyvin kansainvälinen, osa suurta Venäjän keisarikuntaa ja henkisesti eurooppalaista kulttuuria.

Viestintäkanavina Snellmanilla oli käytössään oman aikansa tehokkaat välineet: kirjeenvaihto, sanomalehdet, kirjalliset tutkimukset, oppikirjat ja muu julkaisutoiminta. Hänen vaikutuksensa oli merkittävä. Kun Snellman kesällä 1881 kuoli, hänen elämäntyönsä kansallisen tietoisuuden herättäjänä ymmärrettiin hyvin.

Snellmanin käsitys sivistyksestä on edelleen ajankohtainen. Sivistys ei pääty hänen mielestään kouluun tai johonkin tutkintoon, vaan koko elämä on koulua, jossa yksilö muovautuu ihmiseksi. Sivistys on tietoisuutta yhteiskunnan korkeista päämääristä ja arvoista. Sivistys ei riipu tietyistä tutkinnoista tai oppimääristä.

Keskeinen teema Snellmanin ajattelussa on yksilön ja yhteisön suhde. Snellman toteaa: ”Yksilön tulee ratkaista itse, ottaa ratkaisu omasta vakaumuksestaan, mutta hänen vakaumuksensa tulee olla objektiivisesti oikeanmukainen ja ratkaisun tulee noudattaa sitä, mikä on objektiivisesti totta ja oikeaa”.

Snellman pohti oman ajattelun ja olemassa olevan tiedon suhdetta ja kysymystä yksilön suhteesta yhteisön toimintaan. Todellinen yksilön vapaus hänen mielestään sisälsi arvot ja yhteiskunnalliset korkeat päämäärät. Yksilö voi jopa jättää ylhäältä tulleen määräyksen toteuttamatta, jos määräys oli moraalisesti tai eettisesti väärä.

Meidän tämän päivän ihmisten käsitys tiedon alueesta on laajentunut, mutta samalla käsitys tiedosta on hämärtynyt. Tänä päivänä informaation runsaus saattaa peittää alleen todellisen tiedon. Suomen kielessä sana tieto on alun perin johdettu sanasta tie. Tie vie perille, tieto on tien tuntemista.

Suomen kielessä on tietoyhteiskuntäkäsitteen käytössä sekoittunut tieto ja informaatio. Kun Suomessa puhutaan tietokoneista, tietotekniikasta ja tietoyhteiskunnasta, kyse on itse asiassa datasta. Tieto on käsitteenä muuttunut tänään tekniseksi ja välineelliseksi. Toimimme korkealle teknistyneessä yhteiskunnassa, jonka toiminta rakentuu elektronisten järjestelmien varaan ja joka on monella tavalla haavoittuvampi kuin aikaisemmat yhteiskunnat.

Onko aito tieto hukkumassa viestimistä virtaavaan informaatiotulvaan? Onko varsinaisen tiedon osuus tietoyhteiskunnassa aikaisempaa vähäisempi? Uutiset ja tietyn tason totuudet ovat lisääntyneet, lisääntyneet on tieto siitä, mitä mieltä ollaan, mitä tapahtuu, mutta onko tietomme lisääntyneet mistään olennaisesta asiasta? Onko meille tästä ns. tiedosta merkitystä henkisenä rakennuspuuna? On helppo välittää myös väärää tietoa ja valehdella. Digitaaliseen muotoon tallennettuja kuvia voidaan muokata erilaisiksi ja

muuttaa. Tänään lähdekritiikki on entistä tärkeämpää.

Meidän on syytä miettiä, mitkä ovat viestinnän normit ja eettiset periaatteet? Onko keino-teollisuus tänään todellisuutta? Miten luotettavaa tietoa on? Yli 60%:lla suomalaisista on sähköpostiosoite. Yli 70% maailman sähköposti-liikenteestä on ns. roskapostia.

Käsitteellisesti tiedon alue on laajentunut ja tiedon käsite on hämartyntä. Käytämme termiä suomalaisen tiedon valtatie. Tiedon valtiolla järjestämme tapaamisia, tilaisuuksia, keskustelme ja opiskelemme. Tilaisuudet voivat olla etäluentoja, harjoituksia, työkokouksia, vuorovaikutteisia tiedotustilaisuuksia sekä kansainvälisiä asiantuntijataapaamisia, näyttelyitä, konsertteja ja kerhoja, joissa voitavata ja keskustella muiden läsnäolijoiden kanssa.

Tietoverkoissa voidaan hoitaa kaupallisia ja viranomaisten tarjoamia palveluja. Henkilön ei tarvitse enää mennä kauppaan, viirastoon, pankkiin tai kirjastoon saadakseen haluamansa palvelut, vaan ne ovat hänen ulottuvillaan verkon välityksellä. Yritykset toimivat ja palvelut tuotetaan verkoissa. Tietoverkkoihin voidaan toteuttaa suuri osa reaali maailman kaupallisista ja viranomaisten tarjoamista palveluista. Yksisuuntainen tiedonvälitys monipuolistuu ja muuttuu yksilöllisemmäksi. Perinteisten TV- ja radio-ohjelmien ja tietoverkkopalvelujen raja hämärtyy. Tietoverkkojen tekninen kehitys mahdollistaa henkilöiden välisten kommunikaatiotapojen merkittäviä muutoksia. Äänen lisäksi mukaan saadaan liikkuvaa kuvaa ja multimedialla sekä virtuaalinen tilakokemus.

Kansakoulun syntyajoista nykypäivään lapsille välitettävän tiedon määrä, oppiaineiden kirjo ja niiden tietosisältö on muuttunut oleellisesti. Tieteellisen tiedon määrä kaksinkertaistuu tällä hetkellä viidessä ja puolessa vuodessa. Tiedon hallinta, oleellisen tiedon löytäminen ja käyttäminen, on noussut ihmisen ja yritysten erääksi tärkeäksi osaamisen alueeksi. Tietoverkot helpottavat tiedon välitystä ja edesauttavat tiedon saatavuutta. Varsinkin Internet on räjäyttännyt helposti saatavilla olevan tiedon määrän. Tietoa on saatavilla melkein pä mistä tahansa maasta ja asiasta, mutta Internetistäkin löytyvään tietoon

on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti. On osattava kysyä, miten luotettavaa tietoa on.

Tänään tarvitaan tiedollisia taitoja. Tällaisia taitoja ovat kyky etsiä tietoa oikeista lähteistä, hakea tietoa oikeiden kysymysten avulla, erottaa tosiasiat kuvitelmista, tunnistaa tosi epätoden joukosta, arvioida kriittisesti tiedon luotettavuutta ja perusteita, yhdistää ja jäsentää eri lähteistä koottuja tiedon palasia sekä käyttää niitä tiedon hankinnan ja päätöksenteon pohjana.

Oikeus tietoon ja tiedon saatavuuteen on kansalaisyhteiskunnassa tärkeää. Kirjastot ovat edelleen Suomessa, varsinkin harvaan asutuilla alueilla, olennaisia merkitykseltään. Kirja ja lehti ovat edelleen merkittävät tiedon välittämisen välineet. Kirjastojen rooli on laajentunut ja kirjastoilla on keskeinen merkitys tietoyhteiskuntakehitykselle ja alueelliselle tasa-arvolle.

Maaherra Pirjo Ala-Kapee

Tiedon välittämisessä ja tiedon hankkimisen ja käyttämisen opettamisessa on kouluilla keskeinen tehtävä, jota ne toteuttavat eri oppiaineiden yhteydessä ja myös viestintä- ja mediataito -ainekokonaisuuden kautta. Uusi ja muuttuva tieto ja tiedon määrän jatkuva lisääntyminen asettavat haasteita kouluille. Oppisisällöt on pidettävä ajan tasalla ja on valittava, mikä on oleellista opettaa ja mitä voi ja pitää karsia. Kouluissa oppilaita on opas-

tettava tiedonhallintataidoissa, viestitetyn tiedon sisällön ja tarkoituksen tulkinnassa ja suhtautumisessa kriittisesti saatavilla olevaan tietoon.

Todelliseen sivistykseen snellmanlaisessa hengessä kuuluu aina vahvasti moraaliseettinen pohjavire: Tieto ja sen käyttäminen on todellista sivistystä vain siinä tapauksessa, että se on valjastettu epäitsekästä ihmisyyteisen menestyksen ja hyvinvoinnin palvelukseen. Eettis-moraaliset kysymykset ovat aina korkealla sijalla. Tärkeitä ovat arvot. Kysymykset oikeasta ja väärästä sekä yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin näkeminen toisiaan tukevina ja ristiriidattomina on tärkeää.

J.V. Snellmanin perusajatukset ovat edelleen mitä ajankohtaisimpia tässä ajassa, jossa keskustelemme arvoista, arvotyhjiöistä, arvojen puutteesta ja arvojen rapautumisesta. □

**Snellman-juhlavuosi, kuusten istutus
11.5.2006 Snellmanin puistossa**

Professori, johtaja Pirkko Nuolijärvi, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Snellman suomen kielen puolestapuhujana

Tänä **Johan Wilhelm Snellmanin** syntymän 200-vuotisjuhlavuotena on käynyt toistuvasti ilmi, miten keskeisiin asioihin myös tämän päivän näkökulmasta Snellman omana aikanaan kykeni kiinnittämään huomiota. Vaikka ei olekaan aina kovin tyylikästä tarkastella historian henkilöitä nykyajan perspektiivistä, otan kuitenkin tänään tämän tyyliittömyyden riskin ja mietin, miten keskustelisin Johan Wilhelmin kanssa meille kummallekin läheisistä asioista, suomen kielen asemasta, sen luonteesta ja sen opettamisesta. Peilaan siis Snellmanin teemoja meidän aikamme keskustelunaiheisiin ja mietin sitä, minkä puolesta Snellmanin tänään olisi taisteltava. Snellman on kirjoittajana sellainen henkilö, että hän suorastaan kutsuu tällaiseen peilaamiseen.

Kuten historioitsija **Ilkka Herlin** on todennut, Snellman painotti ohjelmassaan ilmiöitä, joiden hän arveli ilmentävän suomalaisuutta. Tällainen ilmiö oli etenkin kansallinen kulttuuri eli kieli, kirjallisuus ja tiede. Snellman luotti Suomen kansan kulttuurin voimavaroihin ja joutui tätä korostaessaan usein kiistoihin silloisen eliitin kanssa. Nämä kiistat eivät kuitenkaan hänen näkemystään kahlinneet eivätkä kynäänsä pyssyttäneet. Päinvastoin.

Kun Snellman vaati suomen kielelle virallista asemaa, hän käytti julkisena perusteena oikeudenmukaisuuden perustetta: kansan enemmistön oli saatava hoidetuksi oikeus- ja virastoasiensa äidinkielellään. Kysymys oli kuitenkin myös siitä – kuten **Heikki Eskelinen** on huomauttanut –, että kansa oli saatava tietoiseksi kielestään, jotta virkakielen muuttaminen venäjäksi voisi aikanaan kohdata vastarintaa. Snellman siis uskoi, että valtakunnankieli vähitellen tulisi niin vahvaksi, että siitä ja sen puhujista olisi vastusta Venäjän sulauttamispolitiikalle. Kyseessä oli siis ennakoija ja pitkälle näkevä reaali-politiikko.

Jos Snellman eläisi nyt, hän todennäköisesti oikeudenmukaisuusperustein yhtyisi niihin näkemyksiin, joiden mukaan kaikkien Euroopan unionin kielten pitää kuulua unionin elimissä ja

parlamentissa. Snellman suhtautuisi kenties kriittisesti siihen, että Suomen korkein poliittinen eliitti ei aina arvosta tarpeeksi omaa kieltään, vaan jättää käyttämättä sitä, vaikka tulkkaus on mahdollista. Hän olisi – niin ikään oikeudenmukaisuusperustein – todennäköisesti huolissaan myös ruotsin kielen asemasta viranomaisissa, eli siitä, mistä Suomen ruotsinkieliset nyt ovat syystä huolissaan.

Mielenkiintoista myös nykynäkökulmasta oli Snellmanin suhde suomen kieleen tieteen kieleenä. Snellmanin mukaan tieteen kulttuuri-ilmaukset piti jakaa muiden kansojen kanssa. Tämä ei hänen mukaansa onnistunut kansalliskielellä, ei sen enempää suomeksi kuin ruotsiksikaan. Universaalin tieteen kieli oli siten hänelle eri asia kuin kansalliskirjallisuuden ja kansallisen tieteen kieli.

Näine näkemyksineen Snellman voisi hyvin elää nykyaikaisessa tiedeyhteisössä. On tärkeää julkaista muilla kuin omilla kansalliskielillä, jotta muutkin pääsevät suomalaisten tuloksista jaolle. Kenties Snellman hieman nostaisi kulmakarvojaan, kun kuulisi, että myös kansalliset tieteet haluavat jakaa tuloksensa muiden kanssa.

En ole aivan varma, miten Snellman suhtautuisi niihin ajatuksiin, joiden mukaan suomenkielinen tieteellinen kirjoittaminen on ajanhukkaa. Luulen, että hän ryhtyisi tässäkin pitämään suomenkielisen rahvaan puolta, jolla on oikeus saada tietoa omalla kielellään varsinkin, kun se useimmiten on tämän tiedonhankinnan, siis tutkimuksen, maksajana. Nykyoloissa, joissa pro gradu-tutkielmatkin saatetaan kirjoittaa englannin kielellä, vaikkei tälle ratkaisulle mitään suurempaa tarvetta olisikaan, Snellman käytännöllisenä miehenä kenties kysyisi, miksi ihmeessä näin tehdään. Ehkä hän tarjoaisi omaa sanomaansa avuksi:

Erityisesti yliopistoa koskee seuraava: opin-
näytteet suomen kielellä ovat sallittuja ja jokaisen tiedekunnan ja konsistorin professorin tulee arvostella niitä.

Tällainen lausuma voisi sisältyä nykyisin aikamomen yliopiston säädöksiin, ja opetusministeriön tulisi palkita siitä. Luulen, että Johan Wilhelmkin olisi tätä asiaa ajamassa.

Snellman uskoi rahvaan kykyyn kehittyä, jos rahvas vain saa kunnollista opetusta omalla kielellään. Hänellä oli kuitenkin tässäkin asiassa hyvin pragmaattinen ote. Näin hän kirjoitti suomenkielisistä oppikouluista:

"Hipoo totisesti järjettömyyttä, kun esimerkiksi vaaditaan: Jyväskylän koulusta on tultava kokonaan suomenkielinen eli kaiken opetuksen on tapahduttava suomen kielellä.

Pikkuasiahan on, että vielä ei ole tarkoitukseen sopivaa maantietoa, ei perusteellisempaa yleistä historiaa, ei latinan lauseoppia, ei latinan lukukirjaa selityksineen, ei latinan sanakirjaa, ei saksan kielioppia, ei saksan sanakirjaa... tätä suomalaista koulua varten... (IX: 15, 48)"

Snellman vaati siis korkeatasoista oppimateriaalia eikä näyttänyt uskovan siihen, että oppimateriaali syntyy parhaimmillaan opettajan työn yhteydessä, ei erillään. Jos maailmassa olisi odotettu oppikirjoja, moni asia olisi jäänyt opettamatta. Tämä seikka tulee kyllä nykyisinkin esiin, mutta toisenlaisiakin perusteita löytyy.

Laatan paljastivat professori Pirkko Nuolijärvi (vas.) ja emeritaprofessori Sirkka Sinkkonen. Teksti: "Kansakunnan herättäjän J. V. Snellmanin syntymän 200-vuotismuistoksi ja hänen puolisonsa Johanna Wennbergin kunniaksi istutettiin nämä kuuset. Kuopion kaupunki 11.5.2006". (MRS)

Hyvät kuulijat! Olen käyttänyt Snellmanin ajatuksia häikäilemättä hyväkseni ja kenties ylitulkinnutkin niitä. Joka tapauksessa hänen käytännöllinen älynsä – ehkä enemmän kuin filosofinen tajunsa – auttaisi varmasti hahmottamaan suomen kielen aseman nykytilannetta ja etsimään käytännön ratkaisuja sille, miten asiat kannattaa järjestää.

Snellmanin näkemykset oman kielen merkityksestä ja hänen integroituneisuutensa kansainväliseen toimintaympäristöön ovat hyvä malli suomen kielen puolestapuhujalle myös nykypäivänä. Se joka tuntee ja taitaa äidinkieltänsä, sille on helpompaa oppia muita kieliä ja olla tässä maailmassa. Oman ja muiden kielten taito on entistä tärkeämpi nykyihmisen elämässä. Sitä Snellman väsymättä korosti, sitä korostamme me hänen jäljessään tulleet. □

Savon kielen seuran puheenjohtaja Osmo Hänninen (vas.) ja kanslianeuvos Heikki Viitala osallistuivat istutukseen monen muun tavoin. (MRS)

Erkki Oinonen (vas.), Pauli Kurkirinne, Marja-Riitta Saastamoinen, Sirkka Sinkkonen, Pirkko Nuolijärvi ja Teppo Vihola (se- lin) aloittivat istutuksen. (Kuva Leena Kasurinen)

Snellman-juhlavuosi

Professori emerita Sirkka Sinkkonen (ote tervehdyksestä 11.5. Snellmanin puistossa)

Naiset Snellmanin elämäntyön mahdollistajana

Kunnioitamme **Johan Vilhelm Snellmanin** ja hänen puolisonsa **Johanna Lovisa Wennbergin** elämäntyötä istuttamalla kaksi kuusta, toisen Snellmanille ja toisen hänen puolisolleen.

Parhailtaan vietettävän juhlavuoden tarkoitus on tehdä tunnetuksi Snellmanin ja hänen aikalaistensa työtä valtakunnan rakentajina. Näihin rakentajiin kuuluvat myös Snellmanin elämäntyön mahdollistaneet naiset. On aika nostaa heidät esille ja tehdä heidän näkyvätön työnsä näkyväksi ja tunnetuksi.

Snellmanin taloudesta ja suurperheestä vastasi leskirouva **Ulrika Elisabeth Heintzi**. Hän oli toiminut Kuopion tyttökoulun johtajana ja oli Johannan vanha ystävä. Toinen on Snellmanin vanhin tytär **Hanna**, joka äitinsä kuollessa oli vasta 10-vuotias. Aikuistuttuaan hän kantoi uhrautuvasti raskaan vastuun isänsä perheen pitkäaikaisena taloudenhoitajana ja pysyi naimattomana. Hänet laskettiin haudan lepoon vuosi isänsä kuoleman jälkeen vain 36-vuotiaana.

Perheellä, avioliitolla ja sukupuolten välisellä työnjaolla oli tärkeä sija Snellmanin filosofisissa pohdinnoissa. Hänen filosofisen pääteoksensa *Valtio-opin* mukaan perhe ja avioliitto muodostivat kansalaisyhteiskunnan ja kansallisvaltion perustan.

On mielenkiintoista tehdä rinnastuksia nykypäivään. Snellmanin markkinoima perhemalli oli saksalainen. Parhailtaan Saksan perhepolitiikassa haetaan oppia Suomesta ja muista Pohjoismaista. Tavoitteena on mm. säätää vanhempain loma myös isyysloma mukaan lukien. Olkaamme ylpeitä, että meillä on Pohjolassa annettavaa Keski-Euroopalle.

Perhe ja avioliitto olivat tärkeitä myös Snellmanin omassa elämässä. Hän avioitui

Hilja Merioja oli sanoittanut esitettävät kappaleet. Osmo Hänninen kiittää. Hilja Merioja teki elämäntyönsä Rautavaaralla. Nykyisin hän on kuopiolainen. Merioja on aina ollut aktiivinen kotiseutuihminen. (MRS)

Kuopiossa 39-vuotiaana 17-vuotiaan apteekkarin tyttären Johanna Lovisa Wennbergin kanssa. Snellmanin avioliitto kesti vain 11 vuotta. Monien aikansa naisten tavoin Johanna kuoli lapsivuoteeseen 29-vuotiaana. 11 avioliittovuoden aikana perheeseen syntyi seitsemän lasta.

Johannalla avioliitto vaativan, äkkipikaisen ja itseään 20 vuotta vanhemman Snellmanin kanssa sisälsi kovia haasteita. Snellman kohdisti sekä suuria moraalisia että sivistämisen vaatimuksia nuoreen vaimoonsa. Tästä kertovat Johannan alemmuudentuntoiset kirjeet, joissa hän valitteli puutteitaan ja osaamattomuuttaan.

Snellmanien kirjeenvaihto Snellmanin matkojen aikana kuvaa heidän parisuhteensa luottamusta ja kummankin kasvua siinä.

Filosofi-esikuviansa tavoin Snellman rajasi aktiivisen kansalaisuuden miehille ja sulki naiset valtiollisen ja yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolelle. Keskeinen perustelu oli, että vain miehet olivat järkiperaisesti ajattelevia ja siten valtiolliseen toimintaan sopivia. Tätä ajattelua kyseenalaistamaan nousi vielä Snellmanin eläessä 1800-luvun loppupuolella voimakas yhteiskunnallinen liike, naisemansipaatio. Suomessa sen juuret ovat vahvasti Kuopiossa. Snellmanin puiston laidalla sijaitsevasta Kanttilasta käsin **Minna Canth** johti tulieluisesesti naisten vapautumista. Tämän yhteiskunnallisen liikehdinnän hedelmänä voimme juhlia tänä vuonna myös naisten täysien poliittisten oikeuksien eli äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden satavuotista taivalta. □

Soitinyhtye Savonian Aarne Hartikainen (vasemmalla), solisti Keijo Karppi, Risto Hartikainen, Seppo Kononen ja Riitta Hämeen-Anttila esittivät Snellmanin patsaalla kantaesityksenä Hämeen-Anttilan säveltämän laulun Johanna Lovisa Wennbergin ja Johan Vilhelm Snellmanin Kultainen päivä, johon sanat on tehnyt Hilja Merioja. Toinen kappale oli Kallaveen valssi, samoilta tekijöiltä.

Haapaniemen koulun viidesluokkalaisilla oli myös esitys tilaisuudessa. (MRS)

Savon kielen seura ry:n tervehdys kuusten istutuksessa

Marja-Riitta Saastamoinen

Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto

"**J. V. Snellman** oli kansainvälisesti valveutunut. Hän näki, että samalla tavalla kuin suomalaiset ovat kuunnelleet kotoisia kuusiaan, tuli sivistyneistön kuunnella Suomen kansaa. Suomalalaisten oli saatava opetusta omalla kielellään. Heidän oli myös kehitettävä kulttuuriaan ja nostettava oma kielensä käsitteiltään yhteismitalliseksi muiden eurooppalaisten sivistyskansojen joukkoon.

Kuusi sopii siis erinomaisesti J. V. Snellmanin muistopuuksi.

Arvoisat kuuset, toivottavasti te tulette näkemään humanistisen opetuksen ja tutkimuksen saavan pysyvän jalansijan Kuopiossa ja että täällä varttuvut nuoret kasvavat kansaa ymmärtäviksi näkijöiksi ja sen oivallisiksi tulevaisuuden johtajiksi. Snellman itse toivoi *Saimassaan* sen tapahtuvan alle kahdessa sadassa vuodessa. Snellmanin humanistista opetusta ja tutkimusta koskevan toiveen toteutumisen takarajaan on nyt noin 40 vuotta. Te elätte pidempään kuin kukaan meistä ihmisistä, toiveen toteutumista odottaa moni.

Oi kuusipuut!

Millaisen Kuopion te näettekään parin sadan vuoden päästä, sitä on vaikea arvailla. Ihmiset ovat varmasti sivistyneitä. Toivottavasti he ovat myös onnellisia, sillä sanoihan Ukko Nellmanni itsekkin, että onnellisten ihmisten näkeminen on suurempi nautinto kuin parhainkaan taide-elämys galleriassa. Tämä toteamus kertoi myös Snellmanin inhimillisyydestä.

Kuopiosta on lähtenyt monta kuuluisaa kirjailijaa. Siteeraan seuraavaksi **Lassi Nummea**:

Kuusien pysty seinä.

Raoista taivaan ulottuvuus, valon täyttämä, valkea, harmaa.

Apilapälvet suitsevat mettä,

kaupunki pysyttelee näkymättömissä,

ja muutkaan maan pürteet eivät maanittele katsetta, joka tyytyy tähän:

kuusiin, apilanurmeen ja tiehen,

ja valoon kuusenlatvojen takana.

Kiitän Kuopion kaupunkia Savon kielen seuran puolesta kunniasta ja tästä tilaisuudesta." □

Silminnäkijänä Snellmanin patsaan paljastuksessa (3.7.1886)

Aune Räsäsen kertomus *Laivamatka* on julkaistu Vehmersalmen kansalaisopiston kirjallisuus- ja kirjoittajapiiriin *Loiskahduksia*-julkaisussa v. 1988.

"Kahdeksanvuotias **Maija** oli juossut parin kilometrin metsätaipaleen Mustinlahteen, jossa laivayöpyi:

Maijan mieleen muistui, kuinka **Heta**-mummovainaa oli kertonut menneensä kirkkoveeneellä kaupunkiin. Mummo oli silloin ollut kymmenen ikäinen. Vene oli lähtenyt Litmaniemeltä ja soutajia oli ollut kuusitoista airoparia. Mummo kertoi, että lastina oli ollut myytäväksi voita, muikunmätiä ja vasikannahkoja. Maavero oli tuolloin ollut raskas ja se maksettiin veroruplina, joka määräytyi voi- ja taliparselien mukaan. Niin mummo kertoi.

Ja vielä hän kertoi, että kaupunkiin tultiin jo lauantaina, myytiin tavarat. Sunnuntaina mentiin kirkkoon ja kirkonmenojen jälkeen siirryttiin Snellman-patsaan paljastusjuhlaan. Patsas oli ollut tumman vaateen peitossa. Juhlupuheissa oli mainittu suuresta uudistuksesta sortovuosien paineessa. – Ottakaamme nyt vaate pois ja huutakaamme huraata, oli puhuja viimein sanonut. Mummokin oli huutanut väen joukossa huraata kolme kertaa. Snellman itse oli jo kuollut viisi vuotta sitten.

Laiva huusi kaupunkiin – vihdoinkin. Isä ja Patvikon Otto olivat vaihtaneet jo jutunjuurta. He keskustelivat asutustilojen jakamisesta karjalaisille. Isäkin oli tärkeän näköinen. Isä oli oikeastaan ihan lautamiehen näköinen mustassa liituraitapuvussaan ja vaaleansinisessä silkkipaidassaan.

Syntyi liikettä, kun matkustajat tavaroineen siirtyivät alakannelle. Satamapoliisi viittilöi hevost miehille. Ensin laivasta tulivat ihmiset nyytteineen. Sitten elintarvikkeet siirrettiin kärrien lavoille torille ja kauppahalliin vietäväksi. Emännillä juurikoreissa oli voita, munia ja leipää. Kaupungin rouvat kyselivät niitä ostaakseen ja joskus jopa nyrpistelivät nenäänsä.

Maija kulki isän perässä. Kauppakadulla, vähän ennen Pohjois-Savon Rautakauppaa isä pysähtyi. – Tästä sinä jo ossootti männä korttierpaekkaan. Minun on joututtava istuntoon. Tulen hakemaan sinut iltapäevällä, niin ostetaan ne kengät." □

Snellman-juhlavuosi

Snellmanin naiskäsitys -seminaari 19.3.2006, Kuopion kaupungintalo

Juha Manninen, professori, Oulun yliopisto

Wilhelm Bolin Snellmanin aikalaishaastajana sukupuolten tasa-arvokysymyksessä

1. August Mannerheim kirjoitti 8.3.1866 huolestuneena enona **Marie Linderistä**, alkujaan **Mušin-Puškinista**, tämän kasvattiäidille **Aurora Karamzinille**: ”...meidän naisiimme on nyt tarttunut kuume, jonka nimi on naisen vapaus, ja meillä on loputtomia polemiikkoja naisen soveltumisesta työaloille, jotka tähän asti ovat kuuluneet vain miehille. He haluavat tulla professoreiksi, senaattoreiksi, kenraaleiksi ja ties miksi, niin kuin amerikkalaiset sisarensa”. Pelon mukaisesti ”Marie ei vähäkään ymmärrä mikä on naisen kutsumus ja velvollisuus tässä maailmassa”.

Sellaisilla haaveilla oli varma vastustajansa kuluvana vuonna juhlittavassa **J.V. Snellmanissa**. Hänelle moinen ”naisen tekeminen mieheksi” näyttäytyi kulttuuriseksi taantumaksi, paluuksi ihmiskunnan osittain jo taakse jääneelle kehityksen asteelle:

”Vähiten sivistyneessä luokassa on nainen jo ulkonäöltään ja ruumiinrakenteeltaan samoin kuin ruumiinvoimiltaan miesmäinen. Hän osallistuu miesten töihin, kyntää, korjaa satoa ym. Tapojen ja taitojen, järjestyksessä olevan ja miellyttävän tajuamisessa hän tuskin eroaa miehestä. Sitä mukaa kuin sivistys on jossain yhteiskuntaluokassa korkeampi, tämä kaikki muuttuu, ja ne ulkoiset ja sisäiset ominaisuudet, joissa nainen eroaa miehestä, tulevat hänessä yhä selvemmin esiin.”

Tältä perustalta oppi naisen emansipaatiosta piti hylätä. Snellmanin mukaan sellaisen oli päätehtävänä oli ”tehdä naisesta miesmäinen, viedä hänet perheen ulkopuolelle osallistumaan miehen kaikkiin yhteiskunnallisiin pyrintöihin. ...nykyajan naisemansipaatio johtaa naisen ilmeisesti taas siihen, mitä hän on ollut ja osaksi yhä on. Korkeampien yhteiskuntaluokkien naiselle voi olla miellyttävä unelma ajatella itseään laakerein kruunattuna sotapäällikkönä tai runoilijana ym., varsinkin kun hänen mielikuvituksensa näkee vain laakerit, ei tuhansia, sielua ja ruumista ankarasti koettelevia ponnistuksia ja sitä elämän hiljaisen onnen uhraamista, usein omantunnon rauhaa, joilla nimi historiassa ostetaan. Mutta

työläisnainen, hän on jo saavuttanut kaiken emansipaation autuuden. Hän kantaa paljain käsin ja jaloin muurilaastia Helsingin uuteen teatteritaloon. Hänellä ei ole mieheltä muuta kaidehdittavana kuin korkeampi päiväpalkka, joka miehelle maksetaan hänen vahvemmista jänteistään.”

Vastoin naisten toivetta vapautumisesta Snellman näki naisten paikan heidän kehityksen tuottaman erilaisuutensa vuoksi perheessä, siis lasten kasvattajina sekä rauhaisan kodin ylläpitäjinä miehille, muutoin enintään hyväntekeväisyyden kaltaisissa äitiystehtävissä. Sellainen asioiden järjestely näyttäytyi hänelle sivistyksen saavutukseksi.

Snellmanin näkemys ei kuitenkaan jäänyt vaille haastajaa. Jyrkästi vastakkaisen kannan tuli esittämään toinen filosofi, vähälle huomiolle maassamme jäänyt **Andreas Wilhelm Bolin**. Snellmanin käsityksiä naisten paikasta voi tarkastella myöhemmän ajan kannalta, mutta Bolin tarjoaa mahdollisuuden kysyä: Oliko jo Snellmanin omana aikana tarjolla muita ajattelutavan mahdollisuuksia? Ja jos oli, vaikuttivatko nämä mihinkään?

2. Vuosien 1863/1864 valtiopäivillä olivat keskusteltavina ja päätettävänä eräät naisia koskevat kysymykset. Eräs tärkeimmistä muutosesityksistä koski naimattomien naisten täysivaltaisuutta, oikeutta tehdä itse sopimuksia ja muita oikeudellisia toimituksia, kun vallitsevien lakien mukaan naisella tuli olla koko ikänsä holhooja. Naimisissa olevat naiset säilyivät edelleen miehensä holhouksen alaisina. Väitelyjen jälkeen valtiopäivät myös lakkauttivat naittajajärjestelmän eli isän vallan tyttärensä avioliittopäätökseen.

Liberaalien äänenkannattaja *Helsingfors Dagblad* julkaisi kirjoitussarjan naisten kansalaisoikeuksien parantamisesta, vetosi naisten keskinäiseen solidaarisuuteen ja pohti keinoja naisten taloudellisen aseman parantamiseksi. Uutisissa kerrottiin seitsemästä amerikkalaisesta naismaisterista ja pariislaisesta naislääkäristä,

tarkoin kuvauksin viimeksi mainitun promotioasusta. Naiset olivat suljettuja korkeamman oppilisen sivistyksen ulkopuolelle, sillä heitä varten perustetuista tyttökouluista ei johtanut tietä yliopistoon. Jyväskylän opettajia valmistavassa seminaarissa toimi kuitenkin vuodesta 1863 naisjaosto ja ensimmäiseen valtion virkaan – postivirkailijaksi – nainen nimitettiin Suomessa vuonna 1864. Naiset olivat saattaneet kyllä käsitellä jo aikaisemmin kaunokirjallisuuden muodossa oikeuksiinsa liittyviä kysymyksiä.

Yksilöllistymiselle tarjottiin tuohon aikaan akateemisten oppineiden kirjoituksissa kahta toisilleen vastakkaista linjaa. Sovinnaisin nimikkein ajankohdan puolueita on kutsuttu fennomaniaksi ja liberalismitiksi. Liberalismia on pidetty nimenomaan 1860-luvulla esiintyneenä ilmiönä, josta fennomania peri voiton sysäämällä sen aggressiivisuudellaan vielä toisen kieli- puolueen hahmoon, kunnes joutui itse työväenliikkeen haastamaksi. Liberalismi ei kuitenkaan kadonnut jälkeä jättämättä, vaikka se ei onnistunut puolueenmuodostuksessa. Wilhelm Bolin oli 1860-luvulla sen peruskatsomusten merkittävin yliopistollinen nuotoilija.

3. Aleksanteri II nimitti J. V. Snellmanin huhtikuussa 1863 senaatin finanssitoimikunnan päälliköksi. Senaattorina Snellman painiskeli muiden asioiden kuin naiskysymysten kanssa. Valtiopäivien aattona hän kuitenkin julkaisi viimeisenä *Litteraturbladin* kirjoituksenaan edellisenä vuonna kadon johdosta pitämänsä painokkaan puheen, joka kohdistui nimenomaan naisille. Hän päätyi vakuuttamaan, että ”perhe-elämä kuuluu kansakunnan elämään – ja tätä kautta se on välittyneenä siveelliseen maailmanjärjestykseen”. Puheen loppu oli vetoamus: ”...oikeaa tosiasiana ei ole olemassa maailmassa muutoin kuin ihmisen toiminnassa ... perhe-elämän koskaan tyhjentyneestä lähteestä kumpuavana, eikä järki voi sitä siellä sen syntyhetkellä pukea miksikään oikeudelliseksi väitteiksi, mutta tunne voi sen käsittää, omatunto tunteena, perherakkaus sen käsittää.

Minun ei tarvitse puhua sanaakaan naisen merkityksestä perheelle ja sen siveelliselle elämälle. Jos tätä, niin kuin asia on, määrää rakkaus, niin puolison ja äidin rakkaus on perheessä – ellei kaikki, niin lähes kaikki.

Ja silti rohjetaan puhua kevytmielisesti siitä miten naisen tehtävä perheessä olisi liian vähäpätöistä hänen henkensä toiminnaksi!

Te jalot naiset, älkää uskoko siihen. Jumala on asettanut perheessä kansakunnan kohtalot, ihmiskunnan kehityksen ja oikean olemassaolon maailmassa teidän sydämenne käskyjen varaan.”

Vastakkaisella kannalla olevalle tällainen näyttäytyi paraatiesimerkiksi ylistämällä alista-

misesta, mutta minään taktisena vetona puheen- vuoroa ei voi pitää. Vetoamus tiivisti Snellmanin perusnäkemys.

Miehen tuli Snellmanin mielestä kehittyä taipumustensa, tunteidensa ja subjektiivisuutensa alistamiseen järjelle, tunnistaa ja myöntää henkisen maailmanprosessin velvoitteet eettiselle elämälleen. Se oli Snellmanin persoonallisuuden aate, hänen mieskäsitöksensä, joka oli erottamattomasti sisäänrakennettuna hänen käsityksensä kansakunnista, valtiosta ja patriotismista. Myös naisen tuli ymmärtää noita korkeampia yleis- inhimillisiä asioita, mutta miehensä tukena, lastensa kasvattajana tai niihin rinnastuvissa tehtävissä.

4. Wilhelm Bolin syntyi Pietarissa vuonna 1835 kaupungin saksalaiseen yhteisöön kuuluneen hovikultasepän poikana. Venäläisyys jäi Wilhelm Bolinille vieraaksi ja vieroksuttavaksi. Ruotsin kieltä hän ryhtyi opiskelemaan päätettyään hakeutua Helsingin yliopistoon, hänen silmissään eurooppalaiseen miljööseen. Bolin löysi itselleen yhden tärkeän samastumiskohteen Euroopan valistushenkisistä oppositiovirtauksista sekä toisen, paikallisen minänsä, Helsingin ruotsia puhuvasta määrällisesti pienestä nuoresta liberaalista sivistyneistöstä.

Snellmanilainen nationalismi sen enempää kuin muukaan touhukas kansallisuus aate ei häntä viehättänyt. Hänen ajattelunsa kannalta oli tärkeää se, että hän oli oppinut inhoamaan Venäjän maaorjuutta, itse asiassa kaikkia orjuuden muotoja, joihin hänen ajattelussaan liittyi pian naisein kohdistettu alistus. Snellmanin ohjauksessa valmisteltua lisenasiaatin väitöskirjaansa perheen kehityksestä Bolin puolusti keväällä 1860. Hän arvioi kehityksen vaiheita sen mukaisesti, miten ne edistivät naisten arvon ja lasten inhimillisen merkityksen tunnustamista. Esitys päättyi uskonpuhdistuksen aikaan. Vastakohta Snellmaniin ei tämän vuoksi tullut näkyviin.

Bolinin ensimmäinen julkaistu artikkeli ilmestyi vuonna 1861. Se käsitteli orjakäytöstä Yhdysvalloissa. Kirjoitus ilmestyi liberaalien toimittamassa naislukijoille tarkoitettussa lehdessä *Från nära och fjerran*. Vaikka Eurooppa seurasi myötätunnolla Italian jälleensyntymistä ja toivoi onnea Venäjälle, oli Bolinin mielestä tarpeen kiinnittää huomiota myös toiseen pallonpuoliskoon, jossa monet merkit viittasivat siihen, että orjanomistus saatettaisiin lakkauttaa.

Vuonna 1864 Bolin julkaisi laajan teoksen nimellä *Familjen. Studier*. Bolin oli perehtynyt joukkoon kiinnostavia lähteitä ja hahmotti niiden pohjalta Suomen oloissa täysin uudenlaisen kokonaiskuvan. Kirjassa näkyivät kylläkin kiireen jäljet. Siinä on paljon pelkästään kokoon haalittua. Bolinin ystävä Leo Mechelin sentään ennätti tenttulukujensa välissä tarkistaa kirjan ruotsin kielen.

Torjuttuaan perheen kriitikot Bolin otti tehtäväkseen selvittää avioliiton olemuksen. Vaikka Lutherin käsitys säilyi Bolinin mielestä klassisena, se ei vielä ollut katsottavissa tieteelliseksi. Sellaisen muodon sille antoi vasta **Jean-Jacques Rousseau**, josta lähtien kysymys kohdistui ”sukupuolten keskinäis-suhteeseen”. Luonnonoikeusteoreetikkojen alistussuhteen tilalle Rousseau nosti keskinäisen kiintymyksen.

Erityisen huomion Bolin kohdisti erään **Theodor Gottlieb von Hippelin** teokseen avioliitosta vuodelta 1792. Tuo kirjoittaja kuului jo unohdettuihin ja olikin Bolinin teoksen selkeästi mielenkiintoisin löytö. Nainen ei ollut von Hippelillä vanhan Aristoteleen palautuvan oppitradition mukainen epätäydellinen mies, vaan omilla ansioilla varustettu eli Bolinin tiivistämänä: ”...naisen *eläessä* isänmaansa puolesta mies ei tiedä parempaa kuin *kuolla* sen puolesta. Miehet ovat sodilla tuhonneet sen, mitä naiset ovat luoneet ja ylläpitäneet. Miehet ovat oikkujen ja ennakkoluulojen vuoksi asettaneet peliin maailman kalleimmat intressit. Minne ihmissuku olisikaan joutunut, jollei naisilla olisi tätä yliver-taisuutta suhteessa miehiin?”

Sukupuolet olivat von Hippelin mukaan olemassa toistensa kasvattamiseksi. Sekä mies että nainen hallitsivat avioliitossa järkensä mukaisesti. Rousseauista alkanut valmistelutyö täydellistyi Bolinin mukaan **Hegelillä**, jolle perhettä ei muodostanut pelkkä sopimus, ei pelkkä yhteinen elämä tai molemminpuolinen hyväksikäyttö, vaan: ”Rakkaus, täydellinen samastuminen toisiin samankaltaisiin olentoihin, oman itsensä riittämättömyyden tunne, tarve olla olemassa toista varten – siinä on perheen, välittömän yhteiskunnan elämänsisältö.”

Perheen tehtävänä oli Bolinin mukaan jälkeläisten sukupuoleen katsomatta lasten kasvattaminen aikuisuuteen ja itsenäisyyteen. Sellainen edellytti rakkautta, kasvatettavan persoonallisen arvon ja yksilöllisyyden kunnioittamista. Aikuisuudesta eli täysivaltaisuudesta Bolin kirjoitti: ”Inhimillisen elämämme suuruus ja vakavuus koostuu siitä, että kynnamme mitä olemme kylväneet: tekojemme seuraamukset ovat peruuttamattomia. Tämän tietäminen on täysivaltaisen ihmisen tuntomerkki; ihmisen vapaus koostuu oman vastuunsa alaisena elämisestä.”

Ajatus naisten vapautumisesta oli antanut aiheen kaikenlaisiin vitsailuihin ja pelkoihin, mutta Bolinin kanta asiaan oli täysin yhtä yksiselitteisen selkeä kuin hänen kantansa yhdysvaltalaisen orjien ja venäläisten maaorjien vapauttamiseen oli ollut: naisten tuli saavuttaa sama vapaus, joka kuuluu miehille. Hän uskoi, että kulttuurin kaikki suuret edistysaskeleet liittyvät naisten oikeuksien laajentamiseen.

Historiallisesti Bolin paikansi vaatimustensa julkisuuteen tulon eri puolilla Eurooppaa vastakaikua saaneeseen tapahtumayhteyteen: Ranskan suuren vallankumouksen vuosien ennen terrorin aikaa. Hän viittasi markiisi **de Condorcet**’n vuonna 1790 ja **Abbé Sieyèsin** 1791 esittämiin naisten oikeuksien puolustuksiin, samoin naisten klubien aktiiviseen osallistumiseen vallankumoustahtumiin. Tuollaiset vaatimukset kuitenkin hylättiin vallankumouksen jyrkentyessä, naisten aktiivisuus torjuttiin ja klubit hajoitettiin 1793. Bolinin käyttämä ranskalainen kirjoittaja katsoi vallankumouksen epäonnistuneen, koska se oli ollut epäoikeudenmukainen naisille.

Vuonna 1792 jo mainittu von Hippel avioliittokirjansa uusitun laitoksen lisäksi uuden teoksen naisten kansalaisoikeuksien kohentamisesta. Hämmennyneenä Bolin selosti siihen viitaten: ”Ranskan kansalliskokous, joka sanoo puolustavansa ihmisoikeuksia, näin väitetään saksalaisessa kirjassa, näyttää todella unohtavan, että myös naiset kuuluvat ihmissukuun. ... Jos nainen on järjellä ja vapaudella varustettu ja yhteiskunnan pyrkimyksenä on edistää kaikkien vapautta, niin ei voida puolustaa sitä, että naiset on suljettu ulkopuolelle.”

Ne ajat olivat von Hippelin mukaan takanapäin, jolloin naisille voitiin vakuuttaa, että täysivaltaisuuden ulkopuolelle sulkeminen oli heidän kannaltaan parempaa kuin emansipaatio. Naiset kyllä tarvitsivat kasvatusta, koulutusta ja kokemusta vapautuakseen miehen leikkikun asemasta. Ensimmäinen ehto oli päästä osalliseksi sivistyksestä. Bolinin sanoin:

”Kaikkiällä, missä neroutta ja ahkeruutta arvostetaan”, Bolin kirjoitti, ”tapaamme naisen pyrkimässä käyttämään hyväkseen osakseen saamiaan erinomaisia taipumuksiaan. ... Ja kaiken tämän he saivat aikaan enimmäkseen myönnytyksellä ja poikkeusoloissa; mitä he saisivatkaan aikaan, jos heille olisi avoimena vapaa kilpailu.”

Bolin ei hyväksynyt sitä, että mies olisi ollut kaikkina aikoina muuttumaton, sellaisenaan vastuussa naisten kärsimästä epäoikeudenmukaisuudesta. Tilanne oli hänen mielestään pikemminkin se, että ”naiset ovat samassa määrin epävapaita suhteessa miehiin kuin nämä ovat sitä kansalaisina; että naiset eivät ole vapaita niin kauan kuin miehet itse ovat herruuden alaisia”. Katsottaessa eri kulttuurikausia miestenkin vapauden määrä vaihteli.

Tästä huolimatta Bolin katsoi von Hippelin päässeen asian ytimeen, olennaisimpana sen oivaltaminen, että nainen oli ihminen ”yhtä paljon kuin mies”, ja että ihmissuvun toinen puolisko oli sen vuoksi ”oikeutettu osallistumaan kaikkiin ihmiselle kuuluviin oikeuksiin”. Oikeudet koskivat sivistystä, työtä, persoonan ja omaisuuden

vapauttasamoin kuin poliittista edustusta, oikeutta osallistua lainsäädäntöelimen toimintaan ja vaaliin. Kaikkiin näihin piti naisemansipaation ulottua. Naiset eivät olleet sidottuja pysähtymään miesten samanaikaisesti edistyessä.

Yhtäläisten oikeuksien ja pitemmälle mennessä ”ihmisyys” toteuttaminen edellytti joukkoa muutoksia. Kasvatuksen olisi muututtava, samoin naisten henkilöä ja heidän omaisuuttaan koskevan lainsäädännön. Ammatit oli avattava naisille mahdollisiksi siinä kuin miehillekin. Heidän oli saatava ääni- ja vaalioikeutensa, edustuksensa valtiopäiville kuten miestenkin.

Kysymys ei voinut olla ivatusta miehen ja naisen osien vaihtamisesta, vaan syvälle koko yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän rakenteisiin ulottuvasta uudistusten sarjasta. Miesten elämäntavan täytyi myös muuttua, jotta naisten vapautuminen tulisi mahdolliseksi. Tämä muutos tulisi olemaan eduksi myös miehille, ei pelkästään naisille. Naisista ei tehtäisi miehiä, miten voitaisiinkaan, kun vanha miehen malli tuli hylättyä.

Naimisissa olevan naisen tuli Bolinin mielestä elää muutakin kuin talouttaan ja lapsiaan varten. Naisen sulkeminen kodin piiriin oli hänen mielestään muunnelma samasta ajatustavasta, jota edusti itämainen haaremi. Bolin ei pitänyt toimeliaisuuteen perheessä keskittyvää Martta-kutsumusta niin monimutkaisena, ettei naisilla olisi riittänyt edellytyksiä muuhun. Naisten tuli osallistua yhteiskunnalliseen elämään. Miesten tuli ottaa vastuuta perheensä sisäisestä elämästä, ”elää omilleen”. Ei ollut perustetta sille, että ”äidin on jäätävä pysyvästi kotilieden ääreen”. Naista ei tullut kasvattaa elämään vain miestä ja perhettään varten. Persoonallisuuden kehitystä ei saanut tehdä välineeksi ulkoista varten. Sen tuli olla itsessään päämäärä.

Samoin kuin naisia ei tullut sulkea koulutuksen ja sivistyksen ulkopuolelle, heitä ei modernissa maailmassa tullut sulkea myöskään työelämän ulkopuolelle. Nainen tarvitsi työtä voidakseen turvallisin mielin kohdata ”kohtalon ja –miehet”. Naisilla tuli olla mahdollisuus hankkia itse elatuksensa, jäämättä riippuvuuteen miehistä. Lukuisat ammatit olivat Bolinin mielestä vähitellen tulossa naisten saavutettaviksi. Yhä enemmän niistä olisi tuleva sellaisia, kun naisten vapaata yhteiskunnallista asemaa alettaisiin arvostaa heidän kykujensä mukaisesti. Sen Bolin myönsi, että toistaiseksi perityt tavat vielä pitivät naisen etäällä ”yleisestä toiminnasta yhteiskunnan hyväksi – kuten saarnastuolista ja oikeusistuimesta...”.

Alahuomauksessa Bolin otti puheeksi naisten asepalveluksen: ”...koko väestö ei tapaa esiintyä aseistettuna; mutta kun sellainen on välttämätöntä, missään ei ole epäroity luottaa myös naisten apuun. Sissisodat ovat tulvillaan esimerkkejä tästä.”

Naisten poliittinen valtiopäiväedustus tuli järjestää samoin kuin miestenkin. Mieskin edusti lakia säätävässä kokouksessa ”yleisiä kansalaisasioita”, ei sukupuoltaan. Kyvyn ja taitavuuden tuli ratkaista, tässä myös saavutetun luottamuksen.

Prostituution voittaminen edellytti, että naisesta tulee ”vapaa persoona, työnsä lujittama, perusteellisen sivistyksen kohottama”, jolloin ”hän saavuttaa sen ryhdin ja voiman, että pystyy todella vastaamaan itsestään.” Bolin edellytti jälleen miehisten elämäntapojen muuttamista ja asioiden oikeudellista määrittelyä: ”...jokainen loukkaus naisen sukupuolta kohtaan tulee *kansalaisrikkokseksi*.”

Perusnäkemys Bolinilla pysyi naisten ihmis- ja kansalaisoikeuksien laajentaminen yhtäläisiksi miesten kanssa. Puolustettuaan naisten osallistumista lakia säätäviin kokouksiin, valtiopäiville, ja siihen liittyvää äänoikeutta Bolin perusteli: ”Jos halutaan *yhdellä* sanalla luonnehtia naisen emansipaation tarkoitus, niin se on: antaa naiselle isänmaa. ... Täysi todellisuus isänmaasta tulee naiselle silloin, kun hän on siinä osallisena samalla tavoin kuin mies.” Se, mihin ihminen kuului, ei voinut olla sukupuolimonopoli.

5. Kun Suomeen vuonna 1880 lähdettiin perustamaan liberaalipuoluetta, Snellman teilasi sen ohjelman. Hänen väliintulonsa kärjisti vastakohdat kielipuolueiden muotoon. Liberaalipuolueen tarina jäi lyhyeksi. Bolinin ystävä **Mechelin** pysyi silti aina sen perusaatteiden kannalla.

Bolinilla oli Snellmanille aikaisemmin kuuluneeseen professorin virkaan kannatusta humanistien joukossa, mutta teologien taholla jyrkkä vastustus. Hänen sivuuttamiseksi tarvittiin lopulta Snellmanin lausunto. Viran sai yliopiston sisällä vartunut **Thiodolf Rein**, joka ei tosin jatkanut Snellmanin jyrkkää ajatustapaa, vaan omaksui keskustelevan, eri näkemyksille arvoa antavan idealismin.

Seuraavat puheenvuorot olivat naisten käyttämiä. Suomen ensimmäiseksi feministiksi mainittu kreivitär **Marie Linder** julkaisi nimimerkillä omasta alter egostaan lady **Lucy Suffridgestä** (*Suffridge* kuin *suffrage*) kertovan romaanin *En qvinna af vår tid. Karaktersteckning af Stella* (1867). Sitä ei pidä nähdä pelkästään kaunokirjallisena kannanottona valtiopäivillä esille tulleisiin kysymyksiin, vaikka naittajan vallan torjunta onkin sen keskeisiä motiiveja. Osittain teoksella oli myös yhtymäkohtia Bolinin pitemmälle menneille ajatuksille naisten vapautumista ja yksilöllisiä oikeuksia, etenkin ammatillisen uran mahdollisuuksia koskevissa käsityksissä. Linder ei ehdottomasti torjunut avioliittoa. Loppu jäi avoimeksi, vaikka epäroiväksi.

Teatterista harrastunut ja dagbladilaisten liberaalien hänen Helsingissä viettämäänsä aikana juhlimia Marie Linder on tuskin voinut välttää tutustumista näissä samoissa pienissä piireissä liikkuneeseen Boliniin, vaikka eräät **Topeliuksen** sanat ovat saattaneet olla todennäköisempi kimmoke hänen romaani-suunnitelmalleen. On arvoitus, luettiin Bolinin kirjaa koskaan Kytäjän kartanossa, jossa romaani valmistui. Muistopuheen vuonna 1870 ennenaikaisesti kuolleelle Linderille tuli pitämään Leo Mechelin. Linderin suunnittelema sarja kaunokirjallisia tutkielmia naisten asemasta yhteiskunnassa jäi toteutumatta.

Naisasiainliikkeet alkoivat järjestäytyä Suomessa vasta kaksi vuosikymmentä Bolinin unohdetun, jos koskaan erityisempää huomiota liberaalipiirin ulkopuolella herättäneen kirjan jälkeen. Fennomaanisesti suuntautuneiden, ”snellmanilaisten” osuus tuli vastaisuudessa olemaan tärkeä järjestäytyvien naisten keskuudessa, nimenomaan heidän edellyttämänsä perhekeskeisyys ja äitiyden korostus.

Feminismin aatehistorian kannalta Suomen 1860-luku seuraamuksineen oli tärkeämpi kuin

tähän mennessä on nähty kiinnitettäessä huomio vasta myöhemmin syntyneisiin liikkeisiin ja järjestäytyneeseen toimintaan. Jäikö *Familjen* yksityisajatteluksi? Kun Suomen naisille samalla kertaa miesten suuren enemmistön kanssa myönnettiin ääni- ja vaalioikeus vuonna 1906, tämä oli nopea, yllättävä, monimutkainen tapahtuma. Suuren mitan kansainvälisiin mullistuksiin samoin kuin yhteiseen suurlakkorintamaan, agraariseen ja proletaariseen sukupuolierottamattomuuteen liittyvät selitykset sille ovat välttämättömiä. Esitysten oli kuitenkin läpäistävä senaatti. Siinä Bolinin teoksen kielentarkastaja yli neljäkymmenen vuoden takaa, nyttemmin vartunut, vaikutusvaltainen liberaali valtiomies Leo Mechelin oli avainasemassa. Ei voi sanoa, että kysymys naisten yhtäläisistä oikeuksista miesten kanssa olisi tullut hänelle millään tavoin uutena ja yllättävänä asiana.

Naisten äänioikeus toteutti Wilhelm Bolinin ajatuksia, ei Snellmanin. Mutta Marie Linderin tapaus osoittaa, että aktiivisia olivat jo 1860-luvulla myös naiset itse. Uskoisin tuon ajan naisaktiivisuudesta kertovat lähteet edelleen puutteellisesti tutkituiksi. □

Aino Saarinen ja Juha Manninen luennoivat Snellmanin naiskäsityksestä. (MRS)

Kaj Chydenius sävelsi **J. V. Snellmanin** runoja. Niitä kuultiin 20.3. Helsingissä KOM-ravintolassa. Snellmanin kirjallinen jäämistö sisältää kymmeniä runotekstejä: rakkausrunoja, kupletteja, arkkiveisuja, onnittelurunoja ja hengellisiä sekä maallisia koraaleja. Runot suomensi **Liisa Ryömä** ja tilaisuuden juonsi juhluvuoden pääsihteeri **Raimo Savolainen**.

(Lähde: SS 18.3.2006)

Snellman-juhlavuosi

J.V. Snellmanin naiskäsitysseminaari 19.3.2006

Kuopion yliopisto, Minna Canth-instituutti & Kanttilan kulttuurikeskuksen kannatusyhdistys

Aino Saarinen, vanhempi tutkija, dosentti, Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto

(Oulun yliopisto; Tampereen yliopisto)

J. V. Snellman - haastettuna

Alfred North Whitehead:

“Eurooppalaisen filosofian traditio on alaviittaa Platoniin”

Susan Moller Okin:

“Millaisia miehet ovat? Mitä varten naiset ovat olemassa?”

Johdanto

Juha Manninen on edellä puhunut aatehistorioitsijana; minä olen yhteiskuntatieteilijä ja naistutkija - minua kiinnostaa se, miten Snellman suhteutuu tämän päivän valtioon ja perheeseen. Miten ponnekkaasti hän yhtyi oppi-isänsä **Hegelin** varoitukseen, jonka mukaan “valtio, jolla on peräisimessään nainen, on tuhon partaalla”? Mikä olisi hänen kantansa eduskunnan työpöydillä oleviin, perhettä koskeviin uudistuksiin?

Palaan näihin kysymyksiin lopuksi. Aluksi hahmottelen hänen paikkaansa osana antiikissa luodun yhteiskuntafilosofian ja -teorian yhteisöllis-funktionalistista linjaa; taustalla on hyvän aikaa sitten Oulun yliopistossa pitämäni luentosarja naiskäsitysten historiasta; nojaudun paljolti yhdysvaltalaiseen filosofiaan **Susan Moller Okiniin** (*Women in Western Political Thought*, 1980)

Juuret ja jatkuvuus: Platon, Aristoteles; moderni yhteiskuntateoria

1800-luvulla tuo ’antiikkinen’ linja alkoi murtua - sekä naisten itsensä toimesta että muutamien miesten toimesta, joita nyt sanottaisiin “profeministeiksi”, esimerkiksi **Bolin** ja **Mill** (en puutu tässä Millin feministiseen kritiikkiin).

Bolin ja **Mill** ovat sijoitettavissa sen yksilökeskeisen ajattelun piiriin, jota **Platon** luonnosteli utooppisessa *Valtio*-teoksessaan. Platonia on kutsuttu tieteenhistorian “ensimmäiseksi feministiksi”: hänen ihanneyhteiskunnassaan naiset toimivat yhteiskunnallisella alueella, yksityinen perhe ja yksityisomistus oli poistettu ja lasten hoito ja kasvatusta yhteiskunnallistettu. Snellman jatkaa kuitenkin sitä linjaa, jota voidaan pitää yhteisöllis-funktionalistisena: yksilöiden ja yksittäisten instituutioiden on määrä toimia kokonaisuuden hyväksi. Sille linjalle Platon palasi myöhemmässä teoksessaan *Lait* ja sitä hänen status

quo-teoreetikkona tunnettu oppilaansa Aristoteles työsti edelleen.

Nais- ja sukupuolinäkökulmista aristotelista ajattelua luonnehtii toiminta-alueita koskeva kaksoisrationaali ja toimijoita koskeva kaksoisstandardi, joka on läpeensä sukupuolistunut, jopa biologistinen. Ajan myötä se tietysti muuttaa muotoaan mutta syvärakenteen voi tunnistaa vielä kokemusperäiseen yhteiskuntatutkimukseen nojaavissa moderneissa yhteiskuntateorioissa - aina “nykyajan Aristoteleksi” kutsuttuun **Talcott Parsonsiin** saakka. Parsons on tärkeä, koska hän edustaa sekä jatkuvuutta että katkosta: hän innosti sitä sosiologijoukkoa, joka sukupuolirooleja koskevilla uudistusvaatimuksillaan loi taitevaiheen haasteen aristoteliselle - ja siis myös snellmanilaiselle - perinteelle ennen Feminististä Kritiikkiä.

Alkupiste: antiikin misoginia ja funktionalismi

Yhteisöllis-funktionalistisen perinteen perusongelmaksi on kiteytetty “motossa” esitetty kysymyspari: *Millaisia miehet ovat? Mitä varten naiset ovat olemassa?* Kysymyspariin palautuu se jako, jonka mukaan miehet ovat olemassa itselleen, naiset muille; miehet vapaita ja muuttuvia, naiset sidottuja ja paljolti muuttumattomia. Keskeinen elementti koko rakennelmassa on perheinstituutio, johon naisten ja miesten suhde on erilainen. Sen taas oikeuttaa olemuksellinen erilaisuus, joka palautuu naisiin suvunjakajina. Provosoivasti voisi väittää, että kohtu on määrännyt naisten kohtalon aina meidän päiviimme asti. Kaksijakoisuuksien luetteloa voisikin jatkaa: mies on normi, ihminen, kulttuuria; nainen on vaje, sukupuoli, luontoa.

Antiikin Kreikassa yhteisö nojasi kahteen instituutioon, valtioon ja monitehtäväiseen perhetaalouteen. Sen filosofit tuottivat jakoja ja hierarkioita etnisiiteettiä, sukupuolta ja luokkaa koskeviin käsityksiin. Yhteisön ulkopuolelle jätettiin ”muukalaiset”; valtio sen sisäpuolella oli vapaiden miesten valtakunta, naiset ja orjat kuuluivat perhetaalouteen. Miksi - pyrittiinhän ”tuttuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen”? Vastaus on yksinkertainen: tehtävänä oli oikeuttaa olevat olot. Naisilta puuttui, näin selitettiin, ihmisyyden ytimeistä eli sielusta sen rationaalinen osa, sen myötä myös kyky auktoriteettiin ja kokonaisuuksien hallintaan; siksi naisilla ei ollut asiaa tieteen eikä valtion piiriin; siksi perhetaalous oli miehisen perheenpään hallinnassa; siksi miesvalta koitui myös naisten omaksi eduksi.

Naisia ei kuitenkaan enää liitetty yhtä tiukasti barbariaan kuin kreikkalaisessa mytologiassa; he olivat omalla tavallaan jo osa sivilisaatiota. Myös naisten tuli kilvoitella hyveellisyydessä, joskin ”alempina olentoina” vain ”alemmassa lajeissa”. Oli tärkeää, että naiset omaamatta järkeä ymmärsivät sitä ja että he tunnustivat miehisen auktoriteetin.

Funktionalistisesti katsoen kyse oli toiminta-alueiden ja toimijoiden *epäsymmetrisestä komplementaarisuudesta*, joka nojasi perustaviin käytännöllisiin ja tieteellisiin hallitsemisstrategioihin, *naisten ja naiseuden ulos-sulkemiseen ja vähättelyyn*.

Snellman muuttajana ja säilyttäjänä; veljeyspatriarkaatti

Aristotelisen status quo-perinteen valistuskauden suuri nimi on tietysti jo mainittu Hegel, Snellmanin lähin oppi-isä. Hegel ja Snellman sijoittuvat modernin yhteiskunnan murrosvaiheeseen. Heidän ajattelussaan koko yhteiskunta kolmijakoistuu perheeksi, taloudelliseksi kansalaisyhteiskunnaksi ja valtioksi; samalla perhe yksitehtävääistyy, jalostuu sukupolvittaisen uusintamisen yksiköksi, ydinperheeksi.

Olemme tottuneet ajattelemaan valistusta emansipaation kautena, emansipaation, josta myös naiset asteittain hyötyvät. Valistuskausi muodostaa itse asiassa kuitenkin käänteen, jonka voi nähdä päinvastaisena kehityskulkuna - valistuskaudella naisten alistaminen sukupuolensa nojalla, naisina on entistä ilmeisempää. Englantilainen poliitikan teoreetikko **Carol Pateman** kutsuu tätä käännettä kirjassaan *The Sexual Contract* (1988) siirtymäksi paternaalisesta fraternaalisesta patriarkaattiin. Selöytyy erityisen puhtaana Hegelille ja Snellmanille ominaisesta yhteisöllis-funktionalistisesta ajat-

telusta. Veljeyspatriarkaattissa miesten keskinäiset valtasuhteet puretaan ja kaikki miehet saavat pääsyn yhteiskunnallistuvan talouden ja valtion piiriin. Heille asetetaan toki vaatimus palvella kokonaisuutta, mutta sen he tekevät vapaina, tasa-arvoisina yksilöinä. Lisäksi he hallitsevat ja edustavat vajavaltaisia, vaimoiaan ja lapsiaan; perhettä luonnehtii edelleen vuosituhantinen sukupolven ja sukupolven nojaava valta ja alisteisuus.

Asteittainen katkos aristoteliseen ajatteluun on silti välttämätön. Porvarillisessa ydinperheessä nainen on varhaiskasvattaja, jonka tulisi miehen ainutkertaisena rakastettuna ja elämäkumppanina olla myös yksilö. Siksi häneenkin kohdistuu uudenlaisia hyveellisyysodotuksia. Naisen tulee kehittää kykyä epäitsekkyteen ja rakastettavuuteen luodakseen turvapaikan, jossa mies virkistyy ja josta hän palaa yhteiskunnallisiin kamppailuihin. Sukupuolijakoa tarkastellaan ’juhlimalla’ naisen erilaisuutta; tosiasiasa on edelleen, joskin aiempaa verhoillummin, kysymys siitä, että naisesta ei taaskaan löydy rationaalisuutta, ei auktoriteettia, ei kykyä kokonaisuuksien hallintaan - edes ydinperheen ja oman itsensä osalta.

Parsons ja sukupuoliroolit; Feministinen Kriittikki

Tarve naisen yksilöitymiseen ja hänen kasvatusvastuunsa muodostavat sen sisäisen jännitteen, jota työstetään edelleen 1800-luvun puolivälistä lähtien kehittyvissä ei-spekulatiivisissa yhteiskuntateorioissa. Niiden on määrä nojata ’neutraaliin’ ja ’objektiiviseen’ tietoon olevista oloista; silti ne toistavat edellä sanottua.

Yhteisöllis-funktionalistisen perinteen ajanmukaistunein muoto löytyy 1900-luvun puolivälin rakennefunkcionalistisessa sosiologiassa. Siinä on Snellmaninsa lukeneelle paljon tuttua. Koulukunnan päähahmo, yhdysvaltalais sosiologi Talcott Parsons (*Family, Socialization and Interaction Process* (& **Robert F. Bales**, 1955) määrittä ydinperheen yhdeksi keskeiseksi yhteiskunnalliseksi instituutioksi korostaakseen varhaisen sosialisointin merkitystä; sosiologiaossa tärkeää oli ekspressiivisyys, pyrkimys ottaa huomioon toisten ihmisten sekä yhteisökokonaisuuden tarpeet. Naisten ja miesten asemat, tehtävät ja roolit olivat edelleen kaksijakoiset ja toisiaan epäsymmetrisesti täydentävät. Ekspressiivisyys osoitettiin naisille ja ydinperheeseen, instrumentaalisuus miehille ja yhteiskunnalliselle alueelle.

Aidosti modernina teoreetikkona Parsons kuitenkin luopui olemusajattelusta ja teki eron bio-

logian ja kulttuurin välillä: sukupuoliroolien perusta oli ´ulkosysteemisissä´ biologisissa välttämättömyyksissä, raskaudessa ja imetyksessä. Se auttoi Parsonsia myöntämään, että hänen metateoriassaan on ´funktionaalisia ongelmia´. Vaimo-palkankuluttajan yksilöitymistä ja ekspressiivistä - huomata - johtajuutta haittasi jääminen yksitehtäväisen perheen piiriin ja riippuvuus mies-leivänansaitsijasta. Kuvaavaa on, että vaikka naiset olivat nyt potentiaalisti ´miehiä´, sijoittuivat naisille suositellut ammatit äitivaimon perhetehtäviä muistuttaville ekspressiivisille aloille. Ansiotyötä lasten ollessa vielä hoivavaiässä Parsons piti ´miehisenä käyttäytymisenä´; sen hän näki mahdolliseksi vain, jos perhe muuttuisi luonteeltaan aivan perustavasti.

Tähän avaukseen esiin nouseva naistutkimus tarttui: jotta kaikki naiset voisivat yksilöityä ja vapautua yksityistä riippuvaisuussuhteista, heidän oli oltava kaikissa elämänvaiheissaan ansiotyössä missä ammatissa tahansa; vastaavasti miesten oli osallistuttava kotityöhön ja lastenhoito oli yhteiskunnallistettava.

Tultiin siis kohti platonilais-liberaalia mallia. Tätä kehkeytyi 1970-luvulla se Feministinen Kriittikki, jossa kyseenalaistettiin yhteiskuntateorioiden perusteet; aloitettiin miespainotteisen valtavirran ´purkaminen´ ja tutkimus ´naisista, naisten toimesta ja naisten hyväksi´ vastatendenssinä vuosituhansia jatkuneelle ulosulkemiselle ja vähättelylle. Kysyttiin millaisia naiset ovat; vastattiin **Simone de Beauvoir´ta** (*Le deuxième sexe I-II, 1949*) siteeraten että ´naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan´; siirryttiin funktionalistisesta konsensusajattelusta konfliktiteoreettiseen suuntaan; nostettiin esiin etujen ristiriidat ja valta; pohdittiin mitä ´oikea´ rationaalisuus, ´oikea´ politiikka ovat - haastettiin **Genevieve Lloydin** klassikkoa (*The Man of Reason, 1984*) siteeratakseni ´miehinen järki´.

Naiset haastajina 1800-luvun lopulla - sivistys

Kuten Juha Manninen osoitti, Snellmanin filosofia alettiin kyseenalaistaa miesten piirissä vaiheessa, jossa hän oli jättämässä tieteen ja kansalaiskampppailut. Tärkeää on kuitenkin korostaa, että naistenkaan haastetta ei tarvinnut odottaa sataa vuotta. Suomalaiset naiset eivät jääneet perheen piiriin; porvarillisesta ydinperheestä ei koskaan tullut suomalaisen perheen päämuotoa. Käytännön kriittikki oli alkamassa jo 1800-luvun puolivälissä.

Aikalaiskriittikiksi voidaan lukea monet koulukselliset ja lainsäädännölliset ja uudistukset sekä naisliikehdintä. Snellmanilainen peruslinja, 20

koulutus ja sivistys, osoittautui varsin pian kaksiteräiseksi; samoin kävi valtiolle; perheen kriittikki ´valmistui´ viimeiseksi. Tätä Snellman joutui myös itse todistamaan.

Snellmanin ajatuksiin naisen asemasta, tehtävästä ja olemuksesta sopi vielä erinomaisesti se, että valistuskauden ´mamsellikoulu´ saivat 1840-luvulla rinnalleen valtion kaikille avoimet tyttökoulu. Siirtyminen ranskan fraaseista kohti tietopohjaista opetusta antoi perustaitoja perheenemännyyteen ja lastenkasvatukseen, varmasti myös aviokumppanuuteen.

Riitasointuja liittyi kuitenkin jo 1860-luvun reformeihin, joita Snellman seurasi ylhäältä käsin, valtiomiehenä. **Uno Cygnaeuksen** johtama kansakoulu-uudistus (1866) tarjosi vaihtoehdoisen väylän naisille, jotka eivät avioituneet; heille Snellman soi mahdollisuuden toteuttaa ´kutsumustaan äitiyteen´. Sen sijaan häntä varmasti jo epäilytti se, että Jyväskylään (1863) perustettu seminaari, jonka ensimmäisiin oppilaisiin **Minna Canth** kuului, antoi molemmille sukupuolille samaa opetusta. Naisten toimintapiiriin laajeneminen pysyi kuitenkin snellmanilaisissa rajoissa. Naimattomiksi ajateltujen naisopettajien palkka oli vain ´60 penniä´; miehille taas piti maksaa ´perhepalkkaa´; lisäksi naiset saivat tyytyä alempiin virka-asemiin. **Fredrika Runebergin** 1850-luvulla useissa kirjoituksissaan esittämä ´kaino toivomus´ itsenäisestä toimeentulosta naimattomille säätyläisnaisille oli silti toteutunut.

Naisten itsensä perustamissa - ja huomata - johtamissa yksityisissä tyttökouluissa kasvatettiin kuitenkin jo uutta sukupolvea. Se tavoitteli pääsyä yliopistoon, teoreettisen rationaalisuuden piiriin, ja sitä myöten myös korkeampiin valtion virkoihin, jopa auktoritatiivisiin asemiin. Ensimmäisestä yksityisestä yhteiskoulusta (1883) iloitsi myös Kuopioon muuttanut Minna Canth, joka asiaa ajaessaan suomi tyttökouluja nuorten naisten suoranaisesta ´tyhmentämisestä´. Tätä ei Snellman ollut enää todistamassa - kuten ei sitäkään, että vuonna 1891 Suomen säädyt sallivat naisille yliopisto-opinnot. Keisari vahvisti säätyesityksen vasta vuonna 1901, mutta siihen mennessä olivat jo niin lukuisat naiset kiirehtineet anomaan ´erivapautta sukupuolestaan´, että heitä oli ylioppilaista kolmasosa.

Tänä päivänä suomalaiset naiset ovat, kuten tiedämme, paremmin koulutettuja kuin miehet; naisten osuus väittelevistä on noussut yli 40 prosenttiin mutta jäänyt professorikunnassa vain puoleen siitä, 20 prosenttiin; ylin auktoriteetti on siis edelleen miehillä. Syytä on muistaa kuitenkin, että haasteen esittäneessä naistutkimusoppiaineessa on jo oikeus väitellä.

Naisliikehdintä, äänioikeus ja vaalikelpoisuus 1906 - valtio

Valtiosta puheen ollen - ensimmäinen ´perusoikeudellinen´ askel oli tietysti vuonna 1865 voimaan astunut laki naimattomien naisten täysivaltaisuudesta. Sitä seurasivat elinkeino-oikeuksia koskevat vapaudet, joilla taloudellinen kansalaisyhteiskunta avautui itseään hallitseville naisille (1868, 1879).

Taloudelliset oikeudet edesauttoivat sitä, että osa naisista - itseään hallitsevat ja riittävästi veroa maksavat - saattoi käyttää paikallista äänioikeutta (1865, 1873). Tämä on varmasti jo saanut Snellmanin mielteliääksi; vaalikelpoisuutta naisille ei kuitenkaan suotu, joten kyse oli tässäkin vasta funktionaalaisesta murtumasta. Naisten omassa piirissä uudistus on saattanut aiheuttaa myös hämmennystä. Naisliikehdinnän varhaisin järjestäytynyt muoto löytyy nimittäin 1830-luvulta lähtien rouvasväenyhdistyksistä. Niitä tukivat usein mieshenkilöt, joita tarvittiin ainakin rahastonhoitajina, koska naimisissa olevilla naisilla ei ollut hallintovaltaa omaan, saati yhteiseen omaisuuteen. Tukijoihin lukeutui myös naisten yliopisto-opintoja puoltanut rehtori **Zachris Topelius**, joka Helsingin rouvasväen yhdistyksen sihteerin kokemukseensa nojaten korosti, että naiset eivät ”suinkaan mene ulkopuolelle kotiaan vaan käsittävät kodin tarkoituksen vain laajemmassa ja kristillisessä merkityksessä”. Snellman ei kuitenkaan monien muiden fennomaanimiesten tavoin kehottanut rouvia palaamaan ”patojensa ja kattiloidensa pariin”. Ristiriita säädösten, käytännön ja sukupuolen välillä kärjistyi lopulta vuonna 1888, jolloin äänioikeuteen liitettiin myös osittainen vaalikelpoisuus, pääsy vaivashoitohallituksiin. Se herätti rouvasväessä katkeruutta - juuri rouvathan olivat ensimmäiset uudenlaiset lastenkodit ja köyhäntalot perustaneet. Toisaalta tätä enempää rouvat eivät tavoitelleet: esimerkiksi Minna Canthin syntymäkaupungin *Tampereen rouvasväenyhdistys* ei edes suurlakon kuohuissa vaatinut valtiollista äänioikeutta.

Tämä uusi, Snellmanin juhluvuonna juhlistava reformi onkin yhteydessä siihen, että pian Snellmanin kuoleman (1881) jälkeen perustettu *Suomen naisyhdistys* (1884) ajoi naisille - usein Milliin nojautuen - yhtäläisiä oikeuksia kaikilla alueilla. Yhdistyksen runkona olivat ”lätkki-sormiksi” ilkutut naimattomat säätyläisnaiset, samoin siitä 1890-luvun alussa (1892) erkauntuneen *Naisialiitto Unionin*.

Lopullinen murtuma snellmanilaisissa kehityksissä, naisten valtiollinen äänioikeus ja - mikä tärkeää - vaalikelpoisuus, toteutui vuonna 1906;

tässä vaiheessa liikkeellä olivat myös *Työläisnaisliitto* (1900) ja maaseudun naisia mobilisoinut, Unionin perustama *Martta-yhdistys* (1899). Vielä vuonna 1904 senaattiin tuotu esitys oli sulkenut naiset valtiollisten oikeuksien ulkopuolelle, jopa sisältänyt ehdotuksen, että naimisissa olevat miehet olisivat edusmiehisyytensä nojalla saaneet yhden lisä-äänen; onneksi senaatissa vaikutti tässä vaiheessa ´bolinilainen´ liberaali **Leo Mechelin**. Ratkaisevaa oli kuitenkin ruohonjuuritason liikehdintä, eritoten marraskuun 1905 suurlakkokokous Tampereen keskustorilla. Se aloitettiin enteellisesti tervehdyksellä ”*Veljet! Sisaret! Kansalaiset!*” Snellmanilaisten fennomaanienkin oli taivuttava. Liikkeen sisäisistä ristiriidoista kertoo osaltaan, että sen johtaviin naisaktivisteihin kuului **Aleksandra Gripenberg** puhui äänioikeuden voitonjuhlassa haltioituneena pääsystä *Luvattuun maahan*.

Poliittinen veljeyspatriarkaatti ei siis Suomeen juurtunut. Ironista on, että tämä ´anti-snellmanilainen´ valinta teki Suomesta ihailun edelläkävijän koko maailmassa. Menestystarinaa on ollut myöhempikin kehitys. 1980-luvulla naiset nousivat kriittiseksi massaksi eduskunnassa, 1990-luvulla myös hallituksessa; samaan aikaan he valtasivat myös ´miesten alueita´; nousivat presidentti-gallupien johtoon ja ”melkein presidentiksi”; 2000-luvulla viimein presidentiksi - valtiokokonaisuutta hallitsemaan, jopa armeijan ylipäälliköksi. Vuonna 2004 Suomi teki uuden maailmanennätyksen, kun sekä presidentti että pääministeri olivat naisia, vieläpä feministejä. Voimme vain ihmetellä, millaisia ajatuksia termi ”valtiofeminismi” herättäisi Snellmanissa. Toiminta-alueita koskeva kaksoisrationaali tehtiin ja siihen sidoksissa oleva sukupolijako on murrettu; siirtyessään yksityiseltä alueelta yhteiskunnalliselle alueelle naiset ovat myös muuttaneet sitä; 1800-luvun naisten haave ”yhteiskuntaäidillisyydestä” on 2000-luvun Suomessa ”valtioäidillisyyttä”.

Kaikkiaan Suomeen on rakentunut pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli, joka nojaa sekä yksilökansalaisten universaaleihin oikeuksiin että yhteisön vastuuseen kaikkien hyvinvoinnista. Sitä ei suotta alettu 1980-luvun naistutkimuksessa kutsua ”naisystävälliseksi”. Yhteisiä työmarkkinoita ja samaa palkkaa samanarvoisesta työstä ei silti ole saavutettu; ulossulkeminen ja vähättely ´juhliivat´ edelleen taloudellisessa kansalaisyhteiskunnassa; naisopettajien - ja naistehtaalisten - 60 pennistä on vaivojen päästy 80 penniin.

2000-luku - perhe

Snellmanin hahmotelma ydinperheeksi ei myöhemmissäkään vaiheissa muodostunut perheen päämuodoksi Suomessa. Aina 1960-luvulle saakka Suomi oli agraarinen, ja näin ollen suomalaisten naisten enemmistö kuului työvoimaan. Ainoastaan 1950-lukua voidaan pitää lyhyenä välivaiheena, jossa huomattava osa - ja silti vain 1/3 vähemmistö - naisista voitiin lukea "kotiaiteihin". Jo mainittu rooliteoreettinen nais/sukupuoliliik ehdintä, joka kiteytyi *Yhdistys 9:ään*, liittyi 1960-luvun rakennemuutokseen, joka toi väestön maalta kaupunkiin, jälkiteolliseen palveluyhteiskuntaan. 1970-luvulla kehitettiin päivähoitolaitos; sen ja verouudistuksen myötä ihannemalliksi tuli kahden perheenelättäjän perhe; samalla tehtiin mahdolliseksi yhden perheenelättäjän (yksinhuoltajan) malli. Muutoksen täydensi oikeus isyyslomaan, johon voisi arvella Snellmanin melkoisesti hätkähdyttävän.

Lopuksi on syytä palata perheen intiimialueeseen. Jo 1800-luvulla Snellmania moitittiin avoimesti siitä, että hänen ajattelussaan ei ollut tilaa aviovaimojen yksilöitymiselle eikä turvaa perheen sisäistä vallankäyttöä vastaan. Asialla olivat sekä naisliike että *Siveellisyysseura* ja *Valvoja-lehti* niissä kaikissa toiminutta Minna Canthia unohtamatta. Tuloksena oli eritoten "työläisvaimoja" hyödyttänyt uudistus, jolla naisille taattiin oikeus ansiotuloihinsa; kuitenkin vasta vuonna 1930 aviosuhde tasa-arvoistui. Paradoksaalisesti suomalaiset naiset olivat yli kahden vuosikymmenen ajan täysvaltaisia poliittisessa valtiossa mutta vajavaltaisia avioliitossa ja perheessä. Avioliittolain uudistus antoi myös naimisissa oleville naisille viimein samat muodolliset oikeudet julkisiin virkoihin kuin miehillekin.

Naisiin lähisuhteissa kohdistuvasta sukupuolistuneesta väkivallasta, josta suoria tai epäsuoria viitteitä löytyy jo 1880-luvun poliittisista väittelyistä ja vetoomuksista, valtio otti kuitenkin vastuun vasta sata vuotta myöhemmin eli 1990-luvun puolivälissä, jolloin se saatettiin yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi; samalla kriminalisoitiin raiskaus avioliitossa. Snellman ei tietenkään olisi näitä väärinkäytöksiä hyväksynyt, mutta selvää on, että hänen ajattelunsa ei ollut luonteva perusta tällaisten miesvaltaan nojautavien kysymysten esiin nostamiselle turvasatamaksi luonnehditussa perheinstituutiassa.

Uusimmassa feministisessä kritiikissä kiinnitetäisiin huomiota myös siihen, että vaikka Snellman rakensi miehille homososiaalista julkista maailmaa, hän samalla nojasi ajatukseen miehistä ja naisista vain heteroseksuaalisina olen-

toina; se liittyi kiinteästi suvunjatkamiseen. Homoseksuaalisuuden de-kriminalisointi 1970-luvulla kyseenalaisti sukupuolen "kahtena"; 2000-luvulla oikeus parisuhteen solmimiseen myös samaa biologista sukupuolta oleville problematisoi perheen tehtävän uuden sukupolven kasvattajana, väistämättä myös adoptiota ja - koska luonto on nytuusillarajoilla - keinohedelmöitystä koskevat oikeudet. Snellman varmasti suhtautuisi myönteisesti heteroparin haluun adoptoida tai käyttää keinohedelmöitystä; ehkä suvaitsisi ne myös yksin elävälle naiselle ymmärtäen hänen "kaipuutaan äitiyteen". Mutta mikä olisi hänen kantansa kahden naisen ja kahden miehen parisuhteissa? Oma arvaukseni on "tuskin" naisparille ja ehdoton "ei" miesparille.

Yhteenveto - J. V. ja Minna

Snellman ja Minna Canth olivat molemmat kuopiolaisia mutta eivät aikalaisia; Minnan tie kulki kaupunkiin vasta sukupolvea myöhemmin, hänen kirjallis-yhteiskunnallinen uransa alkoi kansakunnan suurmiehen elämän mennessä maille; henkilökohtaisesti hän otti mittaa vain Kuopion piispasta. Suurmiestä vähättelemättä: suomalaisen yhteiskunnan vastaiselle rakentumiselle Minnan kaltaisten tulisielujen kamppailut naisten ulossulkemista ja vähättelyä vastaan ovat olleet elintärkeitä. Mitä sivistyksen, valtion ja perheeseen tulee, J. V. Snellman ja Minna Canth on syytä asettaa sekä rinnakkain että vastakkain. □

Snellman-instituutin julkaiseman kirjan syntyyn ja kokoamiseen vaikuttaneita henkilöitä: kanslianeuvos Heikki Viitala (vas.), hallinto- ja henkilöstöjohtaja Pauli Kurkirinne, toimistos sihteeri Leena Kasurinen, Snellman-instituutin johtaja Teppo Vihola ja emeritaprofessori Sirkka Sinkkonen. (MRS)

Snellman-julkaisuja

J. V. Snellman ja suomalainen sivistys -kirja julkaistiin Kuopion kaupungintalolla 11.5. kuusten istutusten jälkeen.

Teoksen on Snellman-juhluvuoden avajaisviikon puheista ja esitelmistä koonnut Snellman-instituutin johtaja **Teppo Vihola**.

Kuusi esitelmää tai puhetta julkaistiin englanniksi *Snellman's Concept of Civilisation* -julkaisuna.

Julkaisuista saa lisätietoa ja niitä voi ostaa kaupungintalolta ja Snellman-instituutista, p. (017) 2622914

Sähköposti:

snellman.instituutti@dnainternet.net

<http://www.snellman-instituutti.kuopio.fi/> □

Juhlapäivänä 12.5. julkistettiin Helsingissä J. V. Snellmanin elämäkerta *Sivistyksen voimalla. J. V. Snellmanin elämä*. Kirjassa kuvataan, miten Snellmanin usko sivistyksen voimaan herätti kansan ja loi perustan suomalaiselle identiteetille.

Kirjan on tehnyt juhluvuoden pääsihteeri VTT **Raimo Savolainen**. □

Meidän mies saapuu kaupunkiin

Kuopion lukioitoimi ja kaupunginteatteri ovat tuottaneet yhteistyössä Snellmanin juhluvuoden ohjelmistoon kuuluvan esityksen Meidän mies-kuvaelmia **J. V. Snellmanista** ja suomalaisuudesta.

Näytelmän ensi-ilta on 11.5.2006 Kuopion kaupunginteatterin suurella näyttämöllä. Esityksiä on yhteensä neljä toukokuun aikana.

Luvassa on nuorten lupausten ja alansa tuoreiden taitajien juhlaa, sillä esiintyjinä on lähes 70 Minna Canthin lukion ja Yhteiskoulun

musiikkilukion opiskelijaa. Orkesterissa soittaa myös Lyseon ja Linnanpellon lukioiden sekä Kuopion konservatorion opiskelijoita.

Vauhdikas käsikirjoitus ja ohjaus ovat **Jari Mäntyvaaran** käsialaa, musiikin on säveltänyt ja ohjannut **Heli Samela** ja näyttelijöiden asut ovat Kuopion Muotoiluakatemian sekä Savon Ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoiden käsialaa. Musiikkilukion tanssiliinjan toisen vuoden opiskelijat ovat puurtaneet esityksen tanssi-koreografioiden parissa. □

J. V. Snellman oli huolehtiva perheenpää, mutta kaukana nykypäivän pehmoisästä

J.V. Snellman oli kaikkien toimiansa ja saavutustensa ohella huolehtiva aviomies ja perheenisä. Kirjeenvaihdosta puolison kanssa voi lukea perheenpään aidon kiinnostuksen kodin asioihin koskivatpa ne sisustusta, lasten kasvatusta, piikojen ohjausta, jauhojen ostoa, puutarhanhoitoa - kaikesta hänellä oli neuvo annettavana, olipa sitä kysytty tai ei.

Mutta mikään pehmoisä nykyisessä merkityksessä hän ei silti ollut.

Matkaltaan Euroopasta hän muistuttaa vaimolleen: “Tervehdi Hra **Wiikiä** ja pyydä häntä tilaamaan minun laskuuni Viipurista 10Leiviskää parempia kynttilöitä. Hän on kyllä hyvä ja tekee sen. Syyskuun alusta saat Isältä rahoja maksaakseni ne. Tervehdi myös raatavia **Miinaa** ja **Mariaa**. Heidän palkkansa jäi luullakseni paperieni sekaan. Kuittaa myötäseuraava ja anna se heille. Muistuta Miinaa olemaan tarkka ja huolehtimaan että hän voi näyttää rahojen käytön minun palattuani kotiin.” (13.7.1847)

Nykypäivän naislukijaa kirjeiden “isä tietää kaiken” tyyli hämmästyttää, hymyilyttää ja ärsyttääkin. Pompotteliko tuleva suurmies kotiväkeään kuin pirttihirmu? Oliko nuorellarouvala perheessä mitään määräysvaltaa?

Puolisoiden suhdetta leimasi ikäero: morsian, apteekkarintytär **Jeannette Wennberg** oli avioliiton solmimisaikaaan 17-vuotias, 39-vuotias rehtori-sulhanen J. V. Snellman lähestymässä keski-ikä. Kasvatus ei juurikaan ollut valmistanut porvarisperheen neitosta pienituloisen virkamiesperheen perheenäidiksi. Tyttöjen saama yksityisopetus keskittyi tuona aikana soitantoon, käsitöihin ja kieliin. Kotona palvelijat hoitivat talouden, ja äidinkin ohjaava käsi puuttui perheen kolmelta orvolta sisarukselta.

Avioliittoa solmittaessa morsian kantoi huolta miten hän voisi osoittautua miehensä arvoiseksi ja oppia seurustelemaan tämän oppineiden ystävien kanssa, sulhanen puolestaan kuinka hän pystyisi “suloista lasta, rakastettuaan” miellyttämään ja ohjaamaan.

Snellmanin omaksuman hegeliläisen perhefilosofian mukaan koti ja perhe oli naisen toiminta-ala yhteiskunnassa. Naissivistyksen tehtävä oli tehdä äideistä hyviä lastensa kasvattajia. Kodin ulkopuoliset tehtävät kuten politiikka

Jeannette Snellman o.s. Wennberg (1828-1857)

kuuluvat miesten hoidettaviksi. Naisemansipaation vaatimukset ajatuksen ja toiminnan vapaudesta nousivat esiin vasta 1860-luvulla, jolloin **Minna Canth** Kuopiosta oli niiden ärhäkkä puolestapuhuja.

Aviomiehellä oli siis perustelunsa omaksua isällisen ohjaava rooli suhteessa nuoreen puolisoonsa ja paljon hän taloudenhoidon saloista tiesikin, liekö tietoa kertynyt lapsuuden kodissa vai kotiopettajavuosina perheissä.

Opiskeluajoista lähtien piinannut velkaantuminen pakotti taloudenhoidossa säästäväisyyteen. Snellmanin perheessä elettiin vaatimattomasti, mutta niinpä tapahtui monessamuusakin porvarisperheessä.

Rintataudin tuhon suvussaan nähnyt perheenpää teroitti lasten ravinnon merkitystä. Lapset saivat joka päivä juoda kokomaitoa, puuroa ja lämmintä ruokaa heti aamusta ja lihakeittoa kaksi kertaa viikossa. Terveystieteisiin kuuluivat myös päivittäinen ulkoilu ja kalanmaksajlyn nauttiminen.

Kuopiolaiset herrat nauttivat mielellään punsia ja totia, mutta Snellmanilla siinä ei koskaan menty liiallisuuksiin. Kahvin käyttö oli alkanut yleistyä, joten lienee sitäkin nautittu.

Vanhemmalla puolella ikää senaattori Snellman oli kova kahvinjuoja.

Kahvia ja punssia tarjottiin Helsingissä Wilhelmipäivänä 1881 perinteisellä laulutervehdyksellä käyneille ylioppilaille. Isäntä kertoi pitävänsä hengenahdistukseen yöllä uuninkulmalla väkevää kahvia rohtona.

Puolisoiden lämmin suhde kuvastui heidän kirjeenvaihdossaan, mutta ehkei J. V. neuvoja jaellessaan huomannut luottaa puolisonsa omaan osaamiseen.

Näin "hellästi kaivattu ja rakastettu Puoliso" vastaa miehelleen Iisalmen pappilasta, jossa hän oli miehensä aikana Frosteruksen rovastipariskunnan vieraana.

"Kynttilät joista minulle kirjoitit olen aikoja sitten hommannut. Ja Rouva Viik lupasi myöskin huolehtia että syksyllä saan niitä, jos ehkä kävisi niin ettei laiva saapuisi Viipurin. — Meillä on täällä runsaasti kaikenlaisia marjoja, joita täältä voi saada, ja Täti sanoi, että saisin hillota niin paljon kuin tarvitsen, ja minä hyväksyin hänen hyvytensä ilomielin Täällä on pitäjällä myös kauppias ja aion hommata että saan häneltä sokeria, koska Täti ei antaisi minun sitten maksaa jos häneltä lainaisin." (9.8.1847)

Mutta miehen huolet jatkuivat ja jatkuvat: "Torstain vastaisena yön ajattelin papujamme, herneitämme ja nelikoitamme. Saa nähdä oletko antanut poimia ja ottaa ne sisään keskiviikkoiltana. Neilikoita olisi eniten sääli." (16.9.1848)

Vastaus "kaivatulle puolisolalle" tuli rauhoittavana: "Pavut, joiden sinä luulit paleltuneen, poimin hallayön edellisenä päivänä, halla ei niitä vahingoittanut, sillä ne olivat vielä raikkaita ja samoin kaikki muut, georgiinien lehtiä lukuunottamatta, mutta ei varsia niin että ne vielä kukkivat ja rehoittavat." (25.9.1848.)

Snellmanin perhefilosofiaa tutkineen **Juha Hämmäläisen** mielestä kirjeissä kodinhoidon, lastenkasvatuksen ja hyviin tapoihin ohjaamisen yksityiskohtainen korostuminen ilmentää jopa "suuren sielun inhimillistä pienuutta". Tutkijan kaipaamat "henkisemmät kasvatuspyrkimykset" Snellman säästi julkiseen opetukseen ja kirjoituksiin.

Snellmanien muutettua Helsinkiin perhe vietti kesää Vihdin Niemenkylässä - tai siis enimmäkseen ajan Jennette-rouvalapsien ja palvelijoiden kanssa - ja joutui pakosta harjaantumaan omavaraisaloudessa. Syyskuussa 1856 hän kertoo kirjeessä lehmän teurastuttamisesta ja lihojen myyntiin toimittamisesta ennen kaupunkiin muuttoa. Porsaan tuomisessa hevoskyydissä Helsinkiin

hänen neuvonsa sentään jo loppuvat.

Johanna Snellman kuoli lapsivuoteeseen 4.6. 1857, samoin menehtyi hänen synnyttämänsä poikalapsi. Kaksitoista vuotta kestäneen avioliiton aikana Johanna Snellmanilla oli seitsemän raskautta, mikä ei ollut ajallaan epätavallista, mutta naisen voimia kuluttavaa. "Snellman, joka aina asetti itselleen hyvin suuret vaatimukset, vaati myös muilta, vaimo ja lapset mukaan luetuina. Nämä vaatimukset olivat ehkä vaimoon nähden jonkin verran suuremmat kuin mitä hänen nuoruuttaan, lasten tuottamia kasvavia huolia ja suurta taloutta muistaen olisi pitänyt hänelle asettaa", kirjoitti pojista nuorin **Karl Snellman** J. V. Snellmanin ja hänen puolisonsa kirjeenvaihdosta ja kodista kertovassa teoksessa (1928).

Kokonaisen perheen lämmöstä J. V. Snellman sai nauttia kovin lyhyen aikaa. Leskeksi jäätyään hän kasvatti yksinhuoltajana tyttärtä ja neljä poikaa. Lapsiaan isä kasvatti ankaruudella, mutta ankaruuden takana pilkkotti aina hellä, lämmin sydän. "Iltaroukustaan lapset eivät saaneet laiminlyödä pieninä olleessaan ja isämme opetteli säästämään pianolla niitä lauluja ja virsiä, joita äitimme oli rakastanut. Hän piti myös tärkeänä että kävimme ahkerasti kirkossa ja tuli usein mukaamme. — Ollen ankarasti työssä kiinni ei hän yleensä kovin paljon paljon ehtinyt puuttua meidän kasvatukseemme. Kieltää ei voi, että me kouluaikana olimme jokseenkin raisuja ja vallattomia ja jouduimme helposti tappeluun keskenämme ja toisten poikien kanssa. Kun meidät siitä yllätettiin oli seurauksena kunnollinen selkäsauna ja sen jälkeen kotiaresti. Vammoihimme saimme vain lohdutuksen että "äkäiset koirat saavat nahkansa rikki".

Taloutta hoiti vuosikaudet rehtorinleski "Täti" **Ulrika Elisabeth Heintzi**, perheen ystävä Kuopion ajoilta. Viimeiset vuodet **Hanna**-tytär huolehti taloudenpidosta ja heikentyneestä isästä.

Näiltä vuosilta Karl Snellmanin kuvaus perheen ruokailutavoista:

"Aamiaiseen, jossa perheenpää harvoin oli mukana, kuului tavallisesti yksi lämmin ruoka, paistettuja perunoita sekä leipää ja voita. Päivällinen, johon kuului kaksi ruokalajia, sunnuntaisin kolme, syötiin kello kolme. Illallisella, jona oli kerran viikossa säännöllisesti "ruusuleipää" ilman voita, isämme ei ollut mukana, sillä hän teki työtä kello 2:een asti yöllä. Hän otti sen sijaan ennen levolle menoaan kulmakaapista voileipää ja jotakin kylmää ruokaa, jonka tytär oli sinne

järjestänyt. Myöhemminä aikoina hän lisäksi joi laillisen olutta saadakseen paremmin unta. Päivällisellä hän saattoi ottaa poikkeustapauksessa pienen ryydyn, jonka hän itse valmistanut väkiviinasta, vedestä ja sokerista. Kun hänellä oli päivällisvieraita, ja muutokin joskus tarjottiin viiniä, nuoremille lapsille veteen sekoitettuna. Samanlaisista seosta isämme nautti myös puuronsa kera, hän kun ei voinut sietää maitoa. Keittoja ja kastikkeita

hän maistoi pöydässä ja elleivät ne olleet tarpeeksi suolaisia, pani niihin suolaa ennen kuin niitä tarjottiin. Hänellä oli myös tapana lisättyään voita ja suolaa, haarukalla "mätkiä" (sekoittaa) tattariryynipuuroa "kuten tehdään laivoissa". Jonkun kerran viikossa hän tapasi tuoda **Catanin** konditoriasta omenaleivoksia jälkiruuaksi sekä silloin tällöin pussillisen sormenvahvuisia rintakaramelleja.

Vieraita kävi harvoin, joskus kutsuttiin kuitenkin vanhoja ystäviä, varsinkin Lönnrotin pääkaupungissa käydessä, teelle. Kestityksenä oli teen ohella totti, jota juotiin pienistä laseista sekä sen jälkeen yksinkertainen illallinen, jona oli voileipäpöytä ja lämpimänä ruoka tavallisesti nakkimakkaraa, pieniä lihapalleroita ja muuta sellaista."

J. V. Snellman kuoli Kirkkonummella Dankarbyyssä 4.7.1881 ehtimättä nähdä ensimmäistä lapsenlastaan, 30.7. syntynyttä pojantytärtä.

Isoisän rooli jäi yhdeltä suomalaisuuden isä-hahmolta kokonaan kokematta.□

Eila Ollikainen

Snellmanin perheen viides koti 1855-1881 Helsingissä Yrjönkatu 24.

Kuva: Museovirasto, J.V. Snellman 200 vuotta juhlaohjelma 2006 Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja.

Lähteet:

J.V.Snellmanin ja hänen vaimonsa kirjeenvaihto ynnä opastavia yleiskatsauksia ja muistelmia kodista, julkaissut K.Snellman (Otava 1928) Äskettäin ilmestyi uusi painos. Kodin kynnyks, J.V.Snellmanin perhefilosofia, Juha Hämäläinen, Snellman-instituutin C-sarja 7/20005

Eräs käynti J.W., Snellmanin kodissa, F.H.B. Lagus, Muistelmia ja kuvaelmia kielitaistelun ajoilta

Pöydän antimia ja muoteja vanhasta Kuopioista, Eero Hietakarim esitelmä Kuopion Isänmaallisessa seurassa 1950

Juhlavuoden menu kertoo suomalaisen ruokakulttuurin muutoksesta

Helsingissä syödään blinejä ja pannukakkuja, järjestetään rekiretkiä ja naamiaisia.

Lisäksi tarvitaan ravitsevaa ruokaa: lihaa ja lihakeittoa. Sellaisesta on varmaan puutetta Uudessakaarleppyyssä, mutta kyllä kai sitä sentään voi saada viikoittain. Tapasin Hjeltin, ja hänkin suosittelee kalaöljyä ja vahvistavaa ruokavaliota.

Puutarhamarjat alkavat kypsyä. Viinimarjat, karviaiset ja vadelmat. Mansikoitakin on varmaan vielä jäljellä, kun te tulette.

Nämä ovat lainauksia **J. V. Snellmanin** kirjeenvaihdosta vaimolleen. Hän kuvailee milloin pääkaupungin juhlia, milloin muistuttaa säilöntäkauden alkamisesta kotipuutarhassa tai lasten kalanmaksäilylusikallisesta. Matkakirjeessä Saksanmaalta hän kuvaa hienoja 12-15 ruokalajin juhlapäivällisiä.

Aikakautensa mieheksi Snellman oli poikkeuksellisen hyvin perehtynyt kodin ruokatalouteen ja pääsi – vai joutui? – matkoillaan ja edustusruokailussa istumaan parhaisiin pöytiin. Ikävänä varjona hänen finassipäällikköajalleen jäivät nälkävuodet epäonnistuneine jauhokauppoineen.

Snellmanilla oli siis kompetenssia puhua ruuasta, ja juhlavuonna tähänkin puoleen monipuo-

lisessa persoonassa on kosketusta. Savonia-ammattikorkeakoulun restonomiopiskelijat **Mervi Luomajoki** ja **Kati Väätäinen** kokosivat ruokalista 1800-luvulta ja laativat niistä opinnäytetyönä 14 menuehdotelmaa kuvaamaan J. V. Snellmanin aikakauden, siis 1800-luvun ruokakulttuuria. Menu kertoo myös tarjoilutavoista.

Vaativin ja kallein, 13 lajin juhlapäivällinen, aloitetaan woileipäpöydällä (snapsi, vähän suolattua lohta, saksanmakkaraa, sauhutettua kieltä, juustoa, leipää ja nuorta woita), josta jokainen syöjä käy valitsemassa haluamansa.

Ne nautitaan pienissä pöydissä seurustellen ja vasta sitten käydään varsinaiseen pöytään istumaan. Puljongin kanssa nautitaan pieni piirani, sen jälkeen ahventerriiniä piparjuurikerman kera. Lampaanpaistia höystävät punssi-katajanmarjakase ja sienisallaatti.

Pääruuan jälkeen tarjottu appelsiinisorbetti ei suinkaan päättää päivällistä kuten nykypäivän vieras olettaa, vaan tulee omenaputinki kermavaahdon kera ja sen jälkeen vielä väliruokana ankkaa (kylmää) sallatilla.

Wiinihyöde sentään lupaillee loppua, mutta senkin päälle nautitaan kahvia ja krokaania.

Krokaani on mantelitaikinasta, pienemmistä osista koottu koristeellinen leivonnainen, oikeastaan pieni taideteos, jollainen nykyisin leivotaan

Ruokalistan kannesta J. V. Snellman menu juhlavuosi 200-125, graafinen toteutus Tomi Henttunen.

perinteitä arvostavan hääparin pöytään.

Snellman juhlamenuissa on myös kuusi vaihtoehtoa hiukan vaatimattomampia pitoja varten, pääruokina vaikkapa kevätkaritsaa, keitettyä kuhaa ja parsaa tai kauriinpaistia pihlajanmarjakaseen (kastike) kera.

Arkiviikon ruokalistan 1800-luvulta peräisin olevat ruokalajit ovat tuttuja, mutta eivät enää suomalaisessa ruokapöydässä jokaviikkoisessa käytössä kuten veripannukakku ja jälkiruokana mannarynypaistos.

Kauppa toi “siirtomaatavarat” kansan ulottuville

1800-luvulla suomalainen ruokakulttuuri koki muutoksen. Vuosisadan alkuun talonpoikainen omavaraistalous oli vallitseva niin raaka-aineissa kuin ruokailutavoissa. Kaupungeissakin pyrittiin ruokatavarat tuottamaan itse tai hankkimaan läheltä. Viljatuotteet, peruna ja maitotaloustuotteet olivat perusruokaa.

Muutoksen synnyttivät kehittyvä kauppa ja logistiikka. Rautatiet ja höyrylaivaliikenne rupe-sivat kuljettamaan kuivaelintarvikkeita entistä nopeammin ja halvemmalli.

“Siirtomaatavara” eli ulkomailta tuotu kahvi, tee, mausteet, riisi, kuivatut ja tuoreet hedelmät tulivat kaiken kansan ulottuville, ja kummasti niiden ostamiseen löytyi rahaa. Kahvi aloitti 1770-luvulla voitokulkunsa valtiiovallan vastustusyryksistä huolimatta.

1860-luvun nälkävuosien opetusten jälkeen maataloudessa ruvettiin siirtymään karjatalous-tuotantoon yksinomaisen viljanviljelyn asemasta, varsinkin kun Venäjältä rupesi tulemaan huokeaa leipäviljaa.

Säätyläisten ruokatalous oli ollut edelläkävijänä 1700-luvulta lähtien varsinkin Ruotsista saaduilla uusilla vaikutteilla ja raaka-aineilla. Pitotarjoiluun olivat tulleet esimerkiksi voileipäpöytä, lihapullat, murekkeet, salaattit, laatikot ja jälkiruuat. Jäätelöäkin opittiin tekemään.

Säätyläisiltä hienoudet levisivät ensin kaupunkien herrasväkien käyttöön ja 1800-luvulla edelleen yhteisen kansan pöytään. Ensimmäinen suomenkielinen keittokirjakin ilmestyi 1849.

J.V. Snellman juhlavuosi – menu ehdotelmät ovat vapaasti käytettävissä: www.savonia-amk.fi/savonia/snellman-menu/reseptikansio □

Eila Ollikainen

Minna Canthista moneksi

Minna Canthin seura on myöntänyt ensimmäiset **Minna Canthin** kulttuuripalkinnot professori **Ritva Haavikolle** ja näytelmäkirjailija **Laura Ruohoselle**. Seura perusti kulttuuripalkinnon viettämänsä 60-vuotisjuhlavuoden kunniaksi.

Laura Ruohosen näytelmä *Suurin on rakkaus* sai ensi-iltansa Kuopion kaupunginteatterissa 5.4. Näytelmä kertoo **Elisabet Järnefeltistä, Minna Canthista** ja **Juhani Ahosta**.

Minna Canthin kotitalon Kanttilan kohtaloa selvitetään edelleen. Jos kaupunki ei hanki Kanttilaa itselleen, nykyinen omistaja muuttaa talon asunnoiksi.

Kuopiossa vietetään ensi vuonna **Minna Canthin** juhlavuotta. Vuoden 2007 aikana kaupungissa järjestetään Canthin elämäntyöhön liittyviä hankkeita ja tilaisuuksia.

Syntymäpäivä 19.3. on virallistettu, yleinen liputuspäivä koko maassa.

Kanttilan kulttuurikeskuksen kannatusyhdistys on kustantanut paperinukkesarjan **Minna Canthista**. Taiteilija ja historioitsija **Riitta von Wright** suunnitteli sarjan.

Suosion takia **Miinua** valmistetaan lisää. Kolmesta Minna-paperinukesta yksi kuvaa häntä lapsena, Miinuna, toinen nuorena seminaarilaisena ja kolmas kirjailijana ja kauppiana.

Minna-musikaalin kantaesitys on Kuopion kaupunginteatterissa 15.9. Tekijöinä mm. **Ritva Holmberg, Ipo Tiuhonen** ja **Eero Ojanen**. □

Karjalan kielen seuran puheenjohtajaksi on valittu arkkipiispa **Leo**.

Suomessa on tänä päivänä n. 5000 ihmistä, jotka puhuvat karjalaa ja kieltä ymmärtää runsaat 15000 karjalaista.

Snellman-aiheinen kirjoituskilpailu Pohjois-Savon lukiolaisille

Kilpailuun ovat oikeutettuja osallistumaan Pohjois-Savon lukioissa kevätlukukaudella 2006 opiskelevat.

Kilpailuaika on 20.4. - 2.6.2006, jona aikana kilpailukirjoitus on toimitettava omalla nimellä ja yhteystiedoilla varustettuna Pohjois-Savon liittoon, osoite Pohjois-Savon liitto PL 247, 70101 KUOPIO, käyntiosoite Sepänkatu 1, Kuopio. Kuoreen tunnus "Snellman-kirjoituskilpailu".

Kilpailun järjestävät Pohjois-Savon liitto, Pohjois-Savon Äidinkielen opettajat ry. sekä Snellman-instituutti Pohjois-Savon valtuuskunnan aloitteesta.

Tuomaristo

Kilpailun tuomariston muodostavat FM **Kaisa Björkbacka** Pohjois-Savon Äidinkielenopettajat ry:stä, päätoimittaja **Anna-Liisa Hämäläinen** Pohjois-Savon valtuuskunnasta, professori **Matti Klinge** Pohjois-Savon valtuuskunnasta, kirjailija, europarlamentaarikko **Lasse Lehtinen** Pohjois-Savon valtuuskunnasta sekä johtaja **Teppo Vihola** Snellman-instituutista.

Palkinnot

Palkinnot: I sija 500 euroa, II sija 300 euroa, III sija 200 euroa. Lisäksi jaetaan kirjapalkintoja.

Palkinnot jaetaan Pohjois-Savon juhlaseminaarin yhteydessä syksyllä 2006.

Kilpailun aiheet

Kirjoita yhdestä suomalaisuuteen, suomen kieleen ja sivistykseen liittyvästä tehtävästä. Otsikoi kirjoitelmasi itse.

1. J. V. Snellman on sanonut, että tämä kansa taistelee sivistyksen, ei voiman avulla. Ota kantaa tähän väitteeseen.
2. Oletko ollut pidempään poissa Suomesta, esimerkiksi opiskelijavaihdossa? Millaisia ajatuksia sinulla on herännyt suomalaisuudesta?
3. Monissa yliopistojen tiedekunnissa tehdään nykyisin opinnäytetyöt englanniksi ja opetuskin voi tapahtua muulla kuin suomen kielellä. Lehdissä on myös englanninkielisiä työpaikkailmoituksia. Mikä on suomen asema ja merkitys sivistyskielenä?
4. 1700-luvulla suomen kieltä alettiin tutkia katoavana kielenä ja ainakin noista ajoista lähtien on valitettu kielemme rappeutumista. Mikä on sinun näkemyksesi suomen kielen asemasta kielikartalla tulevaisuudessa? Säilyykö suomen kieli ja tarvitseeko sen säilyä?
5. Miksi voidaan sanoa, että kieli ja kirjallisuus ovat osa identiteettiämme? □

**Kaekkiin puhetaetosten
immeisten murretori
3.7. – 8.7.2006
Kuopion torilla**

Maanantai 3.7. klo 12-13

Osmo Sihvonen Kuopion kaupungin edustajana. Osmo Hännisen avajaispuhe. Soitinyhtye Savonia. Örisijät.

Tiistai 4.7. klo 12-13

Jussi T. Lappalainen Suomen sota - aiheesta. Mikko Mielonen. Risto Lappalainen sotamiehenä.

Keskiviikko 5.7. klo 12-13

Asko Ruuskanen, Sirkka Väättäinen, Pentti Kovanen, Väinö Vanninen.

Torstai 6.7. klo 12-13

Ritva Kokander, Raili Pursiainen ja Juuso Happonen.

Perjantai 7.7. klo 12-13

Olavi Rytkönen, Heinäahon näytelmäpiiri ja Jukka Lappalainen ("Lapinlahti"-päivä)

Lauantai 8.7. klo 12-13

Hanurinsoitaja Pauli Huttunen, SointuSavo, Arkki Hyvönen ja Veikko Nissinen.

Viikon juontaja **Risto Lappalainen.**

Muutokset hyvinnii mahdollisia.

Kevät 2006

*Kaunis on talvi pohjolassa
puhdas luminen päivä
paukkupakkasten keralla*

*Vaan kuitenkin kaikitenkin
oottelin kevään tuloa
kevättalven tiirustelin
tokko jo tiainen laulaa
vesitippu räystähästä
soittavi somaa säveltä.*

*Nyt on siihen viimein tultu
yö ja päivä yhtä pitkät
valon aika taas etenee.*

*Mutta suru suuri musta
maailmata varjostaapi
kun on tauti tappavainen
saanut laululintusihin
kanalintuihin kajonnut.*

*Voi älä suuri Luoja
älä ainainen Jumala
anna tauvin tuon tuhota
ihmiseltä elantoa
taikka silmien iloa.*

*Anna peipon piiskutella
rakentaa pesänsä tänne
pihapuuhi perustaa.*

*Anna vielä sorsan soutaa
veden välkkyvän varassa
kanahaukan kaarratella
tuolla taivahan sinessä
joutsenenkin joikaella
kun se saapuvi suveksi
pohjolan pesimämaille.*

*Anna laulella minunkin
vielä vähän volloitella
kun sinä minulle annoit
jakelussa järjestelit
nuottiloita nuppihini
ääntäkin vähän osoitit.*

*Anna laulella vähäsen
ennen kurkun kuivumista
unen viimeisen tuloa.*

Suoma Koponen
Vehmersalmi

Menestyvä murrekirja

Heli Laaksosen Lounais-Suomen murteella kirjoitettu runokokoelma *Sulavoi* on ollut menestys; kirjasta on otettu jo neljäs painos. Kirjaa on painettu siten 40.000 kappaletta. Maaliskuuhuhtikuun vaihteessa kirja oli ykkösenä Mitä Suomi lukee –listalla.

Laaksonen itsekin on ällikällä lyöty.

- Iha hullumaiselt tuntuu, etteik ihmise mittä muut lukemist keksi. Mut mukava see tiätyst o!, Laaksonen kommentoi Otavan tiedotteen mukaan.

Parisuhdepohdintaa kirjan alkupuolella:

”Kui hyvä miel mul tul./ Ens mää lämmitin sil kylmi kinttujan/ nee mahtusiva sin ko puuropatta/ käre mää sain hyväks kans/ ja ikijäise eskimonenä sulama/ ja mu vilpose vattallan/ sika möhkis ja röhkis ja ol riemukas ja mää olin.”

Mitkä kolme ohjetta antaisit maalta Helsinkiin ensi kertaa tuleville?

1. Ota kello kätte, kartta toisse ja lähiliikenneaikataulu kolmantte.
2. Älä tee äkkipyssäyksi ruuhkas.
3. Älä pist syräme ovi kii suurelt maailmalt, mut älä anna maailman viärä mennessäs, jollet itte tahro.

(*Matkaan-lehti 3/2006, Heli Laaksosen haastattelu*)

Missä viivyt, oi Savon Heli?

Julkisuus on täynnä **Heli Laaksosen** Lounais-Suomen murteella kirjoitettua runoutta sekä hänen esiintymisiään. Runot ovat hyviä, esiintyjänuori, kaunis ja murteensa taitava. Kerta kaikkiaan myönteinen, viehättävä ilmiö!

Eikö Savosta löytyisi murteellamme kirjoittava ja esiintyvää nuorta hilimoo? Selvä markkinarako tällaiselle ”Savon prinsessalle” on olemassa. Jos hänellä olisi Heliin verrattavat lahjat, olisi menestys ja rahantulo varmaa.

(*Kysely Pekka Lappalainen Uutis-Jousessa 30.3.2006*)

Kirja-arvostelu

Antti Lappalaenen,

Savon mehtärosvoen jälillä

Mukavoo sukutaastoo minnäe jo saen, kun nuapurjalosta kirjan laenaks haen. Savon kuuluista mehtärosvoesta luvvin, tempu olj tallessa ja täävennetty kuvin. Nilsijännii hulttijoherrat ylenkahtoe lakija ja nujakoe vakituiseseen rötöstesä takija.

Pahkamäkeläenen olj ovelin emävaras, vaekka lopputilistä ei tullu suinkaa paras. Kolehmaenen olj Lampelaesen työparina, näen alakaa Lappalaes-Antin toshtarina. Kaheltae ukolta konnat henkjullan otti, eikä tekkoo tunnustanu ykskää hunsvotti.

Vehkeilyjä piettiin pitkin pimmeätä yötä, pitkäkyntisille se olj kun käskettyvä työtä. Omatekoiset työkalut tavarapuolta tuotti, tiirikka, sorkkaraata ja rahanvaluuotti. Sualis pantiin piiloon, tasattiin tae myötiin ja urakan päälle pihistetty sapuska syötiin.

Isokokesija korstoja onni joskus potki, niinpä sopuvalleet kärjäjätuomijonnii sotki. Hämärähankkeet kun olj hoejettu kottiin, rellestettiin väkevillä ja perehyttiin pottiin. Pahat poejjat olj pelättyjä luajalla alalla, kun venkuilivat väliin vappaallae jalalla.

Veellä ja leivällä eijjollu vaekutusta mittää, tyhjee uhoesj Vijaporj, että kahleet pittää. Piestyn huavat verestivät selekänahassa, kirkkokii rankasj ja jottaa revittiin rahassa. Siperijan opetus olj isänmuallista luatuva, vieraan muan multiin sae sankarj kuatuva.

Antti osaesj rosvoesta symppiksijä tehä, toesinaan tuikki piän piällä hento säekehä. Ei lapsuuttakkaa kaekistellen syyttee voe, kööhyys ja irtolaesus kulukutaavvin toe. Verj veti ja syntymävaenu suattelj vikkaan, kun luikurj lähti tekemään itestään rikkaan.

Tuljpa tähellistä tietoo ja toellae lisävalloo, jotta joku asutti sammoo seotuva ja talloo, mitä minnäe vielä pitkälle aekuiseks asti, että esjisijä olj rosvoremmissä luultavasti. Lukekee tok, immeiset, Savon historijjoo, suatta vielä sukulaesten jookossa sijjoo.

Omituinen asento

Yleinen vitsailun aihe Kainuussa on ilmaus *omituinen asento*, koska siinä kumpikin sana merkitsee muuta kuin yleiskielessä. *Akalla on omituinen asento* merkitsee Kainuun murteissa ‘vaimolla on oma asunto’.

Tällä vitsailulla on vankka pohja, koska *omituinen* merkitsee Kainuussa ‘omaa’ kuten laajalti suomen murteissa (Kuopiossa *omituinen tonttu* on ‘oma tontti’) ja koska *asento* on vanhastaan ollut sekä vakituisen asunnon että tilapäisen oleskelupaikan nimitys. Hyvin lähelle otsikkoa osuu puolankalaisen savottamiehen **Aate Moilasen** (s. 1877) nauhoitetusta haastattelusta oleva lause, kun hän kertoo työporukkansa tekemästä savottasaunasta: *tehtii’ omituine’ asento ja siellä oltiin pyhäsä’ arkesa*.

Vakituisesta asunnosta on kysymys esimerkiksi seuraavissa tapauksissa: Suomussalmen syrjäkyläläiset yöpyivät kirkkomatkoillaan kirkonkylän taloissa, *vaekka ne oli pieniehin ne asennot*. Vuolijoella on tiedetty, että *entine’ asento o’ ollukota*. Kuusamossa on kerrottu, että nykyiset navetat ovat niin hienoja, ettei enää tiedä *kumpi se on navettapuoli ja kumpi asentopuoli*, asuinrakennus. Majavan pesästä on kysymys, kun sotkamolainen vanhus on kertonut **Lauri Lounelalle**, että *ne on moahan tehneet asennoeta*.

Myös pitkäaikaista tai vakituista oleilupaikkaa on kutsuttu *asennoksi*. Kajaanista on merkitty lause *Siinä vaen kun käätiin nurmella niin siinä syötiin ja piettiin asentoa*, lepäiltiin heinätoiden lomassa. Suomussalmella on karhun pitkäaikaista oleskelua ilmaistu lauseella *Karhu on pitämmä asentoa siinä voarassa*. Samoilla tienoilla pysytteleviä eläimiä on usein kutsuttu *asento*-alkuisilla yhdyssanoilla. Vuolijoella on puhuttu *asentokarhusta*, Ristijärvellä *asentopeto* on tarkoittanut karhua sekin, ja Suomussalmella on paheksuttu liian ahneita metsästäjiä sanomalla *Ne ilikijöö kyllä aenuonni’ asento-teenen tappoa*. *Asentokala* ja *asentohaaki* ovat ainakin Suomussalmella tutuissa kotivesissään uiskenteleviä kaloja. Kun *asentokala* alkaa loppua, pitää katiskan paikkaa vaihtaa.

Asento-sanaan liittyy myös verbi *asenna* ‘asua, elellä’. Hyrynsalmen Oravivaaran Mikolan vanhaisäntä **Mikko Juntunen** (s. 1890) kehui komean asuinpaikkansa näköalaa kesällä

1962, että *on mukava tässä korkealla voaralla asennoija*. Hyrynsalmen Moisiovaaran Romppalan **Herman Heikkinen** (s. 1882) kertoi minulle samana kesänä hevosten laitumista: *Peninkuormaen peässä tässäem meijän kylällä ne asennoevat tuolla sydänmaalla*. Suomussalmen Pyhäkylän **Aapeli Kaikkonen** (s. 1887) puhui susista, jotka *asenneo sittä kauva’ aekoa tuossa kankaassa*. Puolankalainen koditon on kertonut asumisestaan sukulaisten luona: *Niijen luona oon asennoenup parraasta missä millonnis sattuu*. Paltamossa on pitkään kohdalla jyrisseestä ukkoskuurosta sanottu: *Ukkoskuuro alako asennoija ja isannoija*. □

Alpo Räisänen

Utis-Vieterj IX ilimesty!

Siilinjärveläis-muaninkalaesen paekallislehden *Utis-Jousen* savolaesnumero on tuas ilimestynnä.

Tässä ohje ylijpaenon poessuamiseksi: Läskijä vähemmä, kanin ruokija enemmän, vitamiiniloeta ja hivenaeneksija on syytä käätee rutkemmin. Selleeni on tärkeä, se on nimittäen raskasmetallioe luontaene vasta-aene.

Ohjeet löötyy yleisimpiin naestentaateihinnii elikkä vaovakuumeeseen, laehutushekumaan, kätteuteen, miehenkippeyteen, puheripuliin ja kanamaeseen pyrstöön.

Ylleessä tätä on ollu myönnissä nuissa R-kioskiloessa. □

Satavuotiaita 2006

Äänioikeus, Eduskunta, Sanomalehdet Kansan Tahto ja Uusi Aika, Helsingin Työväentalo, Bengtskärin majakka, taksitoiminta Suomessa, Painiliitto, Kauniainen, Sosiaalidemokraattiset nuoret, Suomen Keskusta, Kuopion Reippaan Voimistelijat... □

Vihta-Paavo, savolainen kansanrunoilija

Kansanrunoilija **Paavo Korhonen** eli **Vihta-Paavo** on aina ollut keskeinen henkilö Wanhon Rautalammin **Korhosten** sukuseuran keskuudessa. Muun yleisön tietoisuuteen hän luullakseni ponkasi uudelleen joitakin vuosia sitten, kun samainen sukuseura julkaisi uuden painoksen hänen tuotannostaan nimellä *Vihta-Paavon Runot ja Laulut*. Teoksessa on myös paljon tietoa runoilijan elämästä sekä selityksiä hänen runojensa taustoille.

Paavon kehitys runoilijaksi

Paavo Korhosen sukuhaaran esi-isä Tuomas Korhonen siirtyi Suur-Rautalammin alueelle sen ensimmäisessä asutusvaiheessa ja merkittiin uudisasukkaaksi Jämsän seurakunnan omistamalle erämaalle v. 1558. Suku oli ilmeisesti lähtöisin Suur-Savon ja Laatokan-Karjalan paikkeilta. Rautalammin suku levisi ympäri laajaa pitäjää, jossa Korhoset ottivat haltuunsa autiotiloja, perustivat uudistiloja ja kuulemani mukaan hankkiutuivat kotivävyiksi isoihin taloihin.

Paavo Korhonen syntyi nykyisen Vesannon pitäjän Sonkarinkylän Ukkolantalossa 21.5.1775. Hänen vanhempansa **Matti Korhonen** ja **Anna Pulkkinen** rakensivat kuitenkin uudistalon samaisen Sonkarijärven rantamaisemiin. Talo sai nimensä läheisen Vihtajärven mukaan, siitä siis nimi Vihta-Paavo. Perhe muutti sinne v. 1790. Nykyisin talo tunnetaan Järvelän nimellä. Paavo avioitui **Liisa Huttusen** kanssa, sai suuren perheen ja hoiti hyvintalooan; esimerkiksi aitoissa on runsaasti viljaa, mikä oli vauraan talon merkki. Paavon poika **Kaapro** piti taloa isänsä jälkeen ja kuoli v. 1860, mutta hänen poikansa **Gerhard** luopui siitä, ja Paavon aikainen talo purettiin v. 1916.

Opinhaluinen Paavo hankki luku- ja kirjoitustaidon ajan puutteellisesta opetuksesta huolimatta. Apuna olivat seurakunnan papit, jotka huomasivat pojan lahjakkuuden. Rippikoulusta hän sai parhaat arvosanat, joita hyödynsi opettamalla muita nuoria. Myöhemminkin Paavo oli usein nähty vieras pappilassa, ja innostuipa hän sanalliseen

kisailuun myös pappilan tyttärien kanssa. Kirkossakin hän kävi ahkerasti, mutta ei enää rippikoulun jälkeen ehtoollisella. Hänelle näet maistui viina, jota hänen laulattajansa ahkerasti tarjosivat, ja hän oli sitä mieltä, ettei ”kylänratin” sovi mennä ehtoolliselle.

Kirjallisia vaikutteita ei ollut juuri muita kuin *Raamattu* ja virsikirja. Niinpä Paavokin sepitti nuoruudessaan muutamia virsiä. Myöhemmin hän piti kirjallisena herättäjänään **Jaakko Juteinia**, ja kun *Turun Viikkosanomat* v. 1820 perustettiin, Paavo kuului sen innokkaiisiin lukijoihin. Yksi virikkeen antaja oli rekilaulu, varsinkin nuorison keskuudessa levinnyt loppusoinnallinen laulu. Sitä tyyppiä edustaa Paavo nuoruuden tunnetuin laulu *Kokin virsi*. Pitkään sitä pidettiin hänen 15-vuotiaana laatimanaan, esimerkiksi **Snellman Maamiehen Ystävässä** sanoi sitä varhaiskypsän nuorukaisen työksi. **Matti Kuusi** taas väitti sen syntyneen myöhemmin, mikä voi pitää paikkansa. Runo kertoo sen ajan korruptoituneesta nimismies **Kockista**, jonka lahjusten ottoon rautalampilaiset olivat perin kyllästyneitä. Kock pantiin viralta, ja Kuusen mukaan runo olisi syntynyt silloin, Paavo ollessa 30-vuotias. Näin alkaa *Kokin virsi*:

*Ruunun Kokki, Jämsän Kokki, Rautalammin Kokki,
Reikä nuttu, paikka pöksy, takku karva turkki,
Kokki joka kypsän kysyi, kypsän kyllä tiesi,
vaan ei kystä tehdä tainnut, kyllä kypsän löysi.*

*Kokki joka koiran juonet kaikki kyllä tunsu,
Kokki joka koplotella miehen poven taisi,
Ruunun roisto, Jämsän jättö, kovan onnen Kokki,
Rahan kurri, velan herra koko tämä Kokki.*

Runojen aiheet ja tyyli

Mistä Vihta-Paavo sai aiheet runoihinsa, ja miten häntyöskenteli? Ensisijaiset aiheet tulivat tietenkin läheisestä elämän piiristä. Kotiseutu ja sen

ihmiset: talonpojat, merimiehet ja myllärit, papit, lukkarit ja nimismiehet. Huoli talonpojan elämänarvojen kohtalosta – sen ajan arvokeskustelua. Ja miten niitä syntyi: pellolla, metsässä, kalassa. Pistettiinhan niitä paperillekin; yhtenä käännekohtana oli jalan katkeaminen ja ahkeran työmiehen jääminen sisätöihin: ”*Ilmaantui isomoi into ruveta runon tekohon.*” Runojen määrää kysyttäessä hän arveli niitä olevan ison kirstun verran. Hän jakeli niitä auliisti, ja niin runot levisivät laajalle alueelle sekä kirjoitettuna että suusanallisesti. Viimemainitut muuttuivat matkalla, niin ettei Paavo kaikkia omikseen tunnistanut.

Rautalampi on nimensä mukaisesti ollut vanhastaan tunnettu raudan käsittelystä. Järvialmia on jalostettu eri puolilla pitäjää sulatoissa ja rautaruukeissa. Myös Sonkarijärven rannoilta on löytynyt tästä todisteena kuonakasoja. Tälle perinteelle kehittyi pitäjän kuulu sepäntaito. Tähän liittyy runo Nuotta-ankkurista. Tapahtumasarja sai alkunsa sonkarilaisten tekemästä kauppareissusta Kokkolaan. Siellä Halkokarin satamassa nähtiin laivan ankkuri – sellainen piti saada omalle järvellekin nuotta-ankkuriksi. Runo kertoo yksityiskohtaisesti ankkurin taonnasta melkein sammon taontaan rinnastettavasti.

Koska Paavo luki *Turun Wiikkosanomia*, hän oli perillä maailmanmenosta Rautalampia kauempaakin. Hän otti kantaa kansallisiin ongelmiin ja historiallisiin tapahtumiin, kuten Suomen sotaan ja keisarin kuolemaan. Suomen kielen huono arvo puhuttaa: niin tuomarien kuin pappienkin pitäisi käyttää kansan kieltä. Turun palokin tulee otetuksi huomioon, samoin Helsingin tulo pääkaupungiksi: ”*Suokoon nyt suuri Jumala / Aina kunnian asua, / Her-rauden Helsingissä, / Liiton arkin liikkumata, / Että oikeus olisi / Varsin vahva ja totinen / Että oppi onnellinen / Oppihuoneissa olisi, / Vielä muuta viisautta / Mielimäärältä mitata, / Koska hän on pääksi pantu, / Suomen kruunuksi ruvennut / Korotettu Keisarilta / Tehty Tuomarin taloksi, / Pantu aika pap-pilaksi.*”

Nämä runot olivat etupäässä Paavon omista

ajatuksista. Toisen ryhmän muodostavat tilausrunot. ”*Nohmiehet, miehet weikkoiset, / Näin näitä häitä juuwaan, / Tuos on wiel loput entiset / Ja toista aina tuuwaan; / Waan ei täällä kauwan eletä, / Ei päälle tämän päivän, / Jos ei waan poikia laiteta / Kihloja kylään wiemään.*” Tässä on tietenkin kyseessä häälaulu, seuraavassa ylistetään hääjuomia: ”*Tämäpä ompi kurkullen / Kuin rattaille ihra, / Nyt laulu lankee nuotilleen, / Enk yhtään kaipaa kirjaa. / Kas, nyt mä tahdon tanssia, / Jos suinkin kengät kestää, / Nyt on mull mieli marssia, / Jos ei waan wanhat estä.*”

Kerran Vihtajärvelle ilmestyi kaksi miestä Maaningalta. He valittivat, että heillä on niin kehnot kirkon miehet, sekä pappi että lukkari, että niistä pitäisi ehdottomasti tehdä laulu. Eikä pojista polvi muutu: papin pojatkin ovat ihan kelvottomia. Ja Paavohan alkoi runoilla, kun sai välillä kurkun kostuketta. Siinä meni myöhään yöhön, ja aamulla jatkettiin ja pantiin paperille, ja sitä paperia levitettiin ympäri Maaninkaa; ei tainnut pappikaan jäädä paitsi. Tässä otteita runosta:

*Onkos kuultu kummempata
Maalimassa mainittuna
Pappia pahantavaista,
Luvatonta lukkaria,
Laulumiestä mieletöntä
Kuin on Kuopion sisällä*

—
*Saatana on sijansa saanut
Juutas julkisen elannon,
Sielun paimenet pilanna,
Syntihin syvälle vienyt,
Huruutehen haikiahan,
Jonka itse ilmi annoit,*

—
*Laihtu siellä lahan purstot,
Sian kinkkut sitkistyivät,
Voivakkaset väheni.
Ruunun miehet ruuvan söivät,
Kalakukot kaivelivat,
Viinapotut pohjillensa
Oikeutta outettaissa;*

*Papin pojat paskahännät,
Hävittömät häikäläiset,*

*Viinan kansa viettelekset
Vesakossa vieretellen
Mahallansa mättähällä;*

Maaningan papista on tyypillinen moiteruno. Sellainen on myös *Runo Karttulan kirkosta*, joka kuvaa tapahtumia noin vuosilta 1809-1815. Tällöin pitäjän eli silloisen Kuopion kappeliseurakunnan kirkko oli perin huonossa kunnossa: ”*Penkit ne porahtelivat, / Lauvat ne lavahtelivat / Penkin reunoista peräiti.*” Runon kirjoitusvuosi on kuitenkin vasta 1830 – eikä mitään ollut tapahtunut. Paavon viesti kartturalaisille onkin: ”*Mikälienyntiikamutka, / Kun on yhteinen asia / Tauonnut takapajulle.*” 1840-luvun alussa kirkko sitten korjattiin ja voitiin ruveta riitelemään alttaritaulusta. Toinen kiinnostavaksi kirkkoon liittyvä runo on *Runolaulu Kuopion Kirkosta*, sen rakentamisesta 1806-1815.

Lönnrot ja Paavo

Paavon maine oli kiirinyt **Elias Lönnrotin** korviin. Lönnrot kävikin Vihtajärvellä kaksi kertaa, v. 1828 ja 1831. Jo sitä ennen joitakin Vihta-Paavon runoja oli julkaistu **A.I. Arwidssonin, K.A. Gottlundin ja Z. Topelius** vanhemman kokoelmissa. Lönnrotin käyntejä Vihtajärvellä on elävästi kuvannut vesantolainen kirjailija **Teuvo Karsikas** näytelmässään *Pitkä soutu yli Sonkarin*, josta on tehty myös radiokuunnelma. Se kertoo Paavon viimeisestä soudusta syksyllä 1840. Siinä hän muistelee elettyä elämäänsä, nuoruuttaan, tapaamiaan ihmisiä ja erityisesti Lönnrot-tohtoria. Toisella käynnillään Lönnrot lupasi painattaa Paavolta runokirjan, mutta oliko hän unohtanut? Näin ei kuitenkaan ollut, vaan kyse oli kieliasun muokkaukseen liittyneistä erimielisyyksistä. Gottlund oli savon murteen kannattajana puolustanut muistiinpanojen murreasua, Topelius puolestaan vertaili toisintoja ja korjaili runomittaa. Lönnrot nojautui Topeliuksen työtapaan. Paavo Korhosen kokoelma *Viisikymmentä runoa ja kuusi laulua* ilmestyi vihdoinkin 1848, mutta sitä Paavo ei ollut enää näkemässä. Hän oli Sonkarin-soudullaan sanonut menevänsä muutamaksi päiväksi naapuriin kansanparantajaa tapaamaan. Viikon kuluttua hänen veljensä löysi hänet

kuolleen veneestä läheltä kotirantaa; sumu oli ilmeisesti vaikeuttanut suunnan hakua. Kuunnelmaan oli sijoitettu myös Paavon pohdinnat kuolemastaan. Hän pelkäsi, ettei hänelle ehtoollisella käymättömänä soitettaisi kirkonkelloja eikä häntä haudattaisi siunattuun maahan. Kelloja ei soitettu, mutta Rautalammin kirkkomaahan hänet hiljaisesti haudattiin, ja siellä on hänen muistokivensä.

Runokokoelman ensimmäinen painos ilmestyi siis 1848, toinen 1908 ja tämä kolmas 1995. Tässä kokoelmassa on 75 runoa, joista 18 pohjautuu Paavon omaan käsikirjoitukseen. Muiden tekemistä muistiinpanoista on pitäydytty yleensä vanhimpaan muotoon, jota on pidetty luotettavimpana, ja tehty vain välttämättömät korjaukset. Vanhimmat runot saattavat vaikuttaa hankalilta oikeinkirjoituksen suhteen, mutta avautuvat ääneen luettuina, noudattavathan ne tuttua alkusointuista kalevalamittaa. Vihta-Paavon runomittakäy siis nykyihmisenkin suuhun! □

Tuulikki Karhunen

FM Tuulikki Karhunen kuuluu äitinsä puolelta Wanhan Rautalammin Korhosiin.

Arto Nybergin ohjelmassa TV1:ssä 26.3. oli haastateltavana ritarihuonekamreeri **Johan Grotenfelt**. Hän kertoi jutun aatelisten tulosta Savoan:

Piru oli kerännyt säkkiin Etelä-Suomessa aatelisia viedäkseen niitä manalaan.

Lentäessään Joroisten kirkonkylän ylitse säkki tarttui kirkon katolla olevaan ristiin, repeytyi ja ulos karkasi runsas joukko aatelisia. □

Siilijärveläesijä sanamparsija:

- *En tiijä, en ou ollu sorkan pitelyssä.*
- *Miehiä ne on muuttii eikä pitkäkorvaset.*
- *Ku ei välttä, kelevatkoon.*
- *Outko kaekki suanna, mitä on annettu.*
- *Nyt on nappikaappa aak.*
- *Söe rakkaavesta ku Koperon sika porsaasa.*
- *Hyvvee olj. Vieläköhän lie paassa?*
- *Heiluuhan se vasikannii häntä, vuan ei puttoo.*
- *En minä siun tähtes aenakaan kaevoon mää.*

(Uutis-Vieterj IX)

Savolaenen ei suotta souva

Kerätessäni 1960-luvulla Suomussalmen paikannimiä tuli kolmessa eri järvessä vastaan *Suottaniemi*. Niemien muoto ja asema vesistöissä herättivät heti alustavan oivalluksen siitä, mitä *suotta* nimissä tarkoittaa.

Myöhemmin olen ehtinyt paneutua asiaan tarkemmin. Suomessa on ainakin nelisenkymmentä *suotta*-alkuista paikannimeä tai paikannimiryvästä (ohessa kartta 7). Enin osa nimistä on savolaismurteiden alueella ja liittyy niemiin, lahtiin ja kannaksiin. Nimeämismotivi selviää useissa tapauksissa täysin varmasti paikkoja luonnossa tai kartasta tarkasteltaessa: yleensä on kyseessä pitkä ja tyveltänsä kapea niemi, joka vesillä liikuttaessa on ollut työläs kiertää. *Suottaniemen* vieressä on usein *Suottalahti* ja niemen kapealla tyvellä *Suottakannas*, *Suottataival* tai *Vetokannas*, jonka yli veneet on vedetty, niin ettei pitkää nientä ole tarvinnut *suotta* kiertää. Selviä tapauksia ovat esimerkiksi Ristiinan Säynätjärven *Suottaniemi*, *Suottalahti* ja *Suottataival* (*taival* merkitsee vanhastaan 'maatkaa' vesistöjen välissä), Leppävirran Valkeaveden *Suottaniemi*, *Suottalahti* ja *Vetokannas* (kuva 6) ja Pielaveden *Suottalahti* ja *Vetokannas*.

Paikannimet voivat ajan oloon vaihtua. Tästä syystä *Suotta*-nimien ryväskin voi särkyä. Näin on käynyt Suomussalmen Kiantajärvessä. Siinä on yli kaksi kilometriä pitkä leveä niemi, jonka nimi on nykyisin *Pitkänsaari* saarelle 1800-luvulla perustetun *Pitkän* talon mukaan. Saaren pohjoisinta kärkeä kutsutaan kuitenkin yhä *Suottaniemeksi*. Ympäristön paikannimistä selviää, että koko Pitkänsaaren nimen on täytynyt joskus olla *Suottaniemi*. Nimestään huolimatta Pitkänsaari ei ole saari vaan niemi, jonka aivan kapea *Suottataival* erottaa mantereesta. Suottataipaleen eteläpuolella on *Suottalahti* ja tämän länsipuolella laaja *Suottakangas*. Kiantajärven *Suotta*-nimet ovat syntyneet viimeistään 1600-luvun alkupuoliskolla, jolloin Kiantajärven rantamille tuli savolaislähtöisiä Keinäsiä, Kettusia, Koistisia ja muita.

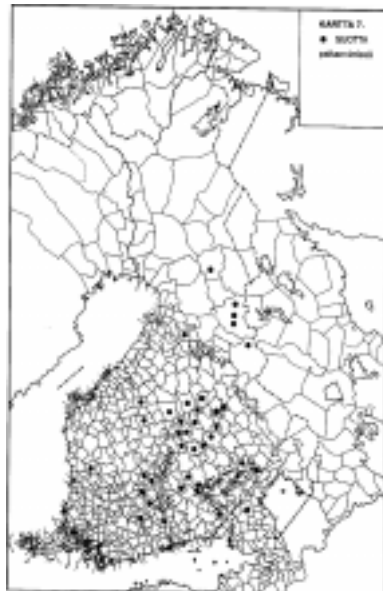
Selviä matkantekoon liittyviä paikannimiä ovat myös Jäppilän Paasiveden *Suottaniemi*, Vesannon Kuuslahden *Suottataipale* ja Kerimäen *Suottavaara*, joka on niemien ja karien sulkema lahti Oriveden etelärannalla. Niemen muodosta päätellen *suotta*-nimiin kuuluu myös Lapinlahden Ollikkalan *Suottamonniemi*, Onkiveden niemi.

Savolaiset eivät ole siis *suotta* soutaneet, vaan vetäneet veneensä kapeiden niemien tyvien poikki. Kaikki Suomen *suotta*-nimet eivät kuitenkaan ole matkanimiä, vaan perustuvat muuten *suotta*-sanan

merkitykseen 'turha'. Tällaisia näyttävät olevan etenkin hämäläismurteiden alueella tavattavat *suotta*-nimet, esimerkiksi Orimattilan *Suottalahde* (kuiuu usein kokonaan), Kuhmoisten *Suottalähteenniitty* ja Luopioisten *Suottakoski*. □

Alpo Räisänen

PS. Kirjoitukseen liittyvä kartta ja kuva ovat kirjoittajan teoksesta *Nimet mieltä kiehtovat* (SKS 2003).

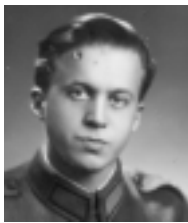

Alimman kuvan teksti: Sorsaveden ja Valkeaveden välissä oleva *Suottaniemi* Leppävirralla on savolaismurteiden alueelle tyypillisessä paikassa. Pitkää nientä ei ole lähde-tyyppisessä paikassa. Pitkää nientä ei ole lähde-tyyppisessä paikassa, vaan veneet on vedetty Leväselältä *suotta* kiertämään, ja veneet on vedetty Leväselältä tultaessa *Vetokannaksen* poikki Suottalahteen.

Kuva 6. Sorsaveden ja Valkeaveden välissä oleva Suottaniemi Leppävirralla on savolaismurteiden alueelle tyypillisessä paikassa. Pitkää nientä ei ole lähde-tyyppisessä paikassa, vaan veneet on vedetty Leväselältä tultaessa Vetokannaksen poikki Suottalahteen.

In memoriam

Enoni
Niilo Nuutinen
(alias **Niilo Mattila**)

Filosofianmaisteri, äidinkielen vanhempi lehtori **Niilo Vihtori Nuutinen** kuoli pitkänajaperjantaina 14.4. 2006 Jyväskylässä. Hän oli syntynyt 16.2.1926 Siilinjärvellä. Hän valmistui Helsingin yliopistosta 1951 pääaineenaan suomenkieli. Toimittuaan äidinkielen opettajana vuoden Helsingissä hän siirtyi Suolahden yhteiskoulun äidinkielen lehtorin virkaan v. 1953 ja koulumuodon muutoksen jälkeen Suolahden lukion ja peruskoulun yläasteen äidinkielen vanhemman lehtorin virkaan.

Vaimonsa **Marja-Leenan** (o.s. **Sakki**) kanssa hän toimi opettajana eläkkeelle jääntiinsä saakka vuoteen 1989.

Hän harrasti suomalaista kulttuuria. Perehtyminen syvällisesti *Kalevalaan* ja kalevalaiseen maailmaan näkyi useina koulussa tehtyinä produktioina muun muassa *Kalevalan* juhluvuonna 1985.

Ennen Suolahteen tuloaan Niilo Nuutinen toimi Aleksis Kiven seuran sihteerinä.

Vaimonsa kanssa hän v. 1991 osallistui menestyksellisesti hiippakunnalliseen uskonnollisaiheiseen näytelmäkilpailuun näytelmällä *Jairuksen tytär*. Näytelmää esitettiin useaan kertaan heidän ohjauksellaan.

Hän säilytti suhteet Savoan; sukulaisiin ja mm. opiskelutovereihin.

Niilo Nuutinen muistetaan valoisana ja ystävällisenä henkilönä. Hänet siunattiin haudanlepoon 6.5. Jyväskylässä. □

MRS

Sotilas lähtee lomalle

(Kirjoittanut Kuopion Lyseon VI luokan oppilas **Niilo Nuutinen**.)

*Hän etulinjoilta saapui kaukaisilta,
juoksuautojen tienoilta hurmeisilta.
Vienan korpia synkkiä samoillen,
sen soissa ja rämeissä kahlaten,
oli taistellut soitossa luotien
ase lujana, tarkkana kourassaan.
Hän edessä kuoleman silmien
oli vavissut tuskin milloinkaan.*

*Hän oli nuori, kertynyt harteillaan
oli vasta ensi vuosia miehuutensa.
Hän vielä silloin poikanen oli vaan,
kerran taistojen poluille tullessaan;
sota vartutti mieheksi melskeillään.
Nyt ryhdistä voima, rohkeus hohtaa,
eikä sammune teräs silmistään:
vasta sitten, kun kuolema kohtaa.*

*Hänen nähtiin nyt saapuvan metsistänsä,
kuin tekisi jonnekin lähtönsä,
asetakkinsa siistinä, saappaat kiiltäen.
Leuka, ennen niin likainen, partainen,
nyt hohti sileänä, puhtaana.
"Hei pojat, nyt lähdän lomalle, hei!"
hänen äänensä kajahti kirkaana.
"Nyt huolet ei miestä paina, ei!"*

*Kuin häveten riemuista kiihkoansa
hän hillitsi kuohuvaa iloansa.
Mutta riemun väkettä silmissään
ei mikään pystynyt peittämään,
kun hän kertoili ajatuksiaan
aseveljien kesässä hiljalleen.
Sanat putoili tahtiin rauhaansa
ja sulivat iloon, kaipaukseen.*

*Siellä kotona vanhemmat, siskotkin
häntä muistivat hellimmin aatoksin.
Vanha äiti, hän hopeahiuksineen
ja lempeine, uurteisine kasvoineen
uutta voimaa soturin sieluhun
tuo kauniilla, rakkaalla muistollaan.
Hänen kuvansa keskellä taistelun
ain' poikaansa seuraa myös kuolemaan.*

*Soturi muistaa myös isän harmajapään,
korvenraivaajan valtavan, sinnikkään.
Jo oli vartensa kumara vanhuuttaan,
jalka nousi jo raskaasti, verkkaisaan.
Hän muistaa myös hilpeän siskojoukon,
heidän naurunsa iloisen, heleän;
hän muistaa kodin, sen jokaisen loukon,
pihakoivut, vainiot, kukkivan metsän.*

*Näin hän kertoili rakkaasta kodistaan,
hän, soturi Karjalan korpimaan.
Kohta taistelut taaksensa jättäisi
ja kotikunnailla hetkisen viettäisi.
Aseveljet häntä nyt kuullessaan
he seisoivat aatoksin vakavin,
kukin muistaen omia rakkaitaan;
eivät kadehdi onnea soturin.*

*Kuopiossa, 11.12.1943.
(Lehtileike Savo-lehdestä)*

Muisteluksia isoäidistäni Wilhelmiina Raatikaisesta

Täällä entisessä Kuopion läänissä nousee usein alueen tunnetuimman naisen nimi, **Minna Canth**, esimerkiksi, kun arvioidaan naisten menestymistä tässä miesten ja naisten yhteisessä maailmassa. Jos Minna oli näkyvin, niin oli naisenergiaa muuallakin. – Lähes 25 vuotta sitten järjestettiin Kuopion yliopistolla maaseudun naisten asemaa pohdiskeleva seminaari, jossa olin myös mukana.

Yleinen käsitys lienee, että menneen ajan maaseudun naiset käsitelivät vähän rahaa, hoitivat huushollin ja karjan, ja jättivät tärkeät päätökset miesten huoleksi. — Tein tuolloin pienen tiedustelun säästöpankkitoiminnan alkuajoilta, ja se todistaa savolaisten naisten käsitelleen rahaa. - Karttulassa vuosina 1897–1900 avattiin yhteensä 139 tiliä, joista 61 (43,8 %) oli naisten omistuksessa. Nämä omistajat olivat piikoja, säätyläisiä, talollisia ja talon tyttäriä. Nilsissä vuosina 1888–1900 avattiin yhteensä 299 tiliä, joista 117 (39,1 %) oli naisten. Heistä kolme käytti nimikettä emäntä, muut olivat talon tyttäriä, rovastintyttäriä, palvelijoita ja piikoja. Tallettajista yli kolmannes, lähes puolet oli naisia, vaikka käsitys on ollut, että vain miehet käsitelivät rahaa. – Tiedustelu on todella vähäinen, mutta parempiakaan en ole saanut käsiini.

Knut Wäänänen perusti Pöljän kylän ensimmäisen talon, rekisteri numero 1. vuonna 1741, talon nimeksi tuli ajan tavan mukaan Knuutila.

Knuutin pojat jakoivat silloisen suurtilan, yksi heistä nimeltä **Lassi**, perusti sitten Lassilan, kotitilani. Tila on perustettu asiakirjojen mukaan hiekkakumpareelle lähelle Pöljän järveä. - 1800-luvun lopulla rataherrat aloittivat suunnitella Kuopio – Iisalmi rautatietä, jolloin kiskot tulivat silloisen pihan läpi ja kaivon yli. – Rautatiet rakennettiin silloin mies- ja hevosvoimin ja helppoihin maastopaikkoihin kiertäen läpipääsemättömät kalliot. Tuolloin isoisäni **Johan Petter** yhdessä kylän miesten kanssa siirsi tuon yli 27 metrisen talon hirret kantamalla miesvoimin nykyiselle paikalleen. Työläs siirto oli kuitenkin talon pelastus. Talo pystytettiin nyt kivijalalle, kun se aiemmin oli rakennettu vanhan tavan mukaan maapohjalle, ja aikojen saatossa talo olisi lahonnut sijoilleen.

– **Wilhelmiinalla** ja Lassilan **Jussilla** oli kolme poikaa, isäni **Janne** 5 v, **Aatu** 3 v ja sylivauva **Kalle**. - Voi vain kuvitella, miten suuri urakka on ollut purkaa kaikki pihanpiirin rakennukset ja kantaa hirret nykyisille paikoilleen. – Miten lienevät leipänsä leiponeet „siinä ohessa

kylväneet peltonsa, hoitaneet karjansa ja valmistaneet vaatimattoman ruokansa. Todennäköisesti sauna oli ensimmäinen uuden pihanpiirin rakennus. Nykyisen Lassilan päärakennuksen lisäksi pihaa ympäröi kolme suurempaa tai pienempää tuolloin hirsinä siirrettyä aittaa. Suurimman ja todennäköisesti vanhimman, n.s. vaateaitan nurkkapäästä olen löytänyt vuosiluvun 1778. – Tämä talon siirtäminen hirsinä kantamalla lie ollut niin suuri urakka, että vieläkin jotkut vanhat miehet ovat puhuneet siitä minulle. – Nykyisen talon navetan on rakentanut isäni v. 1929.

Kun isoäitini, Wilhelmiina Raatikainen meni naimisiin Jussinsa kanssa, hän oli 16 vuotta miestänsä nuorempi. Hänen kotipaikkansa oli Maaningan Käärmelahden Mikkolan talo. Myötäjäisinä hän toi Lassilaan seitsemän lehmää, orii ja kiesit, joista Jussi erikoisesti piti, kauniin kapiokaapin, liinavaatekirstun ja keinu-tuolin sekä oman pankkikirjan. – Kaunis kapiokaappi oli Wilhelmiinan äidin, **Wilhelmiina Kankkusen** peruja Käärmelahden Kankkulas-ta, jonne sen oli tuonut **Ulla Koponen**, mutta en tiedä, mistä. Liinavaatekaapissa on vieläkin muutama arvokas Wilhelmiinan nimikirjaimilla merkattu pellavaliina.

Lassilan Jussi, niin kuin häntä kylällä nimitettiin, oli touhun mies. Hän perusti tähän lähelle sahan, aittakaupan ja kylän ensimmäisen osuusmeijerin, meijerin kivijalka on vieläkin löydettävissä valtatie lähellä. Ja mikä hämmästyttävintä, Lassilassa oli jopa sähköt jonkun viikon sahan hukkalämmöllä.

- Tuo Wilhelmiinan pankkikirja kiehtoi Jussin mieltä, hänhän oli luonteeltaan kaupantekijä. Jos Wilhelmiinan mielestä Jussi todella tarvitsi johonkin menoon rahaa, hän teki Jussille velkakirjan ja peri myöhemmin omansa pois. Olen löytänyt aitoista nipuittain vanhoja asiakirjoja ja niistä nämä kaikki asiat ovat käyneet ilmi, kuten esimerkiksi oheinen velkakirja todistaa:

"Vaimolleni Wilhelmiina Raatikaiselle maksan minä korkovelkaa vaadittaissa Kolmetuhatta neljäsataakahdeksankymmentä (3.480) Suomenmarkkaa kuuden prosenttien vuotuisella korolla, arvo saatu.

Todistetaan Pöljällä Toukokuun 13 p:nä 1910.
S:ma 3480 korko 6%

Johan Wäänänen

Talollinen Pöljä N: 2

Todistaa August Korhonen, sama kirjoitti, Janne Holopainen, Torpparin poika Pöljä"

Wilhelmiina käytti siis ajan tavan mukaan sukunimensään tyttönimeään. Olen nähnyt vain parissa hyvin tärkeässä kauppakirjassa hänen kirjoittaneen alle Wilhelmiina Wäänänen. Lisäksi, kuten tekstissä sanotaan ”vaadittaissa”, isäni kertoi, että Wilhelmiina todella vaati omansa pois.

Eräässä toisessa asiakirjassa hän allekirjoittaa miehelleen valtakirjan, jossa hän antaa luvan tehdä velkaa.

Kun Jussin ja Wilhelmiinan pojat olivat nuoria miehiä, heidät kaikki koulutettiin Kuopion eteläpuolella sijainneessa Koivumäen kansanopistossa. Wilhelmiinan pankkikirjan rahat riittivät Jannen ja Aatun koulumaksuihin, mutta Kallen kohdalla ne loppuivat kesken. Vanhoilla päivillään isäni kertoi, että pojat yhdessä äitinsä kanssa varastivat viljaa oman talon laarista, että Kallekin sai käytyä saman koulutuksen. – Kerroin tämän tarinan jollekin vierailijaryhmälle. Tuolloin minulle esitettiin kysymys, että minne ne viljat sitten myytiin? Eihän siitä ollut tietenkään mitään käsitystä. – Kysyjä saattoi olla vanhojen asioiden tuntija. Hän arveli näet, että ehkäpä kylän viinan polttajille, eivät näet huutele kauppojaan.

Lassilan pihanpiirissä on pieni punainen aitta, se palveli talvisin ruoka-aittana ja kesäisin piikatyttöjen nukkuma- paikkana. – Arvaahan tuon, kylän nuoret miehet pyrkivät riuulle aittaan kesäisin, ja sitten päiväisin tytöt olivat väsyneitä. Isoisäni Jussi ei pitänyt siitä, ja koetti hätistellä riireita tiehensä, että tytöt saisivat levätä rauhassa. Mahtoi isoisäni olla yhtenä kesäämuna

*Valokuvia
Wilhelmiina Raatikaisesta.*

ällistynyt, kun talosta ulos tullessaan ei koko pikkuaittaa ollut ollenkaan pihanpiirissä. Nuoret ja vahvat miehet olivat nostaneet koko aitan sapilaille ja kantaneet sen silloisen kylätien toiselle puolelle – tyttöineen päivineen. Eivätkä aitan siirtäjät tietenkään tulleet raahaamaan aittaa takaisin paikalleen. Talon miehet saivat aitan sitten takaisin pyöreiden pöllien avulla. Pikku aitta on siitä lähtien saanut olla rauhassa paikallaan.

Isäni muisteli joskus rauhallista äitiään ja kertoi pienen kuvan sateisen kesän illansuun tapahtumista. – Tuolloin oli pari piikatyttöä ollut päivän paimenessa, mutta illan tullessa ei karjaa eikä tyttöjä kuulunut kotiin iltalypsulle. Wilhelmiina tiesi, missä päin karjan ja tyttöjen pitäisi olla. Hän nosteli pitkän hameensa helmoja vyötärölle lähtiessään märkään metsään. Ja siellähän kaikki olivat, mutta ei ihan kuin piti. Karja oli viljapellossa ja tytöt nukahtaneet latoon. – Sen sijaan, että hän olisi alkanut huutaa ja komentaa sadesään tainnuttaneita, hän totesi rauhallisesti: ”Oisia nukkunna vuorotellen.”

Wilhelmiina-isoäitiäni en siis ole koskaan nähnyt. Hän kuoli kahden päivän kuluttua omien vanhempieni häistä. Mutta jollain epätodellisella tavalla tuntuu kuitenkin, kuin jotain merkitsevää hän olisi jättänyt näille tanhuville ja meille jälkeentuleville.

Wilhelmiina Wäänänen osasi lukea, laskea ja kirjoittaa. Asiakirjat kuitenkin ovat aina asian tuntijan laatimia. Mutta Minna Canthin tavoin hän ei kuitenkaan näkynyt eikä kuulunut julkisuudessa kuten eivät monet muutkaan maaseudun taitavat emännät.

Johan Petterin eli Lassilan Jussin ja Wilhelmiinan nuorin poika **Kalle Wäänänen**, Siilinjärven Panninniemen isäntä, oli maanviljelijä –

Vilhelmiina ja Juho Väänänen heidän nuorimman poikansa Panninniemen Kalle Väänäsen ikuistamina.

taiteilija. Lukuisien maisema- ja muotokuva-
maalausten lisäksi hän on ikuistanut vanhem-

pansa muotokuviksi pronssiin. Kuvat ovat Siilin-
järven kirkkomaan Väänästen sukuhaudan ki-
vessä. □

Marja Linnove

Hornan hoeloojat

*Heltiikö Hellaasta semmoeset kiitokset,
että hornan holovissae halakii liitokset?*

*Oljko se sittennii vuan pahhoo unta,
satoekohan sissään takatalaven lunta?
Piipahtiko pukkeissaan ite paholaenen
vae säekäättikö sarvekas sontijaenen?
Ruma olj kyllä remmi ja siälittävä sakki,
immeisistä kieli vuan kiännetty takki!
Silimät jäe selälleen ja korvat tukkoon,
heikotus tapasj ja minä mänin lukkoon.*

*Inhotti vilikaestakkii vihtaosuukuroo,
enpä oes toevonu möröelle ies vuoroo.
Mikkää eijjoo herttaesta hevin hirvijöelle,
sykinöönkö syvännii pimmeöven töelle!
Aeto uatelinen nimikää ei takkoo tulosta,
eiköhän ne selevee pajunkööttä ulosta!
Riäkyminen haataatuu rekvisiitan alle,
huonosti kääp vielä Loortin Hallelujalle!*

*Pitj päästeekkii pintaan pohjasakkoo,
joka hornan tuutista uutta tulta hakkoo.
Näätti, että telekkarissae kuvotti ihan,
ruuvun läpi lööhkä tunki ja viestitti vihan!
Iänestämällä moesta jäp itekkii ansaan,
ja syötti taesj tarttuva kulttuurjkansaan.
Paha kun purroo just pikkusormeen kiini,
rimpuilla pittää, mikäli meinoolla fiini!*

Laatat ropisoo

*Tästä voesj nyt heittee huulta
rakennukset kestä tuulta.
Vihurj vähän seinee ruttoo
laatta kavullej jo puttoo.*

*Talot ouvvat kyllä kommeet
pessii niissä kaekki hommeet.
Tästä suapj vuan nähhä unta,
että katot kestäsj lunta.*

*Heiveröeset on ”kalakit”
ei kestä seinät, palakit.
Rakentajat laen ne rikkoo
mökistä ei puutuv vikkoo.*

*”Konsultit jos tähäm puutu
käätäntö se muuks ei muutu.
Paremmim pitäs valavoo
miten ne nurkat ”salavoo”.*

Jouko Pirskanen – 06

17.5. SS OP:n seinälevy putos
Puijonkavulle.

Kauniin-Kaijan kahdet kasvot

Akustin numerossa 4/05 oli **Leo Puurusen** kirjoitus Puolangan Askanmäestä ja sen kauniista emännästä, Kaijasta, joka kansantarinan mukaan ryöstettiin Venäjälle ja palasi aikanaan sieltä Askanmäkeen. Tarina on kehyksenä **Juhani Ahon** romaanissa *Juha*. Kuulin tämän tarinan murteen keruumatkoillani 1960-luvulla useita kertoja ja kirjoitin siitä artikkelin Kalevalaseuran vuosikirjaan 1974. Yritin silloin jonkin verran etsiä tarinalle tukea myös vuoden 1700 kahta puolta olevista manttaalikirjoista, kuitenkin onnistumatta. Noiden vuosien lähteitä tutkin nimenomaan sen vuoksi, että Askanmäen Uudentalon isäntä **Jalmari Karvonen** (s. 1901) oli kertonut minulle, että Kaija oli viety Venäjälle 20 vuotta aikaisemmin kuin venäläiset räjähyttivät Kajaanin linnan. Linnaräjähytettiin isonvihan aikana 1716.

Metsäntutkija ja sukututkija **Mikko Moilanen**, jolla on sukua Askanmäessä, on henkikirjojen ja kärjäpöytäkirjojen avulla selvittänyt kansantarinan todellisen taustan (*Kaskimailta kansaksi*, Kainuun **Moilaset** 1600–1800-luvuilla, s. 510–518. Gummerus 1994). Ja totuus on tarua räväkämpä!

1650-luvulla Askanmäkeen tuli Koskelon sukua (sukunimenä ainakin manttaalikirjoissa myös Koskelainen). 1680- ja 1690-luvulla isäntänä on **Heikki Heikinpoika Koskelo**. Vaimon nimi **Priitta** mainitaan ensi kerran 1695, jolloin perheessä oli isännän ja emännän lisäksi ainakin yksi aikuinen poika, **Heikki** hänkin. Vuonna 1698 isä-Heikki on jo kuollut. Vuotta myöhemmin, siis 1699, poika-Heikki on merkitty avioituneeksi **Kaija**-nimisen naisen kanssa.

Kaijan ja Heikin yhteiselo näyttää kestäneen kymmenisen vuotta. Vuonna 1710 Kaijaa ei ole henkikirjoissa, vaan Heikillä on vaimo nimeltä **Marketta**. Vuonna 1717 Askanmäki ryöstettiin ja poltettiin, elettiin hän isonvihan aikaa. Tämän jälkeen Askanmäki siirtyi Koskeloilta Väisäisille.

Alkuvuodesta 1712 istuttiin Paltamon Koutaniemen kestikievarissa talvikärjää. Yhtenä asiana oli, että Puolangan Suolijärveltä oleva torppari **Juha Moilanen** oli karannut seudulta erään ”naikkosen”, **Kaija Antintyttären**, kanssa ja hylännyt vaimonsa Suolijärvelle. Myöhemmin vuoden 1712 kesäkäräjät tuovat asiaan lisävalaisua. Juho Moilanen tunnustaa harjoittaneensa salavuoteutta **Kaija Keräsen** (Kaijan tyttönimi tulee esiin!) kanssa ja

paenneensa tämän kanssa Venäjälle. Juho oli palannut Suomeen ja ilmoittaa Kaijan asuvan Vuonnisessa (Suomussalmen Juntusrannan kohdalla) erään rajakarjalaisen luona. Todistajina olleet viallaiset laukkukauppiat tiesivät Kaijan synnyttäneen lapsen Venäjällä.

Vuoden 1713 kesällä Kaija Keränen on jälleen Suomessa ja syytettynä huoruudesta Juho Moilasan kanssa. Kului taas muutama vuosi, ja Paltamossa pidettiin kärjää heinäkuussa 1717. Tällä kertaa nimismies **Cajanus** syytti talollista **Tuomas Keinästä** Suomussalmelta siitä, että tämä oli harjoittanut luvatonta suhdetta Keinälänniemellä (nyk. Kiannanniemellä) oleskelleen Kaija Keräsen kanssa 1715. Cajanus oli määrännyt Tuomaan ja Kaijan saapumaan kärjille, mutta nämä olivat paenneet Venäjälle.

Tuomas Keinänen ja Kaija Keränen tavoitettiin vasta 1720, kun he tulivat esivallan eteen vapaaehtoisesti. Kaijan kotipaikaksi mainitaan nyt Suolijärven kylä. Tuomas ja Kaija tunnustavat harjoittaneensa salavuoteutta 1715. Siitä oli syntynyt seuraavana kesänä poikalapsi, joka kuitenkin oli kuollut puolivuotiaana. Tuomas ja Kaija saivat 80 hopeataalaria sakkoa kumpikin, mutta kun heidät todettiin varattomiksi, he saivat sovittaa rikoksen ”ruumiinrangaistuksena”. Kummankin tuli kärsiä myös kirkkorangaistus: Juho sai istua häpeäpenkissä Paltamon kirkossa kolmena sunnuntaina ja Kaija kuutena. Kaijan rangaistus oli ankarampi, koska hän oli jäänyt toistamiseen kiinni salavuoteudesta. Vuoden 1720 jälkeen Kaija Keränen katoaa asiakirjoista.

Edellä selostamani asiakirjoihin pohjautuvat tiedot Kaija Antintytär Keräsestä ovat Mikko Moilasan tutkimusten tulosta. Yhtymäkohdat kansantarinaan, josta olen esittänyt puolenkymmentä versiota edellä mainitussa artikkelissani, ovat ilmeiset. Mutta yksi suorastaan ammottava ero on: kansantarinoiden Kaija on vankeudessa koti-Suomeen ikävöivä ihanteellinen nainen, mutta kärjäpöytäkirjoista paljastuukin eroto-maaninen vamppi. Mistä ero mahtaa johtua? Kansantarinoillakin on yleensä jokin funktio, tehtävänsä. Kaijan elämä osuu isonvihan vuosiin, jolloin venäläiset hävittivät Kainuuta perin pohjin. Ehkä tarinat selittyvät tältä pohjalta: ne varoittavat rajantakaisesta uhkasta. Tarinan alkujuuret lienevät jo vuoden 1710 tienoilla, jolloin kadonnutta Kaijaa ja hänen miesseuralaistaan todella etsittiin. □

Alpo Räisänen

Julkaisuasioita

Muistitieto ja tarinat lomittuvat asiatietoon.
Pirjo Nenola

Vieremä Haajaikylän ja Konolanmäen kylälaisten aktiivinen järjestöperinne huipentui nykyhetkessä yhteisen kyläkirjan julkistamistilaisuuteen Haajaisten Koulukievarissa sunnuntaina. Kyläkirjaa ei ole pilattu kiireellä, sillä kansalaisopiston historiapiiri on työstänyt sitä tietokirjailija **Jouko Kokkonen** johdolla vuodesta 1997 lähtien. Idean kyläkirjasta antoi **Eila Ahonen** vuonna 1994.

Järeän ja vaikuttavan, lähes 600-sivuisen kirjan toimittanut Kokkonen mainitsi yhteistyön sujuneen kitkatta. Hän kertoi matkan historiapiirin kanssa olleen mielenkiintoisen, mieluisan ja miellyttävän. Aineistoa käytössä oli niin paljon, että niistä olisi voitu tehdä kolme kirjaa, mutta yli jäänytkin aineisto – teksti ja valokuvat – on tallessa ja kyläläisten hyödynnettävissä sähköisessä muodossa.

– Teimme toisenlaista kyläkirjaa kuin keskimäärin. *Hajallaan ku Haajaikylä – koossa ku Konolanmäki* -kirjassa on julkaistu hyvin paljon alkuperäisaineistoa, Kokkonen kertoi. Hyvin kevyttä toimittamista Kokkonen perusteli sillä, että siten lukijoille käy ilmi, miten ennen ajateltiin.

Hajallaan ku Haajaikylä – koossa ku Konolanmäki -kyläkirjan tekijäjoukkoa ovat **Pekka Partanen, Eeva Huttunen, Jouko Kokkonen, Osmo Ahonen, Anna-Mari Huttunen, Eila Ahonen, Ahti Niskanen ja Aaro Huttunen.**

(Iisalmen Sanomat 12.12.2005)

Kuopion yliopiston 40-vuotishistoria **Lentoon**

(Saarijärvi 2006)

Kuopion yliopisto täyttää tänä vuonna 40 vuotta. Laki Kuopion korkeakoulun perustamisesta nimittäin vahvistettiin 25.3.1966.

Kuopiolainen filosofian lisensiaatti **Kaija Vuorio** kirjoitti neljäsataasivuisen historian yliopistosta.

Historian nimi *Lentoon - Kuopion yliopiston neljä vuosikymmentä* viittaa sekä kampuksen tilateokseen että menestyneeseen yliopistoon.

Vuonna 2004 ilmestyneen SavO:n historian kirjoittaja **Jouko Kokkonen** ja musiikkieteilijä **Pekka Suutari** ovat koonneet kirjaa Helsingin Savolaisen osakunnan riemukkaista talakkunajuhlista. Kirja julkaistana marraskuussa 2006 juhlien 120-vuotispäivän kunniaksi.

Leppävirralla syntyneen **Pirjo Rissasen** teos *Posliinihäät* on ilmestynyt (Gummerus 2006).

Helena Rieki, taidehistorioitsija, on tutkinut, suunnitellut ja kirjoittanut 570-sivuisen teoksen. Työ on ollut valtava, mutta lopputulos – se on loisteliias kuvaus Kuopion kaupungin rakennuksista ja rakentamisen historiasta.

Tämä teos ei vanhene. Se ei ole tämän kevään muotia, hullutusta, vaan syvä ja kaupunkia kunnioittava tutkimus. Rieki on kirjoittanut teoksen kaiken lisäksi kaikkien ymmärtämällä kielellä, josta on karsittu pois lukijaa harmittavista erikoistermeistä. Kirjassa on lisäksi runsas kuvitus, joka on samalla läpileikkaus Kuopion rakentamisvaiheista vuodesta 1875 vuoteen 2005.

Kirja alkaa **Arvid Järnefeltin Vanhempieni romaani**sta, jossa tulevan kuvernöörin puoliso **Elisabeth Järnefelt** ihastelee joulun 1858 tienoilla 4000 asukkaan Kuopion puukaupunkia. Elisabeth ihastelee rakennuksia ja maisemaa Kallaveden jäältä, jolloin hän näkee myös Puijon “mahdottoman suuren tummansinisen vuorenharjanteen”.

Kirja päättyy kuvauksiin ja kuviin parisen vuotta sitten täysin uuteen kuosiin rakennetusta Valkeisenlammen ympäristöstä, jota reunustaa nyt joka puolelta hienonhieno puistoalue.

Väliin mahtuu eri kaupunginosien historiaa ja nykypäivää likimain talo talolta, rakennus rakennukselta. Tästä kirjasta kuopiolaiset varmasti pitävät ja ovat ylpeitä, aivan aiheesta. Kirja kuuluu kaikkien itseään kunnioittavien kuopiolaisten perusteoksiin, jolle jo nyt kannattaa varata kirjahyllystä noin viiden sentin pituinen väli, kunniapaikalle.

Rieki Helena: *Kuopion kaupungin rakennushistoria*. Kaupungin rakentamisvaiheita vuodesta 1875. Kuopion historia 6. Kuopio 2005. Kalevaprint, 597 s., kuvitettu. 49 • Teosta on myynnissä Kuopion kirjakaupoissa ja Kuopion museokaupassa, os. Kauppakatu 23.

Kuopion rakennushistoriasta vuosilta 1775-1875 kerrotaan myöhemmin ilmestyvässä Kuopion historian 5. osassa.

(Lähde: Kuopion kaupungin tiedote)

Puoti

Uuutuuskirja DESIDERATA - Elä sovussa itsesi kanssa

Keväällä 1982 tekstattiin huoneentaulua tunte-mattoman ajattelijan elämänohjeista vuodelta 1692. Tuskinpa sillä hetkellä arvattiin mitä tuleman piti, sillä tuo taulu ja sen saama suosio käynnisti tapahtumaketjun, joka synnytti Positiivarit. Tämän viestin myötä 24 vuoden ympyrä sulkeutuu, kerrotaan Positiivareista.

KULJETTYNENÄ

MELUN JA KIIREEN KESKELLÄ

Tarinan mukaan runo ”*DESIDERATA*” on alun perin löydetty Baltimoresta, Yhdysvalloista Pyhän Paavalin kirkosta vanhan kellotornin seinään hakattuna. Vuodelta 1692 peräisin oleva latinankielinen teksti on levinnyt kaikkialle maailmaan erilaisina käännöksinä.

Tom Lundbergin uudelleen suomentamat säkeet pysäyttävät lukijansa. Ne sisältävät elämänohjeita mielenrauhan saavuttamiseksi, vihamielisten ja äänekkäiden ihmisten karttamiseksi, työhön ankkuroitumiseen, rakkauteen, epäonnistumisten kohtaamiseen, iloon ja onneen.

Kirjan varsinainen leipä on kuitenkin Lundbergin omassa tekstissä. Hän avaa ja tulkitsee koskettavasti ikaikaiset säkeet nykyajan kiireiselle ihmiselle, joka elää työn, aikataulujen, mainosten, median ja jatkuvan suorittamisen paineissa.

Kirjan teemat kuuluvat kuin elämän vaskikellojen ikaikainen kumu:

- *Kulje tyynenä melun ja kiireen keskellä.*
- *Elä sovussa itsesi kanssa.*
- *Älä ummista silmiäsi kaikelta hyvältä.*
- *Ole oma itsesi.*
- *Ole kiinnostunut työstäsi.*
- *Tee kaikkesi onnesi eteen.*

”*DESIDERATA*” ilmestyy samanaikaisesti myös CD-levynä. Siinä Tom Lundberg tulkitsee suomentamansa säkeet säveltämänsä ”*Requiem Opus 11*” kitarahymnin säestyksellä.

CD toimitetaan lahjana jokaisen kirjan mukana kaikkiin 31.5.2006 mennessä saapuneisiin tilauksiin.

Kirjan esittely puodissa

<http://www.positiivarit.fi/puoti/>

Riemua murteista

Kaikkia murrekirjoja taas saatavana.

Positiivisuutta pohojalaasittain ja savolae-sittaen.

Myänteisiä miitteitä Mansesta ja Positiivissi funterauksi Turuks.

“Kuleta töetä kottiis vuan sillä eholla että tuot töihin tullessas saman verran jootilasta aekoo työmualles.”

<http://www.positiivarit.fi/puoti/>

Kultti ryn kuulumisia

Vuosikokous valitsi järjestölle myös uuden hallituksen, joka järjestäytyi 23.2.

Hallituksen puheenjohtajaksi valittiin tutkija, Kosmopolis-lehden vastaava päätoimittaja Kirsi Henriksson. Varapuheenjohtajana toimii Nuoren Voiman Liiton toiminnanjohtaja Anu Laitila. Muut hallituksen jäsenet ovat Marcus Floman (Liberö) Harri Kuusisaari (Rondo) Annukka Ruuskanen (Teatteri) Nur Mohamud (Koor) Aino Rajala (Drontti) Bitte Westerlund (Tidskriftscentralen). Varajäsenet ovat Miika Lauriala (Synkooppi), Patsy Nakell (Ny Tid)

Kultti 15 vuotta

Kultti täyttää syksyllä 15 vuotta. Juhlavuotta vietetään teemalla “Eläköön kulttuurilehti!”, ja juhlintaan kuuluu mm. kulttuurilehtiseminaari, laatulehtipalkinto, kulttuurilehtien historiaa esittelevä näyttely, railakkaat syntymäpäiväjuhlat sekä Kultin verkkosivuston uusiminen. Hankkeeseen on saatu myös ulkopuolista rahoitusta. Tiedotamme juhluvuoden hankkeesta vielä erikseen, mutta hallitus toivoo, että lehtien parista löytyisi vielä juhlatoimikunnan toiminnasta kiinnostuneita henkilöitä. Ideat ja ehdotukset voi lähettää toimistolle! □

Juhannusta! *****

Kaenalossa rantakoevun

kaapunnin ressilöestä toevun.

Kuuntelen järveltä kuikkoo,

kun otan pullosta huikkoo.

Saanan tulj uatii kohennusta,

sekä toevottaa JUHANNUSTA!

Hannu J

Seuran puheenjohtajan vastaanottama tekstiiviesti viime vuonna juhannusaattona.

Suomen kieli, Suomen mieli campus-seminaari Kalevalan päivänä 28.2.2006

”Vaeltaja sano Suomelle, että sen nuorison parasta tässä harrastetaan”
(Teksti campus-salin katossa, Jyväskylän yliopisto)

Seminaari järjestettiin Jyväskylän yliopistossa. Järjestäjinä olivat Keski-Suomen kulttuuriyhdistys ry, Suomalaisuuden Liitto ry ja Suomen Heimot ry.

Luennoitsijoina olivat mm. FT *Heli Valtonen*, joka kertoi historian opiskelustaan ja muisti paljon hauskoja juttuja sekä FM *Seija Tuohimaa*, joka muisteli *Linnankosken* veljeksiä. Kerran opiskelijat olivat luennoilla pitkällään. Selitys oli, että oli pitkästyttävä luento. Opettajat saivat nuhtelut.

Dosentti *Katriina Kajannes* kertoi kirjailijoiden campuksesta. Snellman on todennut, että *Kalevala* jää jäljelle, jos suomalaiset pyyhkäistäisiin pois maan päältä.

Kajannes totesi, että patsaita on tehty eniten kirjailijoille. Campuksella on Suomen kolmanneksi suurin tieteiskirjasto. *Juhani Siljo* oli 6.6.1916 paikalla, kun tieteellisen kirjastorakennuksen vihkiäisjuhla oli.

Lisäksi Kajannes kertoi *Minna Canthista*, *Ain Elisabet Pennasesta* ja *Iisa Aspista*. Miehistä hän mainitsi *Einari Vuorelan*. Seminaariajan kirjailijoita on 550. Kipinä tuli usein opettajilta.

Alkuajat olivat oppilaille kovia, oppitunnit olivat klo 7-18 välillä. Sen jälkeen oli läksyjen lukua, lähes ulkoa piti oppia. Oppikirjoja ei ollut. Oppilaat nousivat jo klo 4-5 lämmittämään uuneja. Opettajaseminaaria ja kirjatyötä vastaan löytyi muutosvastarintaa. Papisto oli vastahakoinen.

Kansainvälisyys ja kansallisuus yhdistettiin. Tehtiin opintomatkoja. Isänmaan kulttuurin ja yhteiskunnan elintason kohottaminen oli päämääränä. Täällä Seminaarinmäellä oli Sampo, totesi Kajannes.

Kasvatustieteellisen korkeakoulun ensimmäisiä opiskelijoita oli mm. *Iiris Kähäri*.

Professori *Maisa Martin* kertoi, että 30 maassa, 110 yliopistossa opetetaan suomen kieltä.

Jatko-opiskelija *Anni-Marja Seppäsen* aiheena oli campuksen nimistö. Nimet ovat osa paikkaa, mutta myös osa ihmistä ja nimet kuuluvat kulttuurimaisemaan. Nimistä esimerkkejä: Seminarium, Athenaeum, Fennicum. Blomstedtin

Sali, Alvarin aukio, Seminaarin puisto, Lozzi (kasv. tiet. **Pestalozzin** mukaan).

Nykynimiä campuksella ovat Aallon pihatie (kaadettiin puita), Sivukirjasto (=ravintola), Paja, Naatti (internaatti), Puutarhurin talo, Ryhtilä, (Kilistiikka (Kiljanderin lempinimi oli Kili).

Lisää nykypäivän nimiä: Ässä, Hoo (Historia=H), Madhaus (MAD), Fennari, Miskari, Tyrannicum, Hissa (Hallinnon T), Hanuri (Uusi ylioppilastalo), Hämähäkki (yliopiston portti).

Kampuksen nykyelämästä kertovat myös nimet: Pähviö, Kihviö, Muhvio (päärakennus, kirjasto, musiikki), Huokausten silta, Ahvensolarium (myös epätoivon silta), Nörttiluokka (Agoran rakennus), Puolenhehtaarin metsä (ryhmätyöluokka Agorassa), Illis, Gladstone, Konttori, Toimisto (ovat nimiä päärakennuksen kirjaston kahviolle), Koulu, Opisto (=koko yliopisto).

Kielenkäytöllään voi kertoa omasta identiteetistään ja osoittaa kuuluvansa ryhmään, totesi Seppänen. Nimet vahvistavat yhteisöllisyyttä ja luovat mielikuvia paikoista.

Dosentti *Heikki Tala* Suomalaisuuden Liitto ry:stä puolusti luennoissaan suomen kieltä. Hän mainitsi aluksi ensimmäisen suomenkielisen sanomalehden vuodelta 1776, *Suomenkieliset Tieto-Sanommat*.

A.I. Arwidson oli ensimmäisten suomalaisten joukossa toteamassa yhteyksien Ruotsiin heikkenevän ja yhteyksien Venäjään vahvistuvan.

30.7.1863 **J.V. Snellman** esitteli Parolassa **Aleksanteri II:lle** kieleen liittyvän käskykirjeen.

Vuoden 1902 asetuksella saatiin kielellinen tasa-arvo toteutettua.

Vuosina 1914-1917 Suomi oli virallisesti kolmikielinen, totesi Tala.

Paneelissa esille tullutta:

Paneelikeskustelussa oli aiheena oman kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin merkitys tämän päivän ja huomisen Suomessa. Puheenjohtajana toimi **Osmo Hänninen**.

* Keskusteltiin saamen ja savon kielen samankaltaisuudesta. Todettiin, että suomenruotsalaiset eivät osaa enää kirjoittaa ruotsia.

* Suomen kieli muuttuu. Yhdysσανoja ei osata kirjoittaa. Käytetään sahkösanomakieltä.

Suomessa on osattu kauan lukea, vähemmän aikaa kirjoittaa.

* On paljon ihmisiä, jotka eivät ole koskaan käyneet kirjastossa.

* Yleisökysymykset käsittelivät symbolikieltä (logoja, merkkejä ja brandeja).

Paneelissa: ylikirjastonhoitaja (JYK) Pirjo Vatanen (vas.), YM Pekka Mäkelä (Atena Kustannus), lehtori Maritta Stoor (JY) (äidinkielenopettaja, isä pohjalainen, äiti saamelainen), lehtori Irma Tunkkari Pielavedeltä (ruotsin opettaja, hoiti myös kirjastoa, ymmärtää kaikkia pohjoismaisia kieliä, islantia kirjoitettuna) ja Osmo Häminnen. (MRS)

* Entä suvaitsevaisuus? Jos vastustaa pakkoruotsia, pidetään suvaitsemattomana. Mutta valtion virkamiehen ei enää tarvitse osoittaa ruotsin kielen taitoaan.

* Korostettiin YK:n ihmisoikeusfakta: suvaitsevaisuusperiaate, saamen kieleenkin.

* Saamenkielistä kirjaa ei otettaisi kirjapainoon painettavaksi.

* Oman kielen hallinta on tärkeää. Ruumiinkieli elää mukana. Kun kirjailijalla on sanottavaa, heillä on kanava. □ *****

Kävelen lähteelle

*Kevään suuri hetki on
kun kävelen pihametsän
poikki lähteelle,
jossa vesi kirkaana pulppuaa.
Vahingossa tulen teeriemon
pesälle ja säikäytän linnun
ruohojen suojusta lentoon.
Mutta lähteen luona koen
uuden tunnelman ja tunteen,
johon kuvastuvat elämäni
monet tilanteet, menetykset
niin kuin hitaat voitotkin.
Tässä on hyvä antaa
sielulle uutta ulottuvuutta,
havahtua, kuinka universumia
sittenkin johtaa rakkaus
ja terveellinen elämänusko.*

Aune Räsänen

Suuri runokilpailu

Gummerus, Nuoren Voiman Liitto, Image, Kulttuuritehdas Korjaamo ja Xerox etsivät uusia lahjakkaita suomalaisia kirjoittajia.

Kilpailun voittajat ja antologia julkaistaan tammikuussa 2007 Helsingissä järjestettävässä Suuressa runotapahtumassa. Ensimmäinen palkinto on 2000, toinen 1000 ja kolmas 500 euroa.

Tuomaristoon kuuluvat runoilijat **Saila Susiluoto, Sanna Karlström ja Olli Heikkonen** sekä kustannuspäällikkö **Mikko Aarne** Gummeruksesta.

www.suurirunokilpailu.fi

Runokilpailu esikoiskirjailijoille

Kaarinan kaupunki järjestää tänä vuonna 13. peräkkäisen valtakunnallisen runokokoelmakilpailun esikoisrunoilijoille. Kilpailu on avoin.

Valintaraadissa ovat mm. kirjailijat **Jarkko Laine, Kari Levola, Tommi Parkko ja Harri Raitis** puheenjohtajana sekä läänintaiteilija **Emma Puikkonen**.

Kokoelmat tulee toimittaa Kaarinan kulttuuritoimelle toukokuun loppuun mennessä.

www.kaarina.fi

Kurikkalainen Haku Päällä -yhdistys kutsui suomalaisia pöytälaatikkorunoilijoita osallistumaan suureen rakkausrunokilpailuun..

Kilpailu päättyi huhtikuun lopussa.

Ylituomarina toimii kulttuuriministeri **Tanja Karpela**.

Kilpailun tulokset kerrotaan 2. kesäkuuta.

Olvi-säätiö teki Iisalmelle karhunpalveluksen

Suomen Maakuntakirjailijat otti kevätkokouksessaan voimakkaasti kantaa Olvi-Säätiön päätökseen lopettaa kirjallisuuspalkinnon jako.

-Päätös on katastrofaalinen karhunpalvelus sympaattiselle Iisalmen kaupungille, viestittää puheenjohtaja **Risto Urrio** kokouksen kannanottoja.

Palkintoa on jaettu 10 kertaa.

(Iisalmen Sanomat 3.4.2006)

Kirjallisuustapahtumia Itä-Suomessa

Lasten LukuVarkaus -palkinto

Nyt kuudetta kertaa jaettavan valtakunnallisen Lasten LukuVarkaus -palkinnon perustivat vuonna 2001 Stora Enso Oyj ja Varkauden kaupunki. Lasten LukuVarkaus -palkinto on 3500 euron suuruinen ja se annetaan vuosittain suomalaiselle ja suomenkieliselle lastenkirjalle. Palkinto jaetaan edellisen vuoden parhaalle alle 12-vuotiaille suunnatulle lastenkirjalle.

Aikuisista koostuva esiraati valitsee 6–10 palkintoehdokas kirjaa lapsiraadin arvioitavaksi. Varsinaisen voittajan valitsee 7–12 -vuotiaista lapsista koottu kuusijäseninen raati. Lasten LukuVarkaus -palkinnon voittajakirja julkistetaan vuosittain Vekara-Varkaus Lasten kesätapahtuman yhteydessä (14.6.2006).

Tämän vuoden finaalissa on mukana seitsemän mielenkiintoista lasten ja nuorten kirjaa:

Tuulia Aho: Kuikansulka (WSOY)

Johanna Förster: Asuntolaiva Musta Possu (Lasten Keskus)

Taina Haahti: Ron Tulinen (WSOY)

Hannu Hirvonen: Listahirmut Huippuvuorilla (Tammi)

Mikko Lensu: Varatohtori Virta Pohjoisnavalla,

esikoiskirjailija (Kustannusosakeyhtiö Teos)

Marja Luukkonen: Sumumetsän kasvatit (Tammi)

Timo Parvela: Ella aalloilla (Tammi)

Lisätietoja: kulttuurisihteeri Anne Puurunen, puh. (017) 579 4435, 040 588 1009, anne.puurunen@varkaus.fi

Alueellinen kantaesitystuki

Minna Canthin syntymäpäivänä 19.3. julkistettiin alueellinen kantaesitystuen haku. Tuki myönnetään itäsuomalaisille kirjoittajille, joiden näytelmät ovat saaneet kantaesityksen ammatti- tai harrastajateatterissa vuonna 2005-2006 tai sopimus tulevasta kantaesityksestä on tehty vuonna 2006. **Haku aika päättyy 31.5.2006.** Tukea haetaan vapaamuotoisella hakemuksella, jonka liitteeksi pyydetään näytelmän käsikirjoitus, käsiohjelma ja allekirjoitettu sopimus.

Hakusoite: Pohjois-Savon taidetoimikunta Kuninkaankatu

15, 70100 KUOPIO

Lisätietoja: (017) 264 5343, 040 821 7836
www.muikku.net

Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon taidetoimikunnat

ETELÄ-SAVO

Sylvi-Symposiumi

Totisella nuamalla – s’ il vous plaît

4.–6.8.2006, Pieksämäki

Kulttuurikeskus Poleeni

Seitsemäs Sylvi Symposiumi toteutetaan suomalais-ranskalaisen kulttuurin teemalla pilke silmäkulmassa. Perjantaina *Huopakynä murtaa mykän muurin* – sarjakuva sanoo sanoitakin. Ohessa nähdään ranskalaista sarjakuvaa esittelevä näyttely. Lauantaina pidettävä kaunokirjallinen *Vakavako kansa Pohjan perillä?* -symposiumi käsittelee huumoria suomalaisessa kirjallisuudessa.

Sunnuntaina on tietokirjallisuusseminaari teemalla *Pariisi* – kirjoittava kulttuurin lähde.

www.sylvisymposiumi.com

Tarinateollisuus ja sankareiden maailma -kirjallisuusseminaari

14.-15.10.2006, Mikkeli

Artium-sali, Paukkulantie 22

Alustajina kirjailijoita ja tutkijoita. Puheenjohtajat: **Taina West,**

Annina Holmberg, Anne Leinonen ja Pirkko Heikkinen

Järjestäjät: Mikkelin ammattikorkeakoulu ja Mikkelin Kirjoittajat ry. Ohjelma valmistuu toukokuussa 2006.

Tiedustelut: pirkko.heikkinen@mikkeli.ami.fi

Rahat tai henki!

– miten kirjallisuudessa kilisevät kolikot, suhisevat setelit, vinkuvat visat

7.10.2006, Savonlinna

Savonlinnan kaupunginteatteri, Olavinkatu 13

”- Mitä sinä teit rahan tähden?”

- Myin soman partani hatun työhdöksi.”

Aleksis Kivi

Raha päähenkilönä vai juonena? Voiko ilmaista ilmaista?

Dramaattinen, runollinen, proosallinen raha.

Kirjallisuusseminaarin tuottaa Etelä-Savon taidetoimikunta.

Tiedustelut:

susanna.kolehmainen@taideverkossa.net,

puh. 040 746 7707, www.taideverkossa.net

POHJOIS-KARJALA

Sanataidepolku

22.–23.4.2006, Joensuu

Valtakunnallinen sanataidetapahtuma pidetään Joensuun kirjastossa.

Ajankohtaisista sanataiteen kysymyksistä luen-

noi mm. **Pekko Koskinen, Aulikki Rundgren, Marja-Leena Mäkelä, Maami Heikkinen.** Ohjelmassa on myös maksuttomia sanataidepajoja lapsille ja nuorille.

Järjestää Sanaratas jaosto, Suomen sanataideopetuksenseura ja Joensuun kansalaisopisto
Tiedustelut: Outi Juurikainen, puh. 050 379 6028

www.sanaratas.net, info@sanaratas.net

EI! -kirjallisuudessa ja toisissa taiteissa 22.–24.9.2006, Joensuu

Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan järjestämä kirjallisuustapahtuma Joensuussa. Mukana mm. **Kaari Utrio, Kauko Röyhkä, Sofi Oksanen, Matti Mäkelä.**

Tiedustelut: Hanna Kirjavainen, puh. 040 840 3504

www.pktaidetoimikunta.net

POHJOIS-SAVO

Runon ja laulun Rautalampi

– metsät ja hyvä elämä

30.6–2.7.2006, Rautalampi

Perjantaina pyörähtävät käyntiin Suuret Kupletti-iltamat, jossa esiintyvät **Sinikka Sokka** ja **Eero Ojanen** paikallisten kuplettimestarien kera. Ilta jatkuu laulun merkeissä *Yön Kukkujaisilla*.

Lauantain ohjelmassa on mm. metsä-aiheinen seminaari sekä runotapahtuma, jossa esiintyvät lausuntakurssin osanottajat ja Sinikka Sokka. Tapahtuma huipentuu sunnuntaina konserttiin Rautalammin kirkossa.

Tapahtumaa edeltää lausunnan ja ilmaisutaidon kurssi 28.6.-1.7. sekä **Pali Pekkarisen** näytelmä *Kyllä tästä selvitään*.

Tiedustelut: anneli.jalkanen@pp1.netsor.fi.

Aho-päivät

Juhani Aho, herättäjä – kirjailija – lehtimies

27.–28.7.2006, Iisalmi

Iisalmen kulttuurikeskus

Torstaina avautuu **Venny Soldanin** näyttely. Aho-henkisen musiikkiesityksen jälkeen vuorossa on luento Ahon vaikutuksesta lähipiiriinsä. Kulttuuriretki Väisälänmäelle ja lastujen lumoa Mansikkaniemellä huipentavat ensimmäisen päivän. Perjantaina jatketaan seminaarilla aiheesta Juhani Aho ja Suomen kansakuntatistuminen. Päivän kulttuuriretki suuntaa Haajaisille ja Kyrönniemeen.

Tapahtuman järjestää Ylä-Savon kirjallinen yhdistys PANU ry sekä yhteistyökumppanit.

Tapahtumia edeltää kirjoittajaseminaari 25.–26.7. ohjaajana kirjailija **Jukka Parkkinen.**

Lisätietoja: riitta.vanninen@luukku.com ja

www.iisalmi.fi/tapahtumakalenteri

Kirjakantti-kirjallisuustapahtuma 31.8.–3.9.2006, Kuopio

Kansainvälistä väriä tapahtumaan tuo Äänirunoudenseminaarin ulkomainen kirjailijavieras. Itaklubeilla kuullaan äänirunoutta, kisataan Poetry slamin Suomen mestaruudesta ja runoilijat jammailevat livejazzin tahdissa. Sanataideseminaarin lisäksi keskustellaan lastenkirjallisuudesta sekä järjestetään sanataidetyöpajoja ja kirjailijavierailuja kouluille. Yleisö voi osallistua mm. lukumaratoniin, kulttuurikävelylle kuolleiden runoilijoiden seurassa, piipahtaa Eskimobaariin sekä kuunnella monologikilpailun parhaimmistoa.

Tapahtuman järjestävät Pohjois-Savon taide-
toimikunta ja Pohjois-Savon Kirjallinen Yhdistys Vestäjät ry.

Tiedustelut: Johanna Sorjonen puh. 040 821 7836

www.kuopiofestivals.fi ja www.vestajat.net □

Lintulunssoo

*On se mukavoo nyt sentää
muuttolinnut Suomeel lentää.
Niimpä tartun tuassiim pännään
kessee kohi tässä männään.*

*Murehtija huomisija
mukana on tuomisija.
Kova on nyt niillä “kiirus”
nennee kaevaa paha viirus.*

*Saeraaven ne tänne tuovat
pantemijam meillem luovat.
Tämä se nyt kovir rissoo
siästäv viirus ei ies kissoo.*

*Viirus ohita ei kettää
kaekki pettiin sittev vettä.
”Villakoeroookaa” ei siästä
tartunnata sitä piästä.*

Jouko Pirskanen – 06

Suomalaisten muutto Ruotsiin, Norjaan ja Amerikkaan

Savon kielen seuran *Aakusti*-nimisessä julkaisussa 1/06 oli lainaus *Juvan Lehdestä* joulukuulta 2004. Siinä selostettiin ministeri **Jaakko Numminen** esitelmää, jonka hän oli pitänyt Finnskogen-seminaarissa Oslolla 3.12.2004. Siinä kirjoituksessa tuotiin esille juvalaisen **Kaarlo Akseli Gottlundin** matkoja Ruotsin puolelle Värmlantiin ja Norjan puolelle Finnskogeniin. Kirjoituksessa kerrottiin myös muista tunnetuista henkilöistä, jotka 1900-luvulla olivat tehneet matkoja edellä mainituille seuduille ja tutkineet niiden seutujen asutusta. Lopuksi ministeri Numminen oli sanonut: ”Vain harvat nykypäivän suomalaisista tuntevat suomalaismetsien suuremmoisat maisemat.” Mutta lainatussa kirjoituksessa ei kerrottu, mistä päin Suomea Värmlantiin ja Finnskogeniin muttaneet ihmiset olivat pääasiassa lähtöisin ja minkälaisia yhteyksiä sinne nykyään täältä muuttoalueelta pidetään.

Suur-Rautalampi erotettiin Sysmän pitäjämästä 1561. Silloin tähän Suur-Rautalamppiin kuului 27 nykyistä kuntaa. Suur-Rautalammin pohjoinen raja ulottui Pihtiputaalle, läntinen raja Kyyjärvelle ja eteläinen raja Jyväskylän eteläpuolelle. Pohjois-Savosta Suur-Rautalamppiin kuuluivat Vesanto ja Keitele sekä Tervon ja Pielaveden läntiset kylät. Suonenjoki ei silloin kuulunut Suur-Rautalamppiin, vaikka Suonenjoen raja onkin vain noin 5 km päässä Rautalammin kirkonkylästä.

Koko tälle Suur-Rautalammin alueelle oli levinnyt savolaista asutusta ja savolaisia oli vielä mennyt näiden rajojen ylikin. Täältä Suur-Rautalammin alueelta olivat pääasiassa lähtöisin myös suomalaismetsiin Ruotsiin ja Norjaan muuttaneet suomalaiset (savolaiset).

Ministeri Numminen oli kertonut, että yhteyksiä näihin muuttaneisiin ihmisiin ja heidän jälkeläisiinsä oli aikaisemmin unohtunut, mutta tutkijat olivat 1800- ja 1900-luvuilla käyneet heihin tutustumassa. Rautalampilaisten yhteys näiden muuttaneiden ihmisten jälkeläisiin on otiminut koko Suomen itsenäisyyden ajan. Mainittakoon myös, että viimeinen Suomea puhuva metsäsuomalaisten jälkeläinen **Niitta-ahon Jussi**, oli Rautalammillä käynyt 1950-luvulla. Hänen talostaan on myös maalaus Rautalammin kunnanvaltuuston kokoushuoneen seinällä.

Viime sotien jälkeen vierailut Rautalammita näille alueille Ruotsiin ja Norjaan ja sieltä tänne Rautalammita on ollut jatkuvaa. Kuntien merkittävässä tilaisuudessa puolin ja toisin, on ollut kuntien edustus huomattavan laajaa. Esim. Rautalammin pitäjän 425-vuotisjuhlassa oli Ruotsista ja Norjasta toistasataa henkilöä esittämässä tervehdyksensä. Heidän joukossaan oli mm. Finnskogenista nuorisokuoro, joka esiintyi pääjuhlassa. Lisäksi Rautalammita ovat mainittu seudulle tehneet vierailuja Rautalammin Kulttuuriseura, mieskuorolaiset ja koululaiset sekä yksityiset henkilöt. Rautalammin lukiolaiset ovat vuorovuosin tehneet vierailuja puolin ja toisin mainittujen alueiden lukiolaisten kanssa.

Siirtolaisia Värmlannista

Tähän Suur-Rautalammita Ruotsiin muuttaneiden ja heidän jälkeläistensä vaiheisiin liittyy myös toinen merkittävä vaihe. Ruotsin valtio perusti Pohjois-Amerikkaan Delawaren jokilaaksoon siirtokunnan 1600-luvulla. Sinne lähetettäväksi koottiin Värmlannin suomalaismetsistä pääasiassa suomalaisia, jotka sitten nousivat maihin Delawaressa ja alkoivat asuttaa Amerikkaa.

Tämän siirtokunnan perustamisen 300-vuotisjuhlan järjesti Rautalammin Historiallinen yhdistys Rautalammita v. 1938. Sen juhlan aikana paljastettiin Rautalammin kirkkopuistossa Delaware-muistomerkki, jolla haluttiin kunnioittaa näiden edesmenneiden suomalaisten elämän vaiheita.

Vastaavissa merkeissä, mutta huomattavasti suurempana, vietettiin siirtokunnan perustamisen 350-vuotisjuhlaa Finlandia-talossa Helsingissä v. 1988. Sinne ainoana kuntana Suomessa tuli Rautalammin kunnalle kutsu tulla edustamaan näiden Amerikkaan menneiden juuria.

Juhlan järjestäjänä toimi eduskunnan puhemies **Matti Ahteen** johdolla ja toisena merkittävänä juhlan järjestäjänä toimi Suomen kirkko arkkipiispa **Johan Vikströmin** johdolla. Se juhla oli erittäin arvokas. Siellä oli paikalla tasavallan presidentti **Mauno Koivisto**, ministereitä ja Yhdysvaltain suurlähettiläs. Juhlaan esitti myös tervehdyksen Yhdysvaltain presidentti **Ronald Reagan**. Hänen terveh-

dyksensä heijastettiin valkokankaalle suomen-
nettuna, siinä näkyi myös hänen kuvansa ja
kuului ääni. Lopuksi hän esitti suomen kielellä
onnittelunsa.

Juhlassa piti juhlaesitelmän Minnesotan yli-
opiston virolaissyntyinen professori **Matti
Kaups**. Esitelmässään hän mm. kertoi, että on
paljolti suomalaisten ansiota se, että eurooppa-
laisten asutus levisi nopeasti Atlantin rannikolta
sisämaahan päin. Suomalaiset menivät edellä
alkuasukkaiden intiaanien joukkoon ja toiset Eu-
roopasta tulleet tulivat vasta heidän jäljestään.
Siinä juhlassa esiintyi myös Delawaren yliopis-
ton kuoro, jonka kokoonpano oli huomattavan
suuri.

Juhlan jälkeen oli eduskunnan puhemies Matti
Ahteen tarjoama illallinen puhemiehen huoneis-
tossa. Sinne oli kutsuttu Yhdysvaltain suurlähet-
tiläs, juhlan ohjelman suorittajat ja ne henkilöt,
jotka jollakin tavoin liittyivät mainittuun juhlaan.
Myös Rautalammin kunnan edustajia kutsuttiin
niille illallisille. Illallisten aikana jaettiin paikalla
olleille tätä merkittävää vuosijuhlaa varten
lyötettyjä Delaware-mitaleita, joista ensimmäi-
set kappaleet oli annettu presidentti Koivistolle
ja presidentti Reaganille.

Jo ennen edellä mainittua juhlaa Rautalam-
min kunta järjesti tilaisuuden, jossa oli paikalla
eduskunnan varapuhemies **Mikko Pesälä** ja
Amerikassa ilmestyvien suomenkielisten sano-
malehtien toimittajia. Lehtien toimittajat tutus-
tuivat myös kuntaamme ja kirjoittivat täältä ha-
vaintoja toimittamiinsa lehtiin. Samassa tilaisuus-
dessa Joensuun yliopiston professori **Veijo Sa-
loheimo** selvitti mielenkiintoisessa esitelmäs-
säan Rautalammin siirtolaisvaiheita. Aikaisem-
min hän on kirjoittanut myös Rautalammin histo-
rian.

Kannattaa vielä mainita, että näiden Ruotsista
Amerikkaan muuttaneiden suomalaisten jälkeläi-
siin kuului **John Morton**, joka ratkaisi Yhdys-
valtain valtion perustamisäänestyksessä viimei-
senä äänestäjänä Yhdysvaltain valtion perusta-
misen. Hänen esi-isänsä kerrotaan lähteneen
täältä Suur-Rautalammin alueelta ja niinpä hän-
nen jälkeläisiään käy täällä Rautalammin viime
vuosisadan lopulla tutustumassa esi-isänsä elin-
maisemiin. He ottivat yhteyttä täällä asuviin
Marttisiin, joita he pitivät kaukaisina suku-
laisinaan. □

Armas Laitinen
Rautalampi

Torin kulumilla

*Passoopa viijä vieraeta
kahville uamutuimaan Kuopion
torille.
Voe tokkiisa,
kuuluu jo sieltä,
kun lähemmäs piästään.
Miten ihmeen levveetä savon
murretta viäntäävät
nuo kaapunnin poeijjat.
Toesiaan naarattaavat
iliman aekojaan.
Parraat puvut on piällä
näellä herroilla.
Uamupalaveria lopettelloo
tuo ukkokööri,
virittellöövät niäs
päevän alakavaks.
Äemänkänenä vieras kuullostelloo,
maestelloo sanoja.
Murre ei kettään
kylmäks jätä.
Löylyä tulloo lissee
ja väkkee sitä
ihan yhtenäin.
Aarinko kiertää
jo puoleen päevään
ja vieras
- nyt jo tutuks kääny,
tahtoo vuan jäähä vielä
kesäselle torille.
Tuo on vietävä
siskotyttöö kahtomaan.
Lähellä jo veljmieskin
oottelloo vuoroosa kala käessä.
Liekkö ostanu hallista
vae onkinu ihan ite.
Penkillä istuu vieras hiljoo,
kahtelloo salloo,
löytää jutun juurta:
”Saesko ottoo kuvvoo,
vae pittääkö ottoo salloo?”
Veljmiestä hymmyilyttää,
ujostuttaakin
ilikosillaan olo sukulaesten kesken.
Savolaenen tehään päevässä,
tämä ei oo turistijuttu,
vuan pitkäaekanen kokemuksen
tulos.*

Kaarina Itkonen
Kuopio

Savon mies Herman Räsänen

Kalevalan 100-vuotisriemuvuoden yleiset laulu- ja soittojuhlat pidettiin Sortavalassa Vakkosalmen kentällä kesäkuun lopulla 1935. Juhlille oli ilmoittautunut n. 80 kuoroa, mukaan lukien Kansallis-Kuoro Helsingistä **Armas Maasalon** johdolla. Minun appeni **Herman Räsänen** (13.11.1883-13.10.1957) asui tuolloin Helsingissä ja oli mukana kuoron toiminnassa. Lisäksi hän lauloi Kalevan laulajat mieskuorossa sekä suurkirkonkuorossa. Riemuvuoden juhloppaan esipuheessa ovat tervetuliaissanat: ”Anna mielesi virittyä siihen korkeaan tunnelmaan, mihin kansamme vuosituhantinen rikas menneisyys ja nykyhetken kalevalais-kansallinen sivistyksemme antavat niin määrättömästi aineksia!” Juhlien ohjelmaan kuului myös Runonlaulajanpatsaan paljastus, jonka päätteeksi kaikki kuorot yhteisesti virittivät laulun ”Varjele vakainen Luoja” **Wilho Siukosen** johtamana. Juhlapuhujia olivat eduskunnan puhemies **Kyösti Kallio** ja professori **Zach. Castrén**. Juhlilta oli myös radiolähetys Amerikkaan.

Perheeni Vehmersalmen Hongiston Räsästen arkistossa on runsaasti kuorojen juhla-konsertti ohjelmia, illalliskortteja, Tallinna Estonia Meestelaulu-Program, Stockholm-konsertti-ohjelmat. Löytyypä Herman-ukin taskuunsa tallentama pöytäsalvetti, jossa päiväys: Tartus, 9.V.1932. Savolainen mies tallensi paljon merkittävää materiaalia, jota me jälkipolvi ihas-telemme ja säilytämme arvokkaana kodin muistona. Kaikki tämä materiaali sekä koko appeni elämä ja toiminta kirkastaa suomalaista hengen-viljelystä nykypolven ihmisille.

Herman Räsänen syntyi Savon vesistöisimmällä alueella Vehmersalmella Vuorisalon hovissa, **Gustaf Räsänen** nuorimpana lapsena ja perheen ainoana poikana. Lapsuudenkoti oli alkuaan **Karl Wilhelm Malmin** (1772-1826) omistama Malmin ratsutila ja niin Vuorisalossa elettiin historiallisilla tantereilla. Heinävedellä syntynyt isä Gustaf Räsänen (26.12.1829-15.10.1884) kuoli Hermanin ollessa vain yksi-vuotias. Lapsuus kului äidin **Eva-Brita Räsäsen** os. **Mustonen** (24.12.1846-30.6.1911) ja sisarusten sekä hovin palvelusväen hoiussa. Eva-Brita oli syntynyt Tuusniemellä. Hermanilla oli jo varhain oma hevonen, jolla ratsasti paljon. Päästötodistus Vehmersalmen ylemmästä kansakoulusta vuonna 1895 kertoo, että hän on käynyt koulua 4 lukuvuotta ja suorittanut koulun oppimäärän täydellisesti. Arvosanat kaikissa oppi- ja harjoitusaineissa ovat hyvät. Herman oli tuolloin vain 12-vuotias.

Kuvan takana selvitys: "Että tämä valokuva on Herra Herman Räsäsestä todistan täten. Helsingissä 11 p. Maaliskuuta 1909. O. F. Keinänen, Fennian asiamies."

Suomen tultua liitetyksi Venäjään maan puolustuslaitos lakkautettiin. Hermanin ikäpolvi osui siihen saumaan, jolloin maan oma armeija ruotujakolaitoksen jälkeen ei toiminut. Hän ei suorittanut asevelvollisuutta. Vuonna 1812 Suomeen perustettiin värväämällä kolme jääkäri-rykmenttiä. Vuoden 1918 alussa senaatti julisti olemassa olevat vapaaehtoiset suojeluskunnat hallituksen joukoiksi ja maakunnallisiksi suojeluskuntarykmenteiksi. Niinpä Herman toimi aktiivisesti 1920-luvulla Vehmersalmen suojeluskunnassa lyhyen ajan paikallispäällikkönä ja taloudenhoitajana. Hän tuki Vehmersalmen lottien toimintaa ja lainasi paikallisosastolle flyngelin hankintaan tarvittavat varat. Flyngeli on edelleen hyvässä kunnossa ja seurakuntatalon käytössä. Suojeluskunnan ampumahiihdoissa Herman oli ahkera pistooli- ja kivääriammunnoissa. Hänen jäämistössään on palkintolusikoita myös Mikkeli-Kuopio ampumakilpailuista vuosina 1922-25, jolloin hän palasi vähäksi aikaa Helsingistä Vuorisalolle hoitamaan hovin maataloutta sisarensa **Fanny Matilda Liimataisen** pyynnöstä sekä sisarensa lapsia.

Kalevan Laulajat Tasavallan Presidentin Kyösti Kallion vieraina 3.3. 1937. Kuvassa keskellä presidentti Kyösti Kallio.

Herman Räsänen hakeutui Helsingin kauppakouluun elokuun 31. p:nä 1908. Hän suoritti koulun kaksivuotisen oppimäärän ja sai opetusta 24 kaupallisessa aineessa. Siihen sisältyi kauppakirjeenvaihtoa, geometriaa, kauppa-oikeutta, kauppahistoriaa, kansantaloutta, kemialla, fysiikkaa, tavaraooppia, lyhytruotsin- ja englanninkieli, pitkä venäjänkieli sekä kaunopika- ja konekirjoitusoppia. Suomen Liikemiesten Kauppaopistoon Herman Räsänen hakeutui syksyllä 1910. Opisto oli kolmivuotinen ja oppiaineisiin mukaan tuli finanssitiiede, algebra, fysiikka, kauppalaskenta, kansantalouspolitiikka, kirjanpito, konttorityöt sekä kauppaoppi. Suomenkielen ja kirjallisuuden historian opiskelu oli tärkeällä sijalla niin kuin myös venäjänkieli, jossa hänellä oli pitkä kurssi. Päästötodistuksessa 15.5.1913 lähes kaikki arvosanat olivat kiitettäviä sekä poissaoloja oli vain yhdeltä lukukaudelta. Päästötodistuksen allekirjoittaja oli Liikemiesten Kauppaopiston johtaja **Bonsdorff**.

Helsingin aikoinaan Herman Räsänen toimi useissa liikkeissä toimisto- ja arkistonhoitotehtävissä. Keskusosuusliike Hankkijalla hän työskenteli 1.7.1914-17.7.1920. Hän oli liikkeen kone- siemen- ja rehuosaston ekspeditöörinä hoitaen samalla osastonhoitajan tehtävät. Hän toimi viljanostajana Uudellamaalla ja Lounais-Suomessa. Koska hänellä oli hyvä venäjänkielen taito, hän osti Hankkijalle viljaa myös Venäjältä. Osuusliike Puutarhakeskuksella Herman työskenteli vuoden 1930 loppuun saakka varastonhoitajana sekä tullaajana. Vihannestukku liike Jaakkolalla myöskin konttoristina ja tullaajana. Suomen Puutarhaviljelijäin Liitos- sa vuosina 1934-1938. Kuvaavaa hänen luonteelleen ovat työtodistuksessa mainitut asiat: ”Herra Räsänen on suorittanut tehtävänsä erinomaisella huolella, säntillisyydellä ja ahkeruudella. Itsenäisesti hoitaen hänelle annettua tehtä-

vät on hän osoittanut suurta innostusta Liittomme asioihin, tehnyt useita tärkeitä käytännöllisiä ehdotuksia toimiston hoidossa, välitystoiminnassa ym. Kun vielä lisäämme, että H.

Räsänen on ehdottomasti raitis ja säännöllinen, on meillä mieluinen velvollisuus mitä parhaimmin häntä suosittelaa, hänen omasta pyynnöstään siirtyessään pois Liittomme palveluksesta.”

Samaan aikaan aloitettiin Vuorisalolla Hongiston talon rakentaminen Mansikkaniemen tilalle. Kaksikerroksisen talon suunnitteli helsinkiläinen arkkitehti **Elias Tanskanen**.

Syyskuussa 1939 Herman avioitui helsinkiläisen kukkakauppias **Elli Himbergin** kanssa. Hänen kukkakauppansa Nizza sijaitsi Museokadulla. Välittömästi vastavivitty pariskunta siirtyi Vehmersalmelle uuteen kotiin. Kerrotaan, että sillä hetkellä kun Herman nousi Savon junaan, hänen puheilmmaisunsa muuttui Savon murteelle. Lähdettyään Savoon maanviljelijäksi Herman ei enää koskaan palannut Helsinkiin. Mutta monet ystävät vierailivat Ellin ja Hermanin kodissa. Hermania odottivat kotiseudulla rakentamisen ja maanviljelystoimien ohessa monet tärkeät yhteiskunnalliset toimet. Talvisota alkoi marraskuussa 1939 ja se toi omat lisähuolensa suomalaisen elämänmenoon. □

Aune Räsänen, Vehmersalmi

Runolaulaja Larin Parasken-patsaan paljastustilaisuus Sortavalassa 29.6.1935.

Sotaveteraanimuseossa vahdinvaihto

Kuopion sotaveteraanimuseossa kasarmi-alueella entisessä päävartiorakennuksessa on uudet vetäjät: Murremestariimme **Risto Lappalainen** vaimonsa **Olgan** kanssa huolehtii museon esittelystä ja kahviosta.

Museo avattiin syyskuussa 2004. Sen perusti Kuopion sotaveteraaniyhdistys Kuopion kaupungin avustuksella.

Museon esineet ovat lahjoituksia. Esineitä on n. 2500. Esillä on mm. **Adolf Hitlerin** päiväkäskyn alkuperäinen kopio 31.8.1939 eli toisen maailmansodan aloittaminen, Maxim-kone-

kivääri ja pienoiskranaatinheitin.

Kuopion sotaveteraanit ry täyttää 40 vuotta 13.5. Perustajajäseniä oli 28, joista kolme on elossa.

Museossa tulee olemaan monenlaista toimintaa ja erityisesti pyritään saamaan nuorten huomio.

Museo on osoitteessa Tulliportinkatu 37 D, Kuopio. Avoimna 1.5.-15.9. tiistaista sunnuntaihin klo 10-18. P. (017) 363 0130, 0400 272 424. □

Museon aktiiveja: Mauno Ikäheimonen (vas.), Risto Lappalainen, Olga Lappalainen ja Seppo Timonen. (MRS)

Maaherra, dosentti **J. Juhani Kortessalmi** sai Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Samuli Paulaharjun rahaston 5 000 euron suuruisen elämäntyöpalkinnon.

Perusteluiden mukaan Kortessalmi on ansioitunut Kuusamon ja Koillismaan kansanelämän tutkija.

Kortessalmi väitteli filosofian tohtoriksi Helsingin yliopistossa 1996 aiheenaan "Pohjois-Vienan poronhoito - talonpoikien poronhoidon alue, ominaislaatu, ikä, alkuperä ja kehityslinjat vuoteen 1922". □

(HS 18.3.2006)

Kirjoittelehan Aakustiin!

Viime numeron *Pieniä runoja (Gottlund)* oli luettavammaksi saattanut emeritusprofessori **Mauno Airaksinen**.

Antti Mykkästä onnittelemassa

Pohjois-Savon maakuntajohtaja **Antti Mykkänen** täytti 31.3. 50 vuotta. Hän on tällä hetkellä sisäasiainministeriössä alue- ja kuntaministeri **Hannes Mannisen** toimialalla valtiosihteerinä.

Osmo Hänninen onnitteli Savon kielen seuran ja Suomen Heimojen puolesta todeten, että päiväsankari on nyt sellaisessa iässä, että jäämme vain katselemaan, mitä kaikkea tulee tehdyksi. Toivomme, että Savon kielen seuran ja Suomen Heimojen kulttuuri olisi aina lähellä sydäntä. Haluamme kiittää Sinua siitä, että me saimme Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea –prosessin käyntiin, sanoi Hänninen.

Ritva Kokander lausui runon:

*Eläköön suomalainen mies.
Kiitos kun olet olemassa.
Ilman Sinua olisimme hukassa.
Sinä vakaa ja totinen,
tuttu ja turvallinen
kuin kotimetsä.
(Maaria Leinonen)*

Rossi - supisavolainen

Keskustan kansanedustaja **Markku Rossi** täytti 50 vuotta 5.3.

Rossille savolaisuus on toinen koti ja **Kalle Väänäsen** murrerunot suurta taidetta.

"Kaekki mikä näkyy sen Ruuskasen takkoo, on sitä ihteessä Ruuskasen akkoo", hän lausui tunteikkaasti. "Et voi kauniimmin sanoa".

(Lähde: SS 4.3.2006)

Anna-Liisa Happonen ja Savon kielen seuran varapuheenjohtaja Pekka Ropponen onnittelivat Markku Rossia. Lahjana on Savon Tomerien Naisten Oekeessa pätteessa -kirja.

Savon kielen seura onnittelemassa: Anna-Liisa Happonen (vas.), Osmo Hänninen ja Ritva Kokander lausumassa runoa. Päivi ja Antti Mykkänen kuuntelevat. (MRS)

Anna-Liisa Happonen toivotti pitkää ikää ja toi seuramme lisäksi mm. Tuusniemen Kotiseutuyhdistys ry:n ja Savon Tomerien Naisten tervehdykset.

Antti Mykkänen korosti savon kielen merkitystä ja totesi että savolaismurteiden alue on laajin Suomessa.

Osmo Hänninen onnitteli Marja Linnovea (vas.). Ritva Kokander oikealla. Kuva: Pekka Ropponen.

Onnea Marja Linnovelle

Savon kielen seuran hallituksen kokouksessa onnitteltiin jälkikäteen agronomi **Marja Linnovea** keväällä olleen 70-vuotismerkkipäivän johdosta. **Osmo Hänninen** muisteli, miten Marja oli ensimmäisen maatalousyrittäjäkoulutuksen vetäjä yliopistossa.

Anna-Liisa Happonen muisteli, mikä rauha tulikaan esille Lassilassa, se oli ihmeellinen pyhäkkö. Seura kiitti, että Marja on perheensä kanssa säilyttänyt vanhaa perinnettä. Savon kielen seura tukee Lassilaa suojelukohteeksi.

Kirjoittajia ja piirtäjiä kasvaa Pohjois-Savossa

Pohjois-Savon alakoululaisten kirjoituskilpailun *Sanojen taikaa* palkintojen jako *Kirjan ja Ruusun päivänä* 10.5. Kuopion pääkirjaston kokouksalissa.

Kuopion kulttuuripalvelukeskus ja Vestäjät julistivat alkuvuodesta kirjoituskilpailun alakoululaisille kulttuurijohtaja Pekka Vähäkankaan ja kirjailija Elina Karjalaisen aloitteesta. Karjalainen toimi myös kilpailun suojelijana, ja yli-tuomarina kirjailija Jorma Ranivaara.

Osanotto oli runsasta, kilpailutöitä tuli niin yksittäisiltä koululaisilta kuin opettajien lähettäminä yhteispostituksina, yhteensä noin 350 työtä. Osallistujia oli eri puolilta Pohjois-Savoa. Innokkaimmat kirjoittajat olivat vielä esikoululaisia, ja muutama 13-vuotiaskin osallistui.

Kilpailuraatiin kuuluivat opettajat Antti ja Raija Pohjolainen, sarjakuvataiteilija Jyrki Heikkinen, kulttuurijohtaja Pekka Vähäkangas, kirjailija Elina Karjalainen ja kriitikko Ritva Kolehmainen. He ehdottivat palkittaviksi kymmenkunta työtä jokaisesta sarjasta, joista Jorma Ranivaara valitsi sarjansa voittajat ja palkittavat.

Elina Karjalainen kertoi olevansa kovin iloinen runsaasta kilpailuun osallistumisesta. Hän toivoo, että lapset kertoisivat tutusta elämänpöörästä, eivätkä kirjoittaisi kovin paljon televisiosarjojen ja sarjafilmiä innoittamina. Hänen mukaansa kirjoittamista kannattaa harjoittaa esimerkiksi pitämällä päiväkirjaa tai kirjoittamalla kirjeitä.

Raatiä ilahduttivat humoristiset, jännittävät, runolliset omintakeiset tarinat, samoin pienempien kirjoittajien pulppuava iloisuus.

Jyrki Heikkinen ilahtui sarjakuvien monenlaisuudesta, lähestymistapa vaihteli. Harmillisista, että monet olivat haksahaneet värien käyttöön kilpailuohjeen vastaisesti.

Näki, että töihin oli käytetty paljon aikaa ja värejä. Raati päättikin palkita sarjakuvien värikästä parhaimmistoa kunniakirjoilla.

Kirjapalkintoja olivat lahjoittaneet kustantajat Lasten Keskus, Otava, Tammi ja WSOY sekä Lukukeskusta Vinski-lehden vuosikerrasta.

Kirjan ja Ruusun päivänä palkitaan kirjoittajat lahjakortein kirjoin ja ruusuin. Kunkin sarjan parhaat saavat lisäksi Päivi Wilanderin ”Lukutontun”.

*Olipa kerran kukko, mutta siinä oli rokko!
Oli myös kokko ja riehui roihu!
Kun roihu muuttui hiileksi, hiilestä tuli timanttia!!!!!!
Kaivaja kaivoi timantit esiin ja vei ne timantti-kauppaan.
Niin kaivaja sai miljardin ja osti uuden hakun.*

Lassi-Pekka Korhonen

Kaavi

7–8 v. Runot ja lorut

1. ONNI

Tiia Antikainen, Kaavi

AAMU KOITTI KELLO KUUSI
KANALASSA

Atte Virransalo, Juankoski

OLIPA KERRAN KUKKO

Lassi-Pekka Korhonen, Kaavi

PIKKU-PUPUN HERKKUA

Riikka Kinnunen, Kaavi

SINILINTU

Aino Pesola, Kuopio

9–10 v. Proosa

1. PIKKUHIIREN SYNTYMÄPÄIVÄ,

Salla Remes, Kuopio

KEVÄÄN KEIJU MYÖHÄSSÄ,

Matilda Hakumäki, Kuopio

PÄIVÄ ROOMAN SOTILAANA

Arttu Jämsen, Vesanto

SEIKKAILU KISSAN SILMIEN ALLA,

Hanna-Mari Möttönen, Toivala

VEITSENTEROITTAJA

Onni Mujunen, Nilsia

11–12 v. Proosa

1. ELÄMÄNI KAMALIN KOULUMATKA

Kerttu Ikävalko, Suomenjoki

HUVIPUISTOTARKASTAJA

Ville Mujunen, Nilsia

KELTAISEN KARTANON VARJO

Oona Pohjolainen, Kuopio

KIROTTU MÖKKI

Emilia Kekkonen, Kuopio

VARJO

Anna Utriainen, Rautalampi

9–10 v. Sarjakuvat

1. LUONNON IHMEITÄ

Jaakko Smolander, Riistavesi

HERUKKA

Meri Karppanen, Tervo
KOIRA KARKKIPKAUPASSA

Senja Koivisto, Tervo
NUMEROMAILMA

Hanna Raittila, Tervo
PÖLYPALLERO MALLA

Anniina Korhonen, Tervo
11–12 v. Sarjakuvat

1. TRI SPÖKÖ

Jaakko Hartikainen, 74540 Kotikylä
AVANTOUINTIA

Juho Pietikäinen, 74680 Myllyniemi
KIISTA

Saija Smolander, Riistavesi
MOURE

Liisa Hanhinen, Tervo
PÄIVÄLLISVIERAAT

Susanna Kuosmanen, Tervo
LUKUKESKUKSENERIKOISPALAKINTO:

Vinski-lehden vuosikerta

Jaakko Hartikainen, Kotikylä

Vestäjien erikoispalkinto: Jorma Rani-
vaaran *Skeittaajan paluu*-nuortenromaani

Ville Mujunen, Nilsää

KUNNIAMAININNAT VÄRILLISISTÄ
SARJAKUVISTA:

9–10 v.

Titta Korhonen, Kuopio

Aatu Ollikainen, Kuopio

Jari Rajala, Kiuruvesi

11–12 v.

Iloa Nurmi, Kuopio

Iiro Järveläinen, Luikonlahti

Eljas Rissanen, Kaavi

Heikki Puumalainen, Suonenjoki

Elina Karjalainen haluaa kannustaa pie-

nimpiä kirjoittajia lahjoittamalla **Nilsiiän**

Ukko-Paavon koulun esiopetusryh-

mälle 5 kpl ensimmäistä *Uppo-Nalle-*

kirjaansa.

(*Vestäjien tiedote*)

Muista maksoo jäsenmaksus!

Savon kielen seuran jäsenmaksu-
lomake seuraa tämän lehden mukana.

Seoraavan kerran jäsenmaksua mak-
setaan vasta kevväällä 2007, kun sum-
masta päätetään aena vuoskok-
kooksa.

Lyydiläisten seuran kuulumisia

Lyydiläinen Seura perustettiin 1.12.1998 edes-
auttamaan Lyydinmaan, lyydin kielen ja kulttuu-
rin olemassaoloa ja kehittymistä.

Ote Lyydiläisen Seuran säännöistä, Kohta 2:

”Yhdistyksen tarkoituksena on tukea uhanalai-
sen lyydin kielen elvyttämistä ja säilyttämistä,
vaalia ja edistää lyydiläisen kulttuurin tuntemusta
sekä lisätä Suomen ja Lyydinmaan kulttuuri-
vaihtoa ja yhteistyötä”

Ehdotuksen lyydiläisten heimolauluksi 2006 on
sanoittanut **Miikul Pahomov** ja säveltänyt **Arvo
Kemppe**.

Suorasanaisten suomennos:

Lyydin värit

Minun suruni ovat sinisiä,

minun toiveeni vihreitä,

: ovat punaisia minun iloni –

Lyydin värit, armaat. :

Minun heimoni, kotiseudullasi

nosta oma kielesi korkeaan!

: Kaunis Lyydin ranta, nouse polviltasi –

nuoret lyydikot kasvavat. :

Minun suruni ovat sinisiä,

minun toiveeni vihreitä.

: Oma Lyydin ranta, nouse polviltasi –

Sinua odottaa suuri työ. :

Lyydiläisten Seuran matka Kuujärvelle ja Syvärin
luostariin 9.-13.6.2006

Pyhittäjä *Aleksanteri Syväriläinen* on lyy-
diläisten valistaja ja taivaallinen esirukoilija. V.
1506 hän perusti Syvärille Pyhän Kolminaisuus-
luostarin, joka täyttää nyt kesäkuussa 500
vuotta. Tarina kertoo, että ennen vanhaan
kuujärveläiset kulkivat 40 virstaa Syvärin luosta-
riin ja siitä takaisin jalan. Sinne Kuujärveltä läpi
metsien meni salainen Stroicantropp – Kolminai-
suuden polku. Stroicanpäiv eli helluntai on Kuu-
järven lyydiläisten kalleimpia juhlia, jolloin muis-
tetaan poisnukkuneita esi-isiä.

Majoitus lyydiläiskodeissa ja ohjelmaa Kuu-
järvellä. Syvärin luostarin praasniekka 11. ja
12.6. Lähtö Helsingistä. Matkakulut: matka 54
euroa, majoitus ja ruokailu 60 euroa, ryhmä-
viisumi 40 euroa.

Tiedustelut ja ilmoittautumiset: **Miikul Pahomov**,
puh. 040 752 8509, miikul.pahomov@hki.ort.fi ja
Eila Tamminen (Olta Bus Tours), puh. 040 746
9248, oltabus@hotmail.com

Matka toteutetaan yhteistyössä Helsingin or-
todoksisen seurakunnan kanssa. Ajagam yhtes! □

Koulupoekija ja “sotilaspoekija”

Varraesin kokomuksenj vuosija kestäneellä koolutiellänolj “esikoolu” so.kuunteluoppilapsena opettaja-kirjaelija Helli Hannulan alakoolussa syksyllä -39. Kooluun taaperrettiin selässä repu eli pussi, jossa (voe)leepee ynnä maeto- eli mehuputelj, ee niäte´ ollut talom puolesta.

Myö kuuntelijat, taes ollak kolome tyttöö ja mullikka, kurkittiin takapulupetista, kun ope näätelj kuvataaluja ja piirtelj liitukynällä taaluu´uakkosijaja jakelj vakinaesille oppilaelle kirjat, kynät ja vihot, meelle vuan kynäj ja paperjlapun. Lukukaas ee kestännä kaavan: sytty talavisota ja kohta kaekki opiskentelu keskeety...

Varsinaenen kooluu´ilimottaatuminen tapahtu sitten seoroovana syksynä Mäntylän isossa tuvassa. Sillonj jo pelotti, vuan äetmuorj olj matkas-

sa. Ens luokalla opittiijjo kirjaemija, sanojakkiij ja lukuja. Mukavoo tunnusti olovan ite kullae, kun Oeli -ope huasto muuatae kun asijoo. Ikävä tappaas jäe mieleen: tuhkarokko ja viikko karanteenija, vuan mäellaskuum pit piästä, ja uhkasim männä kooluunniiv vuan ope tulj jo vastaaj ja vielä “lomalle”.

Koolunkäänti jatku sittev varsinaesessa koolutalossa vaehetelevasti: opet vaehtuvat monestij ja keskeetyksijäe tulj tuon tuostae. Saara -ope hoetel meetä alakoolukkaeta niin kul lintuemo poekasijjaan. Yläkoolum puolella käv usseetae opeja eli sijjaesija.

Muutamana vuonna “Ukko” simputti poekija nii´että jotkut jäevät poes kokonaan. Pelokkaehen tyttöen anto muute´olla raahassa, vuar räkytti kovasti eekä pahemmi´opettannakaav vuaj jahtael kylä´akkoja. Mitellie suanna ollakkiiv virassaan kum muut miehet riehkivät sotahommissa, ja monet jäevät sille tielleen tae tuotii´arkussa tae vaevasina töehen tae lasarettiin.

Jatkosoal loppuvuotena -45 ja raahan tultua Saara ja Seppo hoetelivat vaekeissa oloessa opetuatyötä miellyttäm mukavasti ja raahal-

lisesti. Jotkut yljikäsiks kerinneet poejat olivat olleet kotjöössä eevätkä olleet kääneet kooluva melekäämpä ollenkaan. Oon kyllä myöhemmih huohmanna, että open oma kääntäätyminev vaekuttaa oppilapsiiv varsinni´ alemmilla luokilla, jonniiv verram myöhemminniin.

Niimpä mejänniik koolussa sota-aekana äkkipikanej ja epäoekevummukanen sae aekaan

esmerkiten sen, että poejat kotjmatkalla tappe-

livat joskus seepäehen kansa, vuan muihen opejen tunnilta tullessa lupsittiij ja huasteltiim paete jollonniik kevvään korvalla kiusaeltiin tyttöjä, jotka eevät näköjään tosissaan sitä kiusana pitäneet. Eekä se nykykäsitksem mukkaan koolukiusoomista ollukkaav vaecka semmostakkiit tietenniit tapahtu ja iän kaekej jollaem muotoo aena harrastetaan.

Aeka kultoo muistot: raakiset ikävät ja mukavimmat tappaakset jäivät mieleem mutta tavalliset tasapaksut unehtuuvat... □

Konsta

Se on satakieli

*Kuljen koivukujalta
eteenpäin postilaatikolle
ja pysähdyn: - Se on satakieli,
sanon itsekseni puoliääneen.
Lehtometsässä kauas tunkevat
kastanjettinäppäilyt
”tjukko-tjukko-tjukko ja lintu
näyttää himmeänpunaisen
pyrstönsä lehahtaessaan
tien ylitse varjoisassa metsässä,
kätkeytyen tiheikköön.*

Aune Räsänen

Bibliografia ajan tasalla

Tiedot pohjoissavolaisista kaunokirjailijoista ja heidän tuotannostaan on päivitetty ajan tasalle. Ne löytyvät Kuopion kaupunginkirjaston pitämiltä nettisivuilta:
<http://bibliografia.kuopio.fi>

Ostetaan

Olisiko kenelläkään seuraavia kirjoja:
Niilo Mattilan kirjat: **Vaara uhkaa ilmasta.** Seikkailukertomus. Helsinki 1944. Otava.
Kultamaljan etsijät. Kertomus entisajoilta. [Hämeenlinna] 1948. Karisto. 110 sivua. Ks. sivu 37!
Aaro A. Nuutisen kirjoja.

Ota yhteys p. 050 381 5384

Hyvän päivän uamu!

*Aekasinj' hiljaeseen uamuun herreen,
lehen ja uamupalan pöyvällenj' kerreen.
Mietin, mitenkä päivästä tulisj' tosij' hyvä,
löytyjsj' iesj' muutamakkii kultajyvä.*

*Voesinko ystäväillenj' illoa kantoo,
vieraammallekkii hymynihan okeen antoo?
Joku tukkee tae uskoo minultakkii saesj ,
enkä aena vuan vierellään ruikkuttaesj'.
En kaetj' irti piästä ilikeyven kieltä,
pahottasj' se kentiesj' momenniin mieltä?
Ottasinkoon ikävättii asijat tyynesti kätteen,
eehän niitä ruojia piäse iesj' kypälä-
mäkkeen!*

*Arkiset askarreettii työn ilollako hoejjan,
unohtunneen asijan puhelimella soetan?
Muistankoon tehdä vielä pienen ulukoe-
luretken,
kuunnella tullennii huminoo raahassa het-
ken?*

*Ilta se sittenj' näyttää päivän salton,
nukahanko raahassa vae pyörin ja valvon.*

Ikivireän perustajan **Soile Grönbergin**
tekstistä savontanut

Risto Lappalainen

Verjnuarmu

Verjnuarmu on kuopijolaenen ja ennenkaekkee savolaenen yhtyve, joka soettaa Savometalliks ristittyvä musiikkia. Musiikkissaan Verjnuarmu yhdistää savon ylen kaaniin murteen raskaaseen tuomijopäivän soetantaan. Savonkielen kookerot ja ilimaakset koristelloo synkke sanomoo, jota Verjnuarmu julistaa ylypeenä omasta synnyinseuvustaan. Viisujen sanotukset käsittellöö erjlaesia aeheita immeiselon kurjuuvvesta aena sovan ruakuuteen ja kuolon aatuuteen. Musiikki tuasen on helevetillisen raskasta runttaasta, haekteita ja kaaniita sävelkulukuja kuitenkin unohtamatta. Olennaesena osana Verjnuarmun ilimasua on Puijon Perkeleen jylyhä ja kantava iänj yhistetynä Savon Surman ja Mustan Savon julumaan kuolonkorinaan.

<http://www.verjnuarmu.net/etusivu.html> □

Lätryylaetoksen esite

Kuopion Vesi lähetti syyskuun lopulla esitteen ”Kuopion kaupunki, Viemärointi ja jätevesien puhdistus”, vuodelta 1974. Siinä on savoksi lätryylaetoksen (Lehtoniemen jätevedenpuhdistamon) pääkohat:

Piäkohtia on yksin lukkiin kolome:

1) kaapunnin ympäristö alako hienokseltaan likavessiin läkähtyä

2) kaapuntilaeset kylläytyvät sitä liärinkiä älämistelemään ja piättivät pykätä Lehtoniemeen jonniillaesen lätryylaetoksen, jossa hyväsä huonosat islierattassiin

3) vuonna 1974 se unelma toteetu ja siitä pittäen on kaapuntilaesten jätökset suana puhistamon rosessissa arvosa mukasen pelemakan.

Huapaniemessä ja Väenölänniemessä käävä jylykkäsöö julumat pumpput, jotka patistelloovat jätekurroo väläkeisiin muoviryöriin. Niitä myöten se lötky männä lojottaa kohti jätevesjpuhistammoo eikä se arvo, mikä sitä outtaa. Sillä se on kuulkee mahotonta mylläkkee, mihenkä kuopijolaesten lirmaakset ja lorraakset siellä joutuu: ensinnäkkii niitä vähä väläppäellään, sitten esj-ilimastellaan ja esj-selekeötellään, välillä tuasj ilimastettaan, jonka piälle tellätään jäläki-selekeötys ja viho viimeseks se looraas. Tässä liepakassa liete sakkoo ja sakkoo meledi pussitavaraks, mut se vesjpuolj tislautuu kirikkaammaks ja on viimemmältä entistä ehompoo ehtoo Kallavettä. Kelepoo sitä juuva lutkittoo ja passoopa siinä pulikoejakkii – poekessa on hajut ja höekäleet.

Lehtoniemen lätryylaetoksessa ouvvat kaapuntilaesten aekaansuannokset toenen toestaan tasavertaempia, itekunnii tarjoukset suap siellä yhellaesen iliveen. Vuosjymmeniin unelma yhteisiin väläppiin jätöstelemisestä työntää siellä jo täättä terree. Jokkei usko, kääkömpäs kahtomassa! □

Rauhalahdessa järjestettään siellä aikaosa syystä tai toesesta viettävälle Kuopio-aeheenen tietokilipaelu. Siinä kysytään mm. mikä on ”lätryylaetos”? Vastaakses ei kelevanna ”jätevedenpuhdistamo”, vuan vastaus olj uimahalli. Eikä vaekuttanna mitenkään voettoon. Koska Rutjakkeihin jäsenellä eli itellänj olj muistissa tämä yllä oleva nimitys, saen esitteen pyynnöstä. MRS

“Sotilaspoekija” ja sotilaspoekija

Olj jatkosoan aekaan koulukkaana Mäntylahen kansakoolussa, ja sillon opet vaehtuivat joka vuoes ja usseemminnii. Mielee ´oj jännä persoonallinen petakooki Seppo.

Hiän olj ehkä just pedagogi < paid agos, rekiläesten kielestä ja merkihtöö ´poekiin kasvattaja´. Olj ertoten kiinnostunna luonnosta, metästyksestä ja urheelusta sekä tietenniip poekiin kasvattamisesta.

Oppetunnit mänivät juoheesti, petanttija ee oltu puolin eekä toesin. Pahemmin ee häeriköety, vaekka huasteltiinnii, ee aenakaar rankasuja tullu. Mieluisimpija olivat luonnontiiijon ja varsinniiv voemistelu- ja urheelutunnit, jollonka talavella hiihettiij ja laskettiin mäkkee, kevväällä juostiin, työntettiin kuuloo taekka kivvee ja ennen kaekkee muuta: pelattiim pesäpalloo, ope kun pelas kaet jossaaen porukassae.

Väljtunnilla ee olluv viettelyksijä: lippahattu kopraaj ja ulukohuussin seinustalle pelloomaam “pesäpollia”, talavella persmäkkeen. Tytöt pelasivat nii´ ikkääj jottae pollija tae hyppäsivät ruutuja. Luvatontakkii harrastettiin, esmerkiten kolikon napsuttelua kivjalasta ja “pokkoo” eli lantih heitto pystytikuj juureen. Jokunel lantti ehkä vaehto omistajjoo. Kortimpelluutakkii vähäsej jos jollae sattu olemaa pakka.

Muutamana syyspäevänä ope ilimotti, jotta huomenissa saes olla itekullae pien vasu, korj tae pussi repul lisäks.

Niimpä koko koolu, opet mukana lähimehtään marjaan keettolan tarpeiks. Siitäkös riemu repesj! Ee kaet sitä äetin käskystä kovim mieluusti mehtääl lähetty, vuan kun koulutunnilta...

Niinhän se luontu: tytöt keräsivät marjoja ja poejat olivat käpysottoo. Keräsim minnäe puolisel litroo ja vielä enemmän söen.

Käätiim potunnostotalakoessa jossaaen talossa ja suatiiv vehnästä tae kerram mykykeittoohii.

Puks-sottoo harrastettiin sitähii: laavampätkistä kyhätyillä “pyssyillä tähtäeltii ja naputeltiiiv “viholaesija”.

Noehi´ aekoen järvi jiiäty ennen lumentulloo, ja käätiimpä luistelemassa omatekoesilla sahante-räluistimilla ja kolokkamatikassa.

Yhtä kaekki: mitä parraenta luonnonoppia ja terveellistä liikuntoo. Kun vielä ohessa suatiin tietoo muam puolustuksesta, ja monet isät ja vanahemmat veljetti olivat soassa tae sieltä palanneeta, niin tämänäen aenae poejille olj tietämättään ehkä, sotilaspoekakoolustuae.

Ope lähetti vielä jokusen koltijaesen häkäpönttöaaton lavalla kirkolle napsimaan pilikkeitä häkäpönttöjä vasten. Ee ollu´ oekeem mieluista hommoo, kun komentelijat olivat sotilaspoekija ja vähäsen simputtivat...

Muutem mualaeskoulussa viihtyi kohtuullisesh hyvästi, kun opet olivat melekein perhetuttuja monellekkiin. Niin että miellyttäviäkii koulu-muistoja oj jännä mieleen aeneellisista puutteista huolimata... □

Konsta

Talaviurheilua

*Rukalla olj´ suksmäen kaaven avvaas
Puijon Peipot, ee nii aevan huipussaan rasvaas
Tasasta olj´ Kesk-Euroopan turneellakkii
kunto se taes olla kohallaan, mutta oljko rentous.*

*Arikii se tek talavella toas latuja
ee aenakaa Valakeesella sitä tarvii katua
koerattii sae juosta melekeen lavulla
monet toas avitti vaahtia saavoen avulla.*

*Vänäristä väennettii oekaa tosissaa kättä
jotta koataanko sinne talavella vettä
ee palella paljo joehennii peätä
ku pitää tehä väkise Vänärille jeätä
taes männä ihan piuhat joltae poekki
aenae se tosissaa poskeesa soetti.*

*Henkilökohtane hoppee Torinosta toe
Matille kommeen pystin
ja kahtojille tosj mieluisen lystin
Puijolla juhli ulukomualaeset voettoo
ee taenneet Puijon Peipot oekaa nokalta koettoo
Moalimankupin lentomäessä olj Happosen Jannen
päevä
noamalla loesti jopa hymyn häevä
Norjalaesettii ne ihan olj jeässä
vaekka valmentaja-Mikalla ihan uus pipo peässä
Ison mäen Suomen mestarj olj Matti,
mutta kukas se pienen, no tietysti Ahosen Janne
Mut kahesti kakkonen, Happosen Janne
Tietysti tärkeintä on se, että sattaa talavella lunta
että soap nähä Peipposten voetoesta unta.*

Vilho Laakkonen

Kutuhaaki

san. Yks Lyytinen
säv. Mauri Meick Sepponen

*Se on miehestä kiinni, jos ei kallloo sua
Savon järvet ku niitä on täynnä
tae pyyvykse huonoos, on selitys tuo
jos ylleesä kalassa on käännä*

*Kyllä haakee kannattaa pyytee
vaekka kalasta ee kaekki tykkeekää
solo acc
kyllä haakee kannattaa pyytee...*

*On haakee ahventa muikkua
iha vasulla suap niitä kantoo
suap myyvä torilla ja kaapassa
ja on nuapurillekkii antoo*

*Kevätiltana rantaan ku astelet
laetat pyyvykse rantavettee
uamuviijeltä itekkii ihhaelet
kato peijakas - sattupas haave ettee*

*Se on kalamiehen riemu ylimmillään
kutuhaaven kun kottii hilloot
kilon paloja siitä ku leikkelet
kun sen paino olj sehtemän killoo*

*Siitä paloja kun pannulla kärvennät
nehän potuille kytii antaa
haavepyynnissä aekoo eee tärvellä
het soovetaa ne kotmökin rantaa*

Kesäterveiset **Yks Lyytinen**

Tapahtumia kesällä

* Kuopion murretori 3.7.-8.7. klo 12-13, Kuopion tori

* Murreruppeema Maaningan urheilutalolla la 15.7. klo 14.

Teemana Muankinku ja muu mualima.

Järjestää Maaninka-seura, yhteyshenkilö Seppo Sarlund, p. 040 510 4755

* Perinnenäyttely Tuusniemellä 21.-22.7.

* Maakuntajuhla

Musiikkia:

10.6. Riuttala soi, Karttula

10.6. Kivelä soi, Leppävirta

18.6. valtakunnallinen puskasoitto Kaavin Telkkämäessä

La 29.7. Tuuren sottiisi Pielaveden Laukkalassa.

2007

9.7.-16.7.2007 Kaustinen, savolaiset esillä maakuntana koko festivaalien ajan.

Rakennusperintöpäivä Varkaudessa

Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liiton hallituksen kokouksessa todettiin, että Varkaudessa järjestetään 9.9. maakunnallinen rakennusperintöpäivä. Järjestäjänä on Varkaus-Seura.

Minna Kettunen kirjoittaa savolaisesta rakennusperinnöstä Varkaus-Seuran lehteen *Piipujen ympärillä*.

23.9. järjestetään yhteinen maankäyttö- ja rakennuslakiaiheinen seminaari yhteistyössä Pohjois-Savon kylät ry:n kanssa.

Valtakunnalliset kotiseutupäivät järjestetään vuonna 2009 Koillis-Savossa. □

Pohjois-Savon liiton valtuuskunnan juhlaseminaari ja maakunnan liiton 70-vuotisjuhlat ovat Kuopiossa 30.9.

* *Liäkärit oovattenj´ melekein järkijään tyttösijä ja poekasija.*

* *Joka paekkaan koskoo, ja se mihin ee koske, ee myöskää toemi.*

* *Ennee ee välitä, jos ajatukset välistä karkaeloo, kuhan vuan tulloovat jollonnii takasin.*

* *Tarvihtoo lasit löötääkseen lasit.*

* *Silimiin sytty loeste vuan sillonj´ku aarinko sattuu silimälasiloehin.*

(Lohutuksej´ meillenj´ kaekille jo vähän varttuneemmille, Tuntematon ajatteliija, savonnos Risto Lappalaenen).

Postilouta

Sähköpostia 27.2.2006:

Hei vua!

Minnäe oun savolaespoeejam mölökäre, vaekka kielj om piässy tekeneroetummaa tiällä etelässä assuissa.

Olen tosiaan lähtöisin Vesannolta ja tämä kelpo lehtenne *Aakusti* tuli vastaan mukavana vahinkona "surffailun" tuloksena. Luin mm. tuon viime vuoden viimeisen *Aakustin* ja sivulla 70 kiinnitti huomiotani maininta:

"**P. J. Hannikainen**, jonka kuolemasta tuli 9.12.2004 150 vuotta."

Varmaan tuo aika vuosien perusteella (1854-2004) tarkoittaa aikaa Pietari (Pekka) Juhani Hannikaisen syntymästä. Tietämäni mukaan Hannikainen kuoli Helsingissä 13.9.1924.

Kaikkia savolaisia tervehtien!

Matti Koskinen
Kerava

Kiitoksia pallaatteesta! Oekeessa out!

Toemitus

Yhteystietoja

Ohjelmapalvelu Viihtor Ky

Satamakatu 25 D 48

70100 KUOPIO

puh. 0400 386270

(puh. (017) 363 2399 ja fax (017) 363

5794 poistuvat käytöstä)

Sähköposti: ohjelmapalvelu.viihtor@dnaintemet.net

Uusitut kotisivut: www.viihtor.net

Kuopion Opaspalvelu

Puijonkatu 27 A 46, 70100 Kuopio

Risto Lappalainen p. 0400 272 414

Olga Lappalainen p. 040 415 9422

email: kuopionopaspalvelu@gmail.com

Palvelut:

- Yritysvieraiden ohjelman suunnittelu ja toteutus yrityksen tarpeiden mukaan
- Tulkkina toimiminen vieraiden omalla kielellä

- kielet: Olga, venäjä ja suomi

Risto, suomi, englantia, ruotsi, venäjä (puhuttuna)

Tuusniemen Sosiaalidemokraattien 100-vuotisjuhlassa Anna-Liisa Happonen onnittelee Eduskunnan puhemies Paavo Lipposta Savon Tomerien Naisten kirjalla Oekeessa patteessa.

Suomen Heimojen kuulumisia

Kokouksessa 28.2.2006 Jyväskylässä käsiteltiin mm.:

* Liittokokous on la 27.5.2006 Kajaanisssa

* SM-murrekisoja aletaan piakkoin valmistella Pohjois-Savoon.

Todettiin, että SM-kisojen säännöt voivat vaatia joitakin tarkennuksia. Tuomariston on oltava kattava eri murteiden alueilta. Kunkin kilpailijan tulee saada henkilökohtainen palaute omasta esiintymisestään.

* Jäsenmaksu pysytetään ennallaan.

* Puheenjohtajuus siirtyy Kainuuseen, Osmo Hänninen on varapuheenjohtaja ja toinen varapuheenjohtaja on Etelä-Pohjanmaalta.

* Hämeen Heimoliiton viestin mukaan liitto pysyy jäsenenä, mutta ei ilmoita ketään hallitukseen. Tähän todettiin, että Hämeestä odotetaan hallitukseen jäsenet.

Savon kielen seurassa tapahtuu varajäsenen vaihdos.

* Hämeestä tiedustellaan, joko Karjalan kulttuuri on mukana. Osmo Hännisellä on sinne yhteystieto ja hän hoitaa asiaa.

* Kalle Wester totesi Keski-Suomen Kulttuuriyhdistyksen esitteen johdosta, että kyseinen seura tulisi saada mukaan. Heidän tavoitteensa ovat juuri sopivat Suomen Heimojen liittoon.

* Katriina Kajannesta kiiteltiin erinomaisen Suomen kieli, Suomen mieli –seminaarin järjestämisestä.

* Osmo Pekonen on kertonut Setukaisten runoepoksen ilmestyvän suomeksi.

* Snellman-juhluvuoden päätösseminaari on 13.1.2007 Kuopiossa.

* Snellmanin puistoon istutetaan 11.5.2006 kaksi kuusta, ehdottajana Savon kielen seura.

* Snellman-juhluvuosi on Hämeessä yhteinen Hattula-seuran kanssa. Juhla Retulassa (Ylikartano) ja seppeleen laskeminen Parolassa.

* Mikael Agricolan juhluvuosi on v. 2007

* Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea –hankkeen kokous on 20.3.

* Savon säätiöllä on Snellman-seminaari 9.3.2006 Mikkelissä yhdessä Itä-Suomen läänin kanssa.

* Suomen kieltä koskeva kirje on lähetetty rehtoreille 23.2.2006. □

Savon kielen seuran vuosikokouskuuluiset

Savon kielen seuran vuosikokous oli 25.3.2006 Pohjois-Savon liiton maakuntasalissa ennen Savon murremestaruuskilpailuja.

Tilinpäätös vahvistettiin ja vastuuvapaus myönnettiin hallitukselle ja muille tilivelvollisille.

Toimintasuunnitelma hyväksyttiin. Hyväksyttiin tulo- ja menoarvio. Jäsenmaksut pidetään ennallaan.

Osmo Hänninen on vallittu kaksivuotiskaudeksi 2005-2007 Savon kielen seuran puheenjohtajaksi, joten nyt ei ollut puheenjohtajan valintavuoroa.

Sihteeri kertoi erovuorossa olevat jäsenet: Pekka Ropponen, Jukka Lappalainen, Eila Ollikainen, Leo Puurunen ja Mirja Smith sekä varajäsenistä Kari Tiihonen ja Matti Väisänen. Kaikki muut ovat suostuneet jatkamaan tarvittaessa, vain Kari Tiihonen on pyytänyt eroa varajäsenyydestä. Kari Tiihosen tilalle ehdotettiin Kuopion yliopistolehden *Stimulus*en päätoimittajaa Minna Hakaojaa. Ehdotus hyväksyttiin.

Hallitus 2006-2008:

Varsinaiset jäsenet (erovuosi suluissa): Puheenjohtaja Osmo Hänninen (07), Anna-Liisa Happonen (07), Seppo Kononen (07), Jukka Lappalainen (08), Marja Linnove (07), Eila Ollikainen (08), Leo Puurunen (08), varapuheenjohtaja Pekka Ropponen (08), Olavi Rytkönen (07), Aune Räsänen (07) ja jäsenasioiden hoitaja Mirja Smith (08).

Varajäsenet: Minna Hakaoja (08), rahastonhoitaja Kaija Heiskanen (07), Jorma Julkunen (07), Ritva Kokander (07), Eija Luostarinen (07), Erkki Ryynänen (07), sihteeri Marja-Riitta Saastamoinen (07) ja Matti Väisänen (08).

Valittiin varsinaisiksi tilintarkastajiksi suostumuksensa mukaan Asko Ruuskanen ja Sylvi Tiihonen sekä varatilintarkastajiksi Maisu Nummija Sirkka Väättäinen.

Muut asiat

Todettiin, että Savon kielen seuran ehdotuksesta Kuopion kaupunki istuttaa kaksi kuusta 11.5.2006 klo 10.00 Snellmanin puistoon juhluvuoden kunniaksi.

Snellman-kirjallisuusseminaari on 13.1.2007.

Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea –projekti käynnistyi 20.3.2006. Valmisteluja johtaa kansanedustaja Markku Rossi. Veteraanijärjestöt ovat mukana. Muistomerkit huolehditaan. Mukana on lähinnä Kuopion ja Iisalmen tapahtumia. Ehdotettiin, että taistelupäivinä olisi tapahtumia kyseisillä paikkakunnilla. Iisalmissa on valatilaisuus.

Suomen Heimot on mukana 2008-09 Suomen sodan tapahtumien valmisteluissa

Kotiseutupäivät 2009 Nilsiässä.

Suomen mestaruus –murrekisat ovat v. 2007 Pohjois-Savossa. Asiaa on jo hieman valmisteltu.

Vuonna 2007 on Mikael Agricolan juhluvuosi. Hän perusti kirjjeellään Kuopion seurakunnan. □

Savon kielen seuran toimintaa v. 2005

Hallitus kokoontui viisi kertaa.

Aakusti: Ilmestyi neljä kertaa saaden opetusministeriön kulttuurilehtitukea ja myös Kuopion kaupungin kulttuuriapurahaa. Lehden kansi muutettiin keltaiseksi ja koko B5:ksi.

Nettisivut Kari Tiihonen päivitti sivuja ja Elina Heiskanen uudisti sivujen ilmeen.

Jäsenistö

Jäseniä oli vuoden 2005 lopussa 251, uusia oli tullut 25. Kaksi uutta ainaisjäsentä: Tuusniemen kotiseutuyhdistys ja Savon Tomerat Naiset. Neljä yhteisöjäsentä maksoi jäsenmaksunsa.

Avustuksia saatiin seuraavasti:

Aakustille opetusministeriöltä ja Kuopion kaupungilta.

Vehmersalmen Vesipäiviin Kuopion kaupungilta.

Savon murremestaruuskisoihin Pohjois-Savon taidetoimikunnalta.

Aune Räsäselältä murrekisoihin.

Savon Sanomat on tukenut ilmoituksilla **Aakustin** julkaisemista.

Savon kielen seura kiittää kaikkia avustajia ja lahjoittajia.

Tapahtumia

* Pyörön palvelutalossa oli 13.4.2005 tilaisuus, jossa esiintyivät Risto Lappalainen, Jouko Pirskanen, Sointu Savo ja Soitinyhtye Savonia.

* Savon neljännet murremestaruuskilpailut järjestettiin Kuopiossa 23.4.2005 Pohjois-Savon liiton maakuntasalissa. Murremestariksi valittiin jo v. 2001 Suomen murremestariksi valittu Anneli Valta-Lisitsin. Kilpailijoita oli kahdeksan. Ennen kilpailuja pidettiin sekä hallituksen että seuran vuosikokous.

* Seura osallistui Riitta Hämeen-Anttilan juhla-konserttiin Tuusniemellä helatorstaina 5.5. Kuulimme (ja lauloimme) siellä mm. Hämeen-Anttilan säveltämän *Savon kielen seuran marssin*.

* Aapeli Rummukainen järjesti savolaisia iltamia Rauhalahdessa heinä-elokuussa.

* Vehmersalmi-päivillä 1.-3.7.2005 esiintyvät mm. Osmo Hänninen, Risto Lappalainen ja Savonia-soitinyhtye.

* Murretori järjestettiin Kuopion torilla 4.7.-9.7. Vetäjänä toimi Risto Lappalainen.

* Suomen murremestaruuskilpailuissa Suomussalmella 23.7. Savon Maija-Liisa Korhonen sijoittui kolmanneksi.

* Huiluuruppeemassa Maaningalla 14.-17.7. oli savonkielinen paneeli, johon osallistivat Seppo Sarlund, Seppo Kääriäinen, Jyrki Katainen, Mirja Ryyänen ja Tuula Väättäinen. Risto Lappalainen mukana Ruppeemassa.

* Savolaiset iltamat olivat Otokummussa 29.10. Mukana mm. Soitinyhtye Savonia, Olavi Rytönen, Risto Lappalainen ja Heinäähön näytelmäpiiri.

* Seura valmisteli osaltaan J.V. Snellmanin 200-vuotisjuhluvuotta v. 2006. Juhlavuosi avataan 3.1.2006.

* Osallistuttiin **Pohjois-Savon Kotiseutuyhdistysten liiton** toimintaan. Puheenjohtaja on Anna-Liisa Happonen, hallituksen jäsenenä Eila Ollikainen, hänen varajäsenenään Marja-Riitta Saastamoinen ja rahastonhoitajana Kaija Heiskanen. Hallituksessa edustaa Lapinlahtea varajäsenenä Leo Puurunen. Tervosta hallituksessa on seuran jäsen Heta Nykänen.

* Osallistuttiin **Suomen Heimojen liiton** toimintaan (Osmo Hänninen, Anna-Liisa Happonen ja Marja-Riitta Saastamoinen). Kokouksia oli neljä. Vetovastuussa oli liittokokoukseen 21.5.2005 saakka Hämeen Heimoliitto ry. Vetovastuu siirtyi Savon kielen seuralle. Suomen murremestaruuskisat järjesti Elias Lönnrot-seura Suomussalmella la 23.7., jonka jälkeen kisat ovatkin joka toinen vuosi.

* Seura on jäsen **Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry:ssä**.

* Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea – projektin merkeissä oli kokouksia. Osmo Hänninen ja Anna-Liisa Happonen osallistuivat.

Muuta mainittava

* Opetusministeriön kulttuuri-lehtilautakuntaan valittiin Eila Ollikainen 1.4.2005-31.12.2007.

* Suomen Kotiseutuliiton harrastusmitalin sai 18.8. seuran puheenjohtaja Osmo Hänninen.

* Mauno Airaksinen siirsi selkokielelle C.A. Gottlundin *Pieniä Runoja Suomen Pojille Ratoxi*.

* Lahjoitusprofessori aiheutti humanistista keskustelua vuoden mittaan.

* Karttulan Viitakallioon Osmo Hännisen kesäpaikkaan vihittiin ekumeeninen kappeli 11.6.

* Seuran jäsen ja pitkään hallituksessa toiminut Outi Vuorikari sai Kanttilan kulttuuriyhdistyksen tuella oman virallisen liputuspäivän Minna Canthille 19.3.2007 lähtien. Vuorikari palkittiin Vuoden kotiseututeolla 15.11. ja *Savon Sanomien* toimittajat valitsivat hänet Savonmuun Hilimaksi.

Kirjallisuutta (eri tahoilla): Snellman-instituutti julkaisi Osmo Pekosen toimittaman *Lassi Nummen 75-merkkipäivän juhla-kirjan*.

Osmo Hänninen: *Ergonomia terveydenhuollossa*.

Selevee sanoo. Persoonia ja tunnelmia. toimittaneet Tuija Saarinen ja Outi Vuorikari.

Höystikkäät, yläsavolainen murre-sanakirja, koonnut Jukka Lappalainen.

Kyösti Kettunen suomensi *Kalevipoegin*.

Savon siännöt – Laen kiemurat ilmestyi. Tekijänä Jukka Savolainen.

Seija Pitkäsen *Värssyvakka*. Savo ja Pohjanmaan murretta.

Mualiman kaaneimmat rakkaasrunot, savontajina Raili Pursiainen ja Heikki Hyvärinen. □

Savon kielen seuran hallituksen kokousasioita

21.2.

Aakustille asetettiin irtonumerohinta 5 euroa. Sen lisäksi postimaksu.

* Avustuksia haetaan opetusministeriöstä ja Kuopion kaupungilta.

* Jukka Lappalainen kertoi Urpo Lappalaisen yhteydenotosta. Yhteys liittyi historiallisiin kaivauksiin ja Lappalaisen sukuun. Todettiin, että ”lappalaiset perustivat Savon heimon”. Eila Ollikainen kertoi Mikrolitistä ja Juankosken kaivauksista.

Leo Puurunen toi esille Pekka Kivekkään kirjan *Kalliomaalauksista*.

* Savon kielen seura hakee Linnoven Lassilaa suojelukohteeksi. Sihteeri selvittää hakumenetelyä.

* Ylä-Savon seurasta on otettu yhteyttä ja toivotu yhteydenpidon lisääntyvän.

* *Kaupunkilehteen* on haastateltu Osmo Hännistä ja sihteeri on lähettänyt sinne juttuun sopivan valokuvan.

* Jukka Lappalaisen lahjoitti *Kielveräjän* murrekilpailun arpajaisiin.

* Seppo Kononen kertoi vuoden 2007 Kaustisen kansanmusiikkifestivaalista, jossa Savo on päämaakuntana koko tapahtuman ajan. Savolaiset iltamat ovat 22.2. Iisalmissa. Mestaripelemani Kalevi Kainulaisen juhlakonsertti on 12.3. Lapinlahden lukion juhlasalissa. Kainulainen sävelsi *Tavinsalmen marssin* Unto Eskelisen sanoihin Savon tuhatvuotisjuhliin vuonna 2000.

* Pekka Ropponen mainitsi *Sunnuntaisuomalaisessa* olevan Juha Miedon pohjalaismurteen palstan. Hän ehdotti savolaista pakinaa. Asia jäi *Savon Sanomien* toimeksi. □

25.3.

* Kaija Heiskanen kertoi Varkaus-seura ry:n kotiseutulehteen *Piippujen Ympärillä* ehdotusta Savon kielen seuran mainoksesta, 100 e. Ehdotus hyväksyttiin.

* Maakuntajohtaja Antti Mykkänen täyttää vuosia ja seura esittää tervehdyksen 31.3. Mukana ovat ainakin Osmo Hänninen ja Anna-Liisa Happonen.

* Todettiin Baltian matkan tilanne. Vaikuttaa siltä, että matka ainakin siirtyy.

* Sihteeri luki tiedoksi varajäsen Matti Väisäsen kirjeen, jossa hän antoi 25 henkilön nimet ja osoitteet. Näille lähetetään kirje, jossa toivotaan heidän liittyvän jäseniksi.

* Todettiin Matin tiedustelleen FinnFest 2008 – tapahtumasta, joka olisi Vaasassa. Matille annetaan vinkki ottaa yhteyttä Siirtolaisinstituuttiin.

* Todettiin, että Snellman-juhlanumeroa on toimitettu Snellman-paikallistoimikunnalle. Kuopion kaupunki on maksanut Aakustista 375 e. Heräteltiin ajatusta Snellman-juhlanumerokoosteesta loppuvuodesta.

* Snellman-paikallistoimikunta oli kokouksessaan 23.3. käsitellyt myös *Aakustin* juhlanumeroa ja pöytäkirjaan oli merkitty erityisesti pääsihteeri Raimo Savolaisen kehu ja kiitokset.

* Sihteeri kertoi Jussi T. Lappalaisen luennosta savoksi Kuopion Isänmaallisen Seuran kokouksessa 14.3.2006. Aiheena Suomen sota 1808-09.

* Murretori-ryhmä on kokoontunut 7.3. ja mahdolliset esiintyjät on luetteloitu. Ryhmäkokoontuu taas 18.4.

* Sihteeri kertoi sanomalehdistä saaduista yhteydenotoista. Hän oli savontanu eli kertonut kirjoitusasun *Ilkkaan* ja *Helsingin Sanomiin*. Todettiin, että savon kielessä on 159 murretta, joten kenelläkään ei voi olla kirjoitusasuun huomauttamista!

* Pohjois-Savon Kotiseutuliiton kuulumisia: Kotiseutupäivät 2009 Koillis-Savossa julkistetaan virallisesti 12.4. Kotiseutuliitossa toivotaan, että päivien ohjelmaa varten kotiseutuyhdistyksistä lähetettäisiin ideoita 11.6. mennessä. Savon kielen seuran ideaksi esitettiin ”Kotjkieljunniaan”, jonka ympärille voisi kehittää seminaaria, murretapautumaa tms. Osmo Hänninen ehdotti kotiseutupäivien ohjelmaan Topi Laitisen esittelemiä ajatuksia maalämmöstä.

Kotiseutuliitto järjestää maankäyttölain soveltamisesta koulutustilaisuuden 23.9. Pohjois-Savon liitossa Pohjois-Savon kotiseutuliiton ja Pohjois-Savon Kylät ry:n kuuluville yhdistyksille. □

Sandelsilla suuri merkitys Suomen sodassa

Emeritusprofessori Jussi T. Lappalaisen luennon aluksi 14.3. Kuopion Isänmaallisen Seuran tilaisuudessa iänestettiin, puhhuuko hän suomeks vai savoks. Kaikki kädet nousivat viimeiselle vaihtoehdolle.

Syksyllä ilmestyy Suomen sodasta kirja, jonka tekijöitä ovat Lappalaisen lisäksi ruotsalainen dosentti Lars Ericson ja dosentti Ari Pylkkänen. Kirja ilmestyy Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tukemana sekä suomeksi että ruotsiksi.

Suomen sota 1808-09 merkitsi sitä, että Suomi erotettiin Ruotsista, aloitti **Jussi T. Lappalainen** luentonsa. Ensimmäinen kahakka käytiin Leppävirralla. Suomalaiset joukot etenivät Oulusta kohti Iisalmeja ja Kuopioa toukokuussa Toivalaan kenraali **Sandelsin** 5. Prikaatin johdolla.

Suomalaisjoukot etenivät 12.5. aamuyöllä kapteeni **Malmin** johdolla. Malmin joukot olivat kolmessa osassa; yksi eteni Harjulan kautta, toinen Kelloniemen ja Itkonniemen kautta ja kolmas pohjoisen kautta kaupungin keskusta.

Talonpojilla oli merkittävä rooli Suomen sodassa. He mm. valtasivat 3.5.1808 Iisalmen. Suomalaisjoukot valloittivat Kuopion neljä tuntia kestäville katutaisteluilla.

Barclay de Tolly johti venäläiset Kuopioon, Sandelsin joukot vetäytyivät Vehmasmäkeen, Kutumäessä venäläiset tulivat vastaan.

Venäjältä määrättiin aselepo ja sen ehtona oli, että Sandelsin joukot vetäytyvät Iisalmen kirkon taakse. Hän oli joukkoineen menossa jo Rantasilassa.

Sandels vetäytyi Vieremälle ja Salahmille. Koljonvirran taistelu oli 27.10.1808. Olkijoen sopimuksella 19.11.1808 solmittiin rauha.

Sandels esti venäläisiä pääsemästä eteenpäin, totesi Lappalainen.

Emeritusprofessori Jussi T. Lappalainen toimi Jyväskylässä 22 vuotta ja Turussa 25 vuotta. Nykyisin hän asuu Kuopiossa Raninin myllyä vastapäätä Satamakadulla 100 metrin päässä synnyinkodistaan.

Hän kuuluu maan historioitsijoiden kärkikaartiin ja on kirjoittanut toistakymmentä teosta. □ (MRS)

Jussi T. Lappalainen

Suomen sodan taistelut ja kahakat Savossa:

Kalmalahti (Leppävirta) 11.3., Jynkkä 15.3., Nissilä (Vieremä) 5.5., Valkeämäki (Vieremä 6.5., Iisalmi 6.5., Taipale (Iisalmi) 9.5., Kuopio 12.5., Joroinen 12.-14.6., Kutumäki (Suonenjoki) 13.-14.6., Koivumäki 15.-17.6., Kuopio 18.6., Paukarlahti 25.6., Kuopio 25.-26.6., Kuopio 1.7. Löttökoski (Karttula) ??, Lievää kahakointia 5.7.-25.8., Konuskoski, Toivala, Ruokovirta, Julkulanniemi, Vaajasalo; Koljonvirta 27.10., Vieremä 6.11. ja Iisalmi 10.11.

Kaikkiaan 1 kenttätaistelu ja 18/23 pienempää kahakkaa. (*Teppo Vihola*)

Kuninkaallisen Ruotsin Suomessa olevan pohjoisen armeijan ja keisarillisen Venäjän armeijan välinen

SOPIMUS.

Meille annettujen täysien valtuuksien nojalla olemme allekirjoituksillamme vahvistaneet seuraavat artiklat:

1. Ruotsin armeija asettuu heti tämän sopimuksen tultua ratifioituksi sille linjalle Oulun läänin rajaa pitkin, joka alkaen Kemmin takaa kulkee Paisavaaran, Mustavaaran ja Porkkavaaran kautta. Kumpikin Kemijoen ranta jää niinmuodoin Venäjän armeijan haltuun.

2. Ruotsin Armeija poistuu Oulun kaupungista kymmenen päivän kuluessa tämän sopimuksen allekirjoittamisesta siten, että Ruotsin joukot lähtevät kaupungista viimeistään kuluvaan kuun 29 päivänä ja Venäjän joukot marssiivat kaupunkiin saman kuun 30 päivänä; maan muusta osasta, joka luovutetaan Venäjän armeijalle, on poistuttava molemmin puolin sovitun marssisuunnitelman mukaisesti, ja jos joku odottamaton tapaus, kuten jäidenlähtö ym., sattuisi, on se otettava huomioon ja annettava Ruotsin armeijalle riittävästi aikaa viivytyksen poistamiseksi.

3. Ruotsin jälkijoukko peräytyy sovitun marssisuunnitelman mukaisesti, mutta kaikki, mitä Ruotsin armeija hevosten puutteessa taikka muista syistä jättää jälkeensä, kuten sairaita, makasiineja ym., ja minkä venäläiset etujoukot tapaavat, katsotaan sotasaaliiksi.

4. Ruotsin armeija sitoutuu olla hävittämättä, jakamatta asukkaille ja myymättä makasiineja, joista sen saattaisi olla pakko luopua.

5. Ruotsin armeija ei ota mukaansa Oulusta eikä mistään muustakaan paikasta, josta se poistuu, ketään siviilivirkamiestä eikä liioin tavaroita tahi muita esineitä, jotka kuuluvat maakuntaan.

6. Ruotsin armeija palauttaa kaikki nimismiehet, papit ja muut virkamiehet sekä asukkaat, jotka mahdollisesti ovat otetut mukaan niistä paikkakunnista, joista armeija jo on poistunut, jolloin heidän hevosensa ja muu omaisuutensa seuraavat mukana, edellyttäen tietenkin, että tämä tapahtuu heidän omasta tahdostaan.

7. Tämän sopimuksen tulee molempain armeijain asianomaisten ylipäällikköjen ratifioida ja vaihdon tulee tapahtua viimeistään huomispäivän iltaan mennessä.

Olkijoki, marraskuun 19 p:nä 1808

Vapaaherra Adlercreutz
kenraalimajuri.

Kreivi Kamenski
kenraaliluutnantti.

Hyväksytty marraskuun 20 p:nä 1808

Kreivi Buxhoevden,
Hänen Keisarillisen Majesteettinsa armeijan ylipäällikkö.

Juhlavuosi lähestyy

Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea – suunnittelupalaveri pidettiin 20.3. Pohjois-Savon liitossa. Puhetta johti kansanedustaja **Markku Rossi**.

Osmo Hänninen kertoi Suomen Heimot ry:n lähettäneen valtioneuvostolle kirjeen toimikunnan asettamiseksi Suomen sodan 200-vuotistapahtumien organisoimiseksi.

Valtiosihteeri **Risto Volasta** on informoitu mahdollisesta Suomen sodan 200-vuotistapahtumaketjusta.

Suomen Kotiseutuliitto järjestää yhteistyössä Koillis-Savon, Siilinjärven ja Kuopion kanssa valtakunnalliset kotiseutupäivät Pohjois-Savossa vuonna 2009. **Anna-Liisa Happonen** on mukana valmisteleivassa järjestelytoimikunnassa.

Puolustusvoimien valatilaisuus Iisalmessa v. 2008 on toteutumassa suunnitelmien mukaan.

Pohjois-Savon reserviläiset kunnostavat suunnitelmien mukaisesti Suomen sodan muistomerkkejä. Kiinnostusta on muidenkin sota-muistomerkkien kunnostamiseen. Museovirasto suhtautuu kielteisesti Kalmalahden taistelumuistomerkkin siirtämiseen matkailukeskus Unnukan pihalle. Matkailukeskus on rakennettu täyttömaalle. Ratkaisuna on muistomerkkin nykyisen sijaintipaikan siistiminen ja valaistaminen.

Iisalmen ja Ylä-Savon v. 2008 ohjelmien nykyvaihe ja kansainvälinen yhteistyö:

Osmo Hänninen kertoi Iisalmen vanhan pappilan tilanteesta. **Matti Klingeltä** on tulossa rakennusta esittelevä teos. Koljonvirta-hanke etenee suunnitellusti. **Johanna Ehnqvist** kertoi Savonia-ammattikorkeakoulun Iisalmen yksikön **Sven Tuuva**-aiheisesta kansanoopperahankkeesta, joka on tarkoitus toteuttaa Iisalmessa Mansikkaniemellä. Hankkeelle haetaan rahoitusta Itä-Suomen lääninhallitukselta. Mukana ovat **Jukka Itkonen** ja **Jorma Hynninen**. Hankkeen kustannusarvio on n. 300 000 €. Pohjanmaalla toimivan Sodan ja rauhan tie – hankkeen projektipäällikköä **Taina Hautamäkeä** on konsultoitu.

Iisalmessa on oppilaitosyhteistyötä, kouluille valmistellaan oppimateriaalia.

Kuopion v. 2008 tilanne

Osmo Hänninen on neuvotellut Kuopion kulttuuri-toimiston ja Pohjois-Savon TE-keskuksen kanssa rahoituksesta.

Ideoitiin *Savon Sanomien* sivuille ”sotapalstaa” vuodeksi 2008. Palstalla kerrotaan ajankohtaisista tapahtumaketjun tilaisuuksista, mm. taistelupaikkapatikoinneista ja –retkistä. Kierrokset sopisivat myös television ohjelmistoon, ideana on taistelupaikkoihin tutustuminen ja niistä kertominen. Vetäjänä voisi toimia **Lasse Lehtinen**. Rahoituslähteeksi esitettiin opetusministeriötä.

Kuopion kaupunginteatteri tulisi saada mukaan **Wibelius**-näytelmän toteuttajaksi. Maakunnan kesäteatterit ottavat näytelmävalinnoissaan vuonna 2008 huomioon Suomen sodan 200-vuotistapahtumaketjun.

Leppävirran ja Varkauden tilanne

Leppävirtaan liittyviä tapahtumia ovat Paukarlahden kahakka ja Kalmalahden taistelu. Varkauteen puolestaan Laivalinnan laivastotukikohta. Ohjelmaan on suunniteltu kierto-näyttelyä ja seminaaria. Leppävirran lukiolla on ruotsalainen ystävyyskunnan Storforsin Lundsbergin koulun kanssa suunnitelmia arkeologisista kaivauksista ja vaellusretkestä Paukarlahden kahakapaikalle. Elokuussa on Norjassa pohjoismaisten ystävyyskuntien yhteis-palaveri, jossa asiasta on tarkoitus keskustella.

Muut kunnat

Kunnat huolehtivat itsenäisesti mahdollisista tapahtumistaan.

Tiedottaminen ym.

Kuopiossa Sandels-lounas, Iisalmessa lounaspaketteja. Tapahtumilla tulisi olla valtakunnallisesti yhtenäinen tunnus, jolla eri tilaisuudet nivotaan ulkoisesti yhteen. Mainonta ja markkinointi ovat keskeisiä, jotta matkailijavirtoja saadaan kääntymään Itä-Suomeen.

Matkailullisesti tarjolla tulee olla selkeitä paketteja ja toimijoiden tulee verkostoitua ja toimia yhdessä.

Seuraava kokous on Iisalmessa Koljonvirran leirintäalueella 4.9.2006. □

Hyvät savolaiset ystävät, me tarvitsemme nyt teidän apuanne!

Jo vuonna 1995 yksi maakuntayhdistyksemme perustajajäsenistä kirjoitti satakuntalaisille seuraavasti: " Satakuntalainen! Olet varmasti tietoinen siitä, että **Erkki Liikanen** on savolainen, **Jorma Panula** pohjalainen ja **Karita Mattila** kotoisin Turun puolesta. Savolaiset ovat sukkelasanaisia piällysmiehiä, pohjalaiset rehellisiä jne. Näin uskomme. Entä minkälaisina muut pitävät meitä satakuntalaisia?"

Hyvät savolaiset ystävämme Suomen Heimoissa, meillä on ongelma, jota teillä ei ole. Me emme osaa tuoda itseämme esiin. Kertokaa te meille, kuinka voisimme valaa itsetuntoa satakuntalaisiin. Me tiedämme olevamme hyvin vanhasta Suomesta. Olemme työteliäitä ja harvasanaisia, mutta pidämme aina ne harvat sanamme. Kieltämättä vierastamme jonkin verran muualta tulleita, mutta kun he pääsevät meidän ystäviksemme, ystävyys on elinaikaista. Arvostamme vanhoja arvoja. Meille kirkko, isänmaa, oma maakuntamme, oma kotiseutumme ja perhearvot ovat tärkeitä asioita. Moni meistä on toiminut merkittävässä asemassa. Tunnetuin heistä on presidentti **Risto Ryti**. Myös **Edwin Linkomies** oli satakuntalainen. Tuoreempia nimiä ovat **Ilkka Suominen, Jorma Uotinen, Tapio Liinoja, Kaija Aarikka**, jne. Tiesittekö te, että he kaikki ovat satakuntalaisia?

Me emme osaa sanoa maailmalla, että olemme satakuntalaisia. Opettakaa te meitä te sen osaatte. Otamme vastoin tapojamme nöyrinä vastaan ehdotuksia. Kuinka sanotaan rinta rottingilla: "Olen satakuntalainen ja syystäkin ylpeä siitä." Teiltä sujuu kuin itsestään, viimeistään kolmannessa lauseessa tapaamisen jälkeen, sen tiedon välittäminen, että olette savolaisia - ja ylpeitä siitä. □

Leila Wester

Nousee Satakunnan Kansary, Suomen Heimojen liiton jäsen

Ehotukset voep lähettöö tähän *Aakustin* toemittukseen, niin ne männöövät etteenpäen!

Saksittua

Savolaisuus on etu Milanossa

Mika Arola on yksi yhdestätoista Muotoiluinstituutin opiskelijasta, jotka valittiin tuotteellaan mukaan koulun osastolle Milanon design-messuilla.

Arolan puheessa on voimakas kuopiolainen aksentti ja supliikkikin on savolaisen lupsakkaa. ”Jollakinhan sitä on erotuttava, että jää mieleen. Kun jää mieleen, se voi poikia jotakin. Ammatitaito on tietysti tärkein”, Arola sanoo.

(*HS* 8.4.2006)

Merimaskulainen **Anneli Poukka** on voittanut Pohjois-Savon kirjallisen yhdistyksen Vestäjien järjestämän monologikilpailun. Poukka saa *Lahja*-monologistaan palkinnoksi 500 euroa.

(*SS* 1.3.2006)

Niitä Afrikan Halosia

Keijo Halosella on tosin sukua myös Polynesiassa, mutta kyllä mies on sukujuuriltaan aito afrikkalainen.

Nykyihminen, Homo sapiens, syntyi Afrikassa arviolta 200 000 vuotta sitten.

Sieltä polveutuu myös suomalainen Keijo Halonen ja kaikki muutkin maailman kuusi ja puoli miljardia ihmistä.

Vuosi sitten huhtikuussa Halonen luki lehdestä National Geographicin suurhankkeesta, ”maailman suurimmasta sukututkimuksesta” Genographic-projektin tavoitteena on kerätä dna-näytteet yli sadalta tuhannelta ihmiseltä eri puolilta maailmaa ja niiden avulla selvittää mahdollisimman tarkasti, miten muutamien tuhansien afrikkalaisten jälkeläiset asuttivat maapallon.

Halosen dna-näyte kertoi hänen kuuluvan yleisimpään suomalaiseen ryhmään, joka on sama kuin unkarilaisilla. Yleinen se on myös Venäjällä, eri toten Länsi-Siperiassa. Suomalaiset kuuluvat siis niihin metsästäjien ja keräilijöiden jälkeläisiin, jotka kymmeniä tuhansia vuosia sitten lähtivät Afrikasta itään, törmäsivät Himalajaan ja siirtyivät pohjoiseen Aasian aroille, joilla riistaa riitti.

Halonen julkisti nimensä Genographic-projektin verkkosivuilla ja pääsi vertailemaan geenejään muiden vapaaehtoisten tietoihin. Löytyi merkkejä hyvin kaukaisista esi-isistä, mm. eräältä polynesialaiselta ja Amerikan intiaanilta.

www.nationalgeographic.com/genographic/

(*HS:n Kuukausiliite huhtikuu 2006*)

68

Stadin slangi istui kieleksi opastetulla kävelykierroksella

Vähän yli 60:een päätyi laskuissaan Kallion kirkon edustalla viime vuoden Stadin friidu **Raija Tervomaa**. Hän laski yhtenä oppaana Kallion kävelykierroksen osallistujia illansuussa. Opastetun kierroksen kielenä oli suomen lisäksi stadin slangi.

- Kummasti palaa muistot mieleen. Ihan kuin olisi eilen ollut gimulien kanssa dallaamassa, totesi muuan mukana ollut.

(*HS* 12.4.2006)

Kuopiossa elämme kyltyyrimme kyllästävä aikaa. Kansallisfilosofi Johan Vilhelm Snellmanin 200-juhlavuosi ja hänen Kuopiossa viettämänsä aika ovat näkyvästi esillä. Kirjailija ja yhteiskunnallinen herättäjä **Minna Canth** sai tänä vuonna ensimmäisenä maamme naisena virallisen liputuspäivän. Edelleen viime vuosi oli taiteilija **Magnus von Wrightin** syntymän 200-vuotismerkkipäivä. Tänä vuonna voimme puolestaan muistella nuorista Haminalahden lintumaalaria, **Ferdinand von Wrightia**, jonka kuolemasta tulee kuluneeksi 100 vuotta. Ja, kuten kaikki tiedämme, Kuopion yliopistokin on jo 40-vuotias.

von Wright-veljesten merkittävin paikallinen monumentti lienee itse elävä Haminalahden kylä, jonne myös asukkaiden aloitteesta avataan taiteilija veljesten muistoa vaaliva kulttuuripolku. (*Atte von Wright, Viikko-Savo 29.3.2006*)

Ruotsalainen pitkä vokaali ei kuulu suomen kieleen

Yleinen ääntämisvirhe, johon myös korkeasti koulutetut ihmiset syyllistyvät, on ääntää vierasperäiset sanat ruotsalaisittain pitkällä vokaalilla, vaikka niissä kirjoitettaessa on vain lyhyt vokaali.

Niinpä kuulee jatkuvasti äännettävän virheellisesti esimerkiksi aamor, boonus, helium, laaser, media, raadon ja viirus.

(*Seppo Mussalo, Kotka, HS 16.3.2006*)

Tunnustan: En voi sietää savon kieltä. Kun kuulen neandertalilaisen ilmaisun ”suatanpa”, minussa heräävät atavistis-aggressiiviset heimo-vaistot.

Tuota ei olisi kyllä pitänyt sanoa ääneen. Kieltäköhän tämän laki? Lietsoinko vihaa kansanryhmää kohtaan?

Voitaisiinko enää tehdä sellaista televisio-ohjelmaa kuin infantiili *Pulttipois*, jossa seikkailivat etnisiä vähemmistöjä edustavat Valde ja Arvid sekä Soikhiopää ja Naima-Aslak?

Milloin kirjastoista aletaan kantaa ulos teoksia, jotka muka loukkaavat muslimeja, kristittyjä, juutalaisia, harekrisnoja, skientologeja, nuoria, vanhuksia, vammaisia, naisia, miehiä, koirankasvattajia tai pohjaiskarjalaisia lantunviljelijöitä?

(*Maailmanpahentaja, Tomi Ervamaa. Kirjoittaja on Helsingin Sanomien ulkomaantoimittaja. Hän käsittelee palstalla ällistyttäviä ja epämiellyttäviä asioita meillä ja muualla. HS 5.3.2006*)

Kalevala valloittaa myös englanniksi Britti Nick Hennessey esittää Joukahaista ja Lemminkäistä tunteella

Hän ajautui alun perin *Kalevalan* pariin sattumalta tarinoitsijoiden workshopissa, kun joku ehdotti, että hän tutustuisi tekstiin.

Rakkaus *Kalevalaan* vei miehen opintomatikalle Kuhmoon ja Vienan Karjalaan 1999. Karjalaismummojen tarinat ja maisemat tekivät lähtemättömän vaikutuksen.

- Koska en osaa suomea, minun piti keksiä tapa esittää *Kalevalaa* englanniksi.

Hennessey on esittänyt *Kalevalaa* Britanniassa, Suomessa, Japanissa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Väkevä ote on temmannut *Kalevalaa* tuntemattomat helposti mukaansa.

- Suomalaiset kertovat minulle, että esitykseni jälkeen näkevät *Kalevalan* aivan uusin silmin ja haluavat lukea sen uudestaan, kun se ei enää ole koulun pakkopullaa. Tämä on parasta palautetta, mitä voin saada.

www.nickhennessey.co.uk
(*HS 28.2.2006*)

Kalevala nykykielelle

Ensimmäisen runomuotoisen yleiskielisen *Kalevalan* on tehnyt tamperelainen Kalevalaisen Runokielen Seuran puheenjohtaja **Aulis Rintala**.

(*SS 28.2.2006*)

Agricolan aakkosia

Tältä näytti Isä meidän –rukous vuonna 1543:

Se Rucus. Ise meiden

Ise meinen ioca olet taiuasa.
Pyhetty olkon sinun nimmes.
Lehestulkon sinun waldacunnas.
Olcon sinun tactus niijn
maasa quin taiuassa.
Anna miele tenepeiuen
meiden iocapeiuenen leipen.
Ja anna meiden syndinne andexi
niinninguin me meiden welgolisten
anname.
Ja ele jodhatta meite kiusauxen.
Mutta päste meite pahasta.
Sille ette sinun on waldacunda
ia woima ia cunnia ijancaikisesta
ijancaikisehen.
Amen.

Avain Argicolan aakkosiin

aa=a

ji

k=c

ks=x

ku=q

ts=z

v=w

uu=w

ä=e

Agricola kirjoitti eri tavalla kuin me. Esimerkiksi ä-kirjaimen hän merkitsi e-kirjaimena ja käytti enemmän c-, d- ja q-kirjaimia. Pitkän vokaalin (aa, ee, ii, oo, uu...) hän kirjoitti lyhyenä (a, e, i, o, u...). Tästä voit kehittää vaikka salakielen!
(*Marttojen Emäntälehti 3/2006*)

Pieni mutta pitkä (vieressä) ----->

Iso-Britanniassa on kylä, jolla on harvinaisen pitkä nimi. Kylän nimessä on 58 kirjainta ja se sijaitsee Anglesey saarella Walesissa. Suomen nettuna nimi tarkoittaa ”Valkoisten pähkinäpuiden rotkossa sijaitseva Pyhän Marian kirkko punaisen luolan luona lähellä nopeaa pyörrettä ja Pyhän Tysilion kirkkoa”.

(*Lainaus Valituista Paloista*)

Puhekielen kehityksestä tietoa

Hauvim mossikka on nykysavolaisella keskikokoinen hauki, todetaan *Helsingin Sanomien* artikkelissa 20.3.

Artikkelin mukaan oletetaan yleisesti, että suomalainen kieliyhteisö yleiskielistyy, että murteet kuolevat ja että nuorisomaksuu helsinkiläispuhekielen piirteitä. Näin suoraviivainen kehitys ei kuitenkaan ole.

Tuohon johtopäätökseen tulevat **Pirkko Nuolijärvi** ja **Marja-Leena Sorjonen** raportissaan, joka analysoi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa käynnissä olevan murteen seuruuhankkeen tähänastisia tuloksia.

Murteen muuttumista on vuodesta 1989 lähtien seurattu kymmenellä paikkakunnalla kymmenen vuoden välein tehdyin haastatteluin.

Tommi Kurjen tutkimus liittyy seuruuhankkeeseen. Kurjen osalla on lounaisiin välimurteisiin kuuluvan Alastaron murteen tarkkailu.

Marjatta Palanderin tutkimuskohteena on 43-vuotias savolaismies **Pasi**. Hänen puhettaan on tallennettu kuuden vuoden välein siitä lähtien, kun hän oli 7-vuotias.

Pasin murteen muutokset noudattavat suurin piirtein yleistä linjaa: leimallisimmat murteellisuudet katoavat, värikyvyys haalistuu.

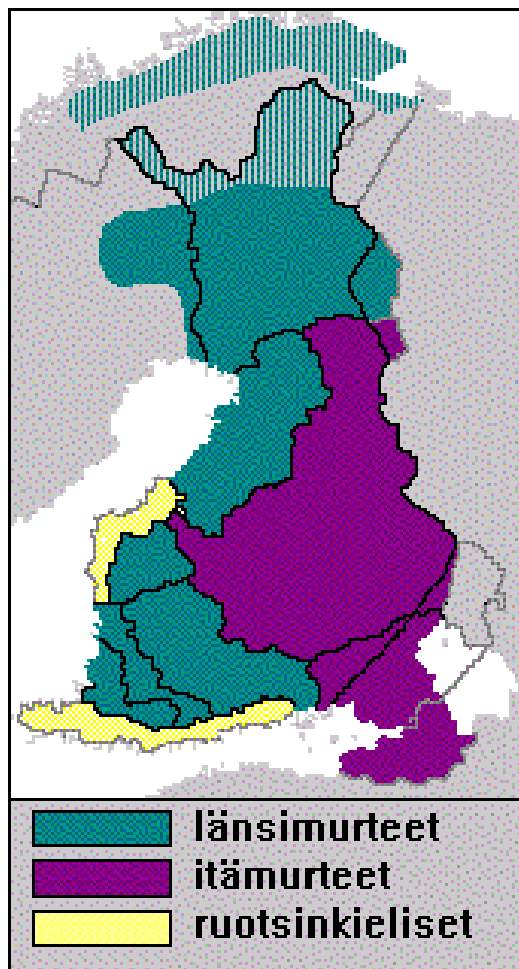
Kolmen teoksen patteristo päättyy kukin tahollaan siihen tulokseen, että näennäisaikamenetelmä kielellisen muutoksen kuvaajana ei ole hullumpi keksintö. Se ennustaa suhteellisen luotettavasti tulevan kehityksen suuria linjoja. Yllätyksiä voi silti sattua. Ihmiset ovat arvaamatonta porukkaa - puhujinakin.

Tommi Kurki: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen.* SKS, 29 e.

Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen: *Miten kuvata muutosta?* Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 22 e.

Marjatta Palander: *Lapsuudesta keski-ikään.* SKS, 22 e.

(Lähde: *HS* 20.3.2006, *Erkki Lyytikäinen*)

Suomen itämurteet pohjautuvat muinaiskarjalaan, jota puhuttiin Laatokan länsirannikolla. Pähkinäsaaren rauhan raja 1323 jakoi karjalaiset kolmeen ryhmään, joiden kieli alkoi vähitellen kehittyä eri suuntiin. Rajan itäpuolelle Novgorodin Karjalaan kehittyi se kielimuoto, jota nyt sanotaan karjalan kieleksi. Rajan länsipuolelle Ruotsin eli Viipurin Karjalaan alkoivat kehittyä kaakkoismurteet. Kolmas ryhmä oli Savossa nykyisen Mikkelin tienoilla. Sinne oli siirtynyt uudisasukkaista Muinais-Karjalasta jo 1000- ja 1100-luvulla. Toisaalta alueelle tuli väestöä myös Länsi-Suomesta. Näiden uudisasukkaiden kielestä alkoivat kehittyä savolaismurteet. Savolaiset viljelivät kaskea, ja tämän viljelijästä myötä savolaisasutus levisi 1500-luvulla Pohjois-Savoön, Keski-Suomeen, Pohjois-Satakuntaan ja Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalle. Itä-Suomen kielioloihin vaikutti paljon myös Stolbovan rauha 1617. Tällöin Ruotsi sai nykyisen Pohjois-Karjalan ja Laatokan rannat, ja nämä alueet suomalaistuiivat, kun alkuperäisasukkaat olivat paenneet Venäjälle. (Kartta ja teksti internetistä)

Savon kielen seura r.y.

Jäse'anomus

Tätem minä _____

seoran tarkotusta harrastava, hyvämaeneinen Suomen kansalainen tae yhteesö1) haluvaesin tulla hyväksytyks Savon kielen seorav varsinaeseks jäseneks/aenaesjäseneks/yhteesöjäseneks 2).

Lyhyt perustelunj hakemuksen tueks:

_____, _____ kuun ____ pnä 2006

(allekirjoitus tae puumerkki)

Osote: _____

Puhelin: _____

Ote seoran siännöestä:

Seuran tarkoituksena on

1. savon kielen ja savolaismurteiden tutkiminen ja hoitaminen;
2. savolaisen puhekielen ja kirjoitetun kielen säilyttäminen ja kehittäminen;
3. kirjailijoiden sanataiteen tutkiminen ja hyödyntäminen sekä
4. savolaisen ilmaisun kaikinpuolinen tukeminen.

Pallaota lomake osotteeseen: **Mirja Smith**, Julkulanniementie 2 R 47, 70260 KUOPIO, p. 050 518 5324.

Jäsen- tai tilausmaksu: 15 euroa/henkilö/vuosi, 30 euroa/yhteisöjäsen/vuosi, 150 euroa kannatusjäsenmaksu ja 150 euroa ainaisjäsenmaksu.

- 1) Paremp vaehtoehto jätetään yljviivoomata.
- 2) Tuassiisa tarpeettomat yljviivataan.

**Maukasta
savon kieltä
seitsemänä
päivänä
viikossa,
edullisesti
kotiin
toimitettuna**

Savon Sanomien sutkaus, nurkkavitsi, on elävää savolaista sanallista perinnettä ja samalla myös väärentämätön todiste kunkin ajan arvoista ja sattumuksista. Se on myös palsta, jota kaikki lukijat saavat olla vapaasti toimittamassa. Lähetä oma sutkausehdotuksesi osoitteella Savon Sanomat/sutkaus, PL 68, 70101 Kuopio tai sähköpostitse lukijansanomat@savonsanomat.fi

SAVON SANOMAT
www.savonsanomat.fi